

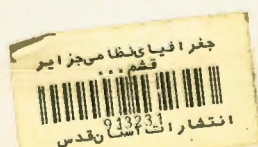


انتشارات انجمن جغرافیای ایران

جغرافیای نظامی جزایر (قسم، لارک، هنگام)

مؤلف: دکتر حسن کامران

ISBN 964-94080-3-7





انتشارات انجمن جغرافیای ایران

جغرافیای نظامی خرابر

مؤلف: دکتر حسن کاوه

تألیف
تألیف

۴

۱

۴۳

۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اسکن شد

جغرافیای نظامی جزایر

(قشیم، لارک، هنگام)

دکتر حسن کامران

۱۳۸۱

استادیار دانشگاه تهران



انجمن جغرافیایی ایران



انتشارات انجمن جغرافیای ایران

کامران، حسن، ۱۳۳۳

جغرافیای نظامی جزایر (قشم، لارک، هنگام)

تألیف: حسن کامران - تهران: انجمن جغرافیایی ایران ۱۳۸۱.

۲۰۶ ص. : مصور، نقشه، جدول.

ISBN 964-94080-3-7 :

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه: ص. ۲۰۰ - ۲۰۶؛ همچنین به صورت زیر نویس.

۱. جغرافیایی نظامی -- ایران -- خلیج فارس.

۳۵۵/۴۷۵۵۷۳۵

ک. ۱۹ الف / ۹۹۵ UA

م ۸۱-۱۲۶۷۰

کتابخانه ملی ایران

جغرافیای نظامی جزایر (قشم، لارک، هنگام)

دکتر حسن کامران

ناشر: انجمن جغرافیایی ایران

نوبت چاپ: اول، بهار ۱۳۸۱

شمارگان: ۵۰۰۰ جلد

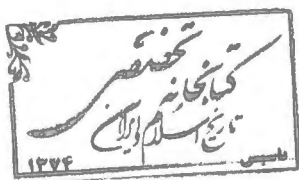
نشانی تهران - اسکندری شمالی - چهارراه

شبهانگ - طوس شرقی - پلاک ۹۷ - تلفن: ۶۹۴۹۰۸۸

خدمات نشر: مؤسسه فرهنگی و هنری بشیر علم و ادب

قیمت: ۱۶۰۰۰ ریال

کلیه حقوق برای مؤلف محفوظ است



تقدیم

به روح بلند بسیجی واقعی
سپهبد شهید علی صیاد شیرازی



شهید مظلوم علی صیاد شیرازی نقش نظامی ماسه بادی را در جزیره بررسی می کند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۲	مقدمه
۳	فصل اول: شناخت جغرافیای نظامی
۳	الف) تعریف جغرافیای نظامی
۴	ب) اهمیت و ضرورت جغرافیای نظامی
۹	فصل دوم: جزیره قشم
۹	بخش اول: جغرافیای طبیعی و تاریخی
۹	وجه تسمیه
۱۰	جغرافیای تاریخی
۱۸	جغرافیای طبیعی
۱۸	وضعیت جغرافیایی
۲۰	زمین شناسی
۲۲	گنبد نمکی
۲۴	بخش دوم: آب و خاک
۲۴	پوشش گیاهی و وضع خاک
۲۶	آب و هوا
۲۸	منابع آب و سیستم آبرسانی
۳۱	وضعیت سواحل
۳۴	بخش سوم: جمعیت و تقسیمات کشوری
۳۴	جمعیت

آموزش.....	۴۰
وضع فعالیت.....	۴۴
گروههای عمده شغلی.....	۴۵
نوع خانوار و پراکندگی آن.....	۴۵
وضع زناشویی.....	۴۶
مهاجرت.....	۴۸
خصوصیات عمده جمعیت و مسکن شهر قشم.....	۵۳
تقسیمات کشوری.....	۵۶
بخش چهارم: وضعیت اقتصادی.....	۵۸
چشم انداز اقتصادی.....	۵۸
کشاورزی.....	۶۲
دامپروری.....	۶۳
تنگناهای کشاورزی.....	۶۵
پیشنهادهات.....	۶۶
معادن.....	۶۸
منابع گاز.....	۷۰
بخش پنجم: وضعیت خدماتی و صنعتی.....	۷۱
کارگاههای نساجی و لنج سازی.....	۷۱
موانع صنایع لنج سازی و راهکارهای مربوط به آن.....	۷۴
صنایع دستی.....	۷۴
تأسیسات و ادارات.....	۷۶
صنعت گردشگری.....	۸۷

۸۸	محیط زیست و توسعه
۸۹	صنایع غذایی
۹۱	اهمیت بازرگانی
۹۳	صنایع ماهی و شیلات
۹۷	بخش ششم: وضعیت فرهنگی
۹۷	وضعیت فرهنگی
۹۸	مدرسه علوم دینی آل کمال
۱۰۰	آموزش و پرورش
۱۰۳	بخش هفتم: راه حل مشکلات و پیشنهادات اجرایی
۱۱۲	بخش هشتم: بررسی وضعیت نظامی
۱۱۲	راه کارهای احتمالی جهت کاهش نفوذ و تیپ رسانی دشمن
۱۱۳	اهمیت و موقعیت نظامی
۱۱۷	دره ها
۱۲۵	دشته ها
۱۳۰	آبگیرها
۱۳۳	پوشش گیاهی
۱۳۶	خورها
۱۴۱	شناسایی محور سواحل شمالی
۱۴۷	شناسایی محور سواحل جنوبی
۱۵۰	محور ساحل غربی
۱۵۱	محور شیب دراز تا آخرین حد غربی
۱۵۵	پیشنهادهات

فصل سوم: جزیره لارک ۱۵۷

بخش اول: جغرافیای طبیعی و تاریخی ۱۵۷

سابقه تاریخی ۱۵۷

سواحل ۱۵۸

موقعیت جغرافیایی و ویژگیهای طبیعی ۱۵۹

زمین شناسی ۱۶۱

بخش دوم: آب و هوا ۱۶۳

منابع آب ۱۶۳

روش تأمین آب ۱۶۴

کمبود آب ۱۶۴

طرح تهیه آب ۱۶۵

وضعیت جوّی ۱۶۵

بخش سوم: جمعیت و تقسیمات کشوری ۱۶۷

بخش چهارم: وضعیت اقتصادی ۱۶۹

بخش پنجم: وضعیت اجتماعی ۱۷۱

بخش ششم: بررسی وضعیت نظامی ۱۷۳

اهمیت استراتژیک ۱۷۳

مسائل امنیتی دفاعی ۱۷۴

مسائل مردمی ۱۷۶

بخش هفتم: برنامه های آینده ۱۷۷

فصل چهارم: جزیره هنگام ۱۸۰

بخش اول: وضعیت جغرافیایی طبیعی ۱۸۰

موقعیت جغرافیایی و طبیعی ۱۸۱

۱۸۲.....	زمین شناسی
۱۸۳.....	سواحل
۱۸۴.....	بخش دوم: آب و هوا
۱۸۵.....	آب و هوا
۱۸۶.....	منابع آب
۱۸۶.....	روش تأمین آب
۱۸۸.....	بخش سوم: جمعیت
۱۸۸.....	جمعیت و تقسیمات کشوری
۱۸۹.....	وضعیت اجتماعی
۱۹۲.....	بخش چهارم: وضعیت اقتصادی
۱۹۳.....	وضعیت اقتصادی
۱۹۴.....	بخش پنجم: بررسی وضعیت نظامی
۱۹۴.....	موقعیت نظامی
۱۹۸.....	بخش ششم: برنامه های آینده
۲۰۰.....	منابع

فهرست جداول

صفحه

- جدول شماره ۱: برآورد جمعیت شهرستان قشم در سال‌های مختلف ۳۵
- جدول شماره ۲: میزان درصد جمعیت پیرامون ادیان در شهرستان قشم ۳۵
- جدول شماره ۳: تعداد نقاط خالی از سکنه در شهرستان قشم طی سال‌های آمارگیری ۳۶
- جدول شماره ۴: تعداد آبادی‌های دارای سکنه شهرستان برحسب بخش، ۳۶
- جدول شماره ۵: جمعیت نقاط روستایی شهرستان برحسب بخش و گروه‌های عمده سنی،

—

- تفکیک جنس ۳۷
- جدول شماره ۶: درصد باسوادان و بی‌سوادان در جمعیت ۶ سال و بیشتر نقاط روستایی
- شهرستان برحسب بخش و گروه‌های عمده سنی به تفکیک جنس ... ۳۸
- جدول شماره ۷: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی شهرستان برحسب بخش و

وضع

- فعالیت، به تفکیک جنس ۳۹
- جدول شماره ۸: جمعیت ساکن نقاط شهری و روستایی ۴۰
- جدول شماره ۹: برآورد جمعیت آموزشی را تا سال ۷۵ نشان می‌دهد. ۴۰
- جدول شماره ۱۰: جمعیت ۶ ساله و بیشتر برحسب جنس، سن و وضع سواد ۴۱
- جدول شماره ۱۱: جمعیت در حال تحصیل برحسب جنس، سن و دوره تحصیلی .. ۴۱
- جدول شماره ۱۲: باسوادانی که در حال حاضر تحصیل نمی‌کنند. ۴۲
- جدول شماره ۱۳: جمع کل فارغ‌التحصیلان دوره‌های عالی برحسب جنس و آخرین

مدرک

- تحصیلی ۴۳

- جدول شماره ۱۴: فارغ‌التحصیلان دوره‌های عالی برحسب جنس و آخرین مدرک

تحصیلی

در نقاط شهری..... ۴۳

جدول شماره ۱۵: فارغ التحصیلان دوره‌های عالی برحسب جنس و آخرین مدرک

تحصیلی در نقاط روستایی..... ۴۳

جدول شماره ۱۶: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر برحسب جنس وضع فعالیت ۴۵

جدول شماره ۱۷: خانوارها برحسب نوع به تفکیک ساکن و غیرساکن ۴۶

جدول شماره ۱۸: خانوارها برحسب نوع زناشویی به تفکیک ساکن و غیرساکن ... ۴۷

جدول شماره ۱۹: توزیع نسبی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برحسب وضع زناشویی .. ۴۸

جدول شماره ۲۰: مهاجران وارد شده طی ۱۰ سال گذشته..... ۴۹

جدول شماره ۲۱: مهاجران وارد شده در ۱۰ سال گذشته برحسب سن ۴۹

جدول شماره ۲۲: مهاجران وارد شده طی ۱۰ سال برحسب جنس و سن و مدت

اقامت ۵۰

جدول شماره ۲۳ - روستاهایی که در سال ۵۷ دارای سکنه بوده و در سال ۷۵ خالی از

سکنه

شده‌اند ۵۲

جدول شماره ۲۴: شاغلان برحسب جنس و گروههای عمده فعالیت ۶۰

جدول شماره ۲۵: شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر برحسب جنس، گروههای اصلی شغلی و

سطح

سواد- سال ۷۵ ۶۱

جدول شماره ۲۶: گروه صنایع غذایی جزیره قشم ۹۰

جدول شماره ۲۷: جمعیت بالای ۶ سال و میزان افراد با سواد در دهستان هنگام. ۱۸۹

جدول شماره ۲۸: میزان شاغلین و جمعیت ۱۰ سال و بیشتر..... ۱۹۳

پیشگفتار

جغرافیای نظامی جزایر خلیج فارس پایه‌ی اصلی طرح‌های عملیاتی است. گرچه در برنامه‌های اطلاعاتی، جغرافیا نیز جایگاه ویژه دارد و همیشه از طریق بررسی عوامل جغرافیایی یعنی جو، زمین، دشمن غافلگیر شده است مع الوصف از جغرافیای نظامی به خوبی استفاده نمی‌شود. در عصر حاضر که دشمن موشک‌های هسته‌ای و قاره‌پیما در اختیار دارد، هم چنان جزایر به عنوان یک ناو ثابت هنوز در دریا نقش مهم آفندی و پدافندی را ایفاء می‌نمایند. هرچند برای اجرای طرح‌های نظامی باید محورشناسی صورت پذیرد، اما تا به حال در کتب جغرافیای نظامی جزایر، چنین نشده است. با وجودی که یگانهای اطلاعات و عملیات در دریا فعالیتی قابل توجه دارند اما مجموعه‌ی عوامل انسانی و طبیعی به صورتی همه جانبه مورد بررسی قرار نگرفته است.

برای اولین بار اینجانب به اتفاق امیر بسیجی شهید سرافراز سپهبد علی صیاد شیرازی و استاد ارجمند جناب آقای دکتر عزتی از نزدیک جزایر ایرانی مستقر در خلیج فارس را مورد ارزیابی عملیاتی قرار دادیم و سپس با استفاده از منابع دریایی سپاه این اطلاعات تکمیل شد. گرچه این خود مقدمه‌ای بر این اقدام مهم است، لیکن در بازدیدهای بعدی از جزایر مطالب بیشتری اضافه گردید. امیدوارم جامعه دانشگاهی و نظامی ضمن استفاده از این مجموعه ناچیز موفق به راهنمایی اینجانب جهت اقدامات بعدی گردند.

انشاء...

تمامی جزایر خلیج فارس از لحاظ وضع طبیعی، شرایط دریایی، جوی و سایر ملاحظات با هم یکسان نیستند و به طبع همگی یک نوع سرنوشت ندارند. تعدادی از این جزایر به سبب ثروت خدادادی یا از نظر اهمیت سوق الجیشی یا به هر علت، مورد توجه و مطمع نظر مهاجمین مختلف بوده است و حکومت‌های وقت ایران یا شاهزاده‌ها و امرای ساحلی و همه مقامات یا کسانی که قدرت آنها ناشی از قدرت دولت ایران بوده است، در همه حال با این نوع اغتشاش‌ها و تهاجم‌ها مبارزه نموده‌اند و دست آنها را از تجاوز به این مناطق دور از مرکز کوتاه کرده‌اند. ولی جزایر فراوانی در خلیج فارس وجود دارند که همیشه و تا این اواخر از یک سکون و آرامش مطلق برخوردار بوده‌اند و شاید تا این اواخر پای ابنای بشر نرسیده بود یا فقط گروه معدودی آنها به ندرت به آن جزایر رفت و آمد داشته‌اند ولی امروزه به علت شرایط خاص، توجه تمام جهانیان را به خود جلب نموده است. برای مثال جزیره فارسی به علت ایجاد یک دستگاه علامت‌شناسی که اطلاعات هواشناسی را به تمام شرکتهای کشتیرانی می‌رساند، معروفیت پیدا کرده است. این جزیره مانند بعضی دیگر از جزایر خلیج فارس به سبب بی‌آبی و دوری از ساحل و مسیر کشتیرانی بین‌المللی کمتر مورد توجه بوده و تنها در بعضی از مواقع سال، عده‌ای از ماهیگیرانی که از ساحل ایران می‌آمدند برای شکار لاک‌پشت و ماهی به جزیره می‌رفتند. هم چنین جزیره داس که به علت کشف منابع سرشار نفتی مرکز فعالیت مهم گردید.

از طرفی جزایر خلیج فارس، همان قله مرتفع کوههای زیردریایی است که در دورانهای قبل به واسطه علل گوناگون طبیعی از آب بیرون آمده و تشکیل جزایر و تخته سنگهای پراکنده را داده است. در مورد اهمیت این جزایر همین قدر کافی است که گفته شود سیادت در خلیج فارس در دست این جزایر است. جزایر ایران در خلیج فارس به منزله دژی هستند برای حفاظت کناره‌های جنوب میهن ما.^(۱)

فصل اول

شناخت جغرافیای نظامی

الف) تعریف جغرافیای نظامی

جغرافیا در مکتب سازمان زندگی بیش از پیش به علوم ریاضی وابسته است. در این مکتب جغرافیا علم مطالعه پراکندگی فضاهای زندگی و وابستگی‌های مکانی است. در اینجا مفاهیم "مکان" و "پراکندگی" اساس کار جغرافی دانان می‌باشد.^(۱)

چون جغرافیا به تفاوت‌های موجود میان عوامل طبیعی و انسانی و نیز روابط انسان و محیط تأکید و توجه دارد تحلیل‌های ناحیه‌ای با نگرش‌های مکانی و اکولوژی پیاده می‌گردد. جغرافیایی نظامی که یکی از رشته‌های تخصصی جغرافیاست، در جغرافیای ناحیه‌ای حضور فعال خود را نشان می‌دهد و با برخورد عملی با مشکلات، نیازهای نظامی را در برنامه‌های عملیاتی و ستادی به صورت دقیق برطرف می‌نماید و در اجرای طرح‌های عملیاتی به صورت بارزی ارائه طریق می‌کند.

ایولاکست می‌گوید: "جغرافیا چه عنوان توصیفی متد یک از فضاها و چه از نظرگاه به اصطلاح طبیعی، با مشخصات اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی و سیاسی‌اش می‌بایستی از جهت عملی و به عنوان یک قدرت دقیق در چهارچوب اعمالی که دستگاه حکومت برای کنترل تشکیلات مردم قلمرو خود و با جنگ انجام می‌دهد مورد توجه قرار گیرد".^(۲)

با توجه به تعاریف فوق نقش جغرافیای نظامی در دفاع عامل و غیر عامل بیشتر مشخص می‌گردد که وسعت شکل و عمق و دیگر عوامل طبیعی در دفاع عامل نقش خویش را عملی می‌سازد و از طرفی عوامل انسانی در دفاع عامل تأثیر لازم را برای

۱- شکوئی حسین، جغرافیای کاربردی و مکتب‌های جغرافیایی، آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۴، ص ۴۳

۲- ایولاکست، جغرافیای نخست در خدمت جنگ، ترجمه ابوالحسن سروقد مقدم، آستان قدس رضوی، مشهد، ۶۷ ص ۱۵.

محیط نظامی اعمال می‌کند. در این راستا ایولاکست به تجزیه و تحلیل‌های مختلف جغرافیایی که ارتباط نزدیکی با عملیات نظامی دارد اشاره می‌کند و به نام جغرافیای ستادهای بزرگ نام می‌برد که می‌توان از آن به عنوان یک جغرافیای کاربردی نتیجه گرفت. در این روند می‌توان تعریف، نقش و قلمرو جغرافیای نظامی را به دست آورد. جغرافیای نظامی تأثیر عوارض جغرافیایی یک منطقه را در حرکات نظامی که در آن منطقه اجرا شده و یا احتمال وقوع آن می‌رود تعیین و در داخل سرزمین یک حکومت مستقل اثرات آن را نسبت به فعالیت‌های نظامی تشریح می‌نماید.^(۱)

با توجه به تعریف فوق نقش جغرافیای نظامی در مسائل آفندی و پدافندی ملحوظ‌تر می‌گردد.

(ب) اهمیت و ضرورت جغرافیای نظامی

وقتی فرمانده باید فواصل و پراکندگی و اهمیت مراکز حساس نظامی، اقتصادی، جمعیتی دشمن را از نظر داخلی و بین‌المللی و استراتژیکی درک کند تا بتواند در مواقع لزوم تصمیم بگیرد به کجا حمله کند، به کجا موشک پرتاب کند، کجا را تصرف کند، کی به نیروهای دشمن ضربه کاری بزند و مثلاً حساسیت بین‌المللی را ایجاد نکند و یا به کدام منطقه دشمن ضربه کوچکی بزند تا بتواند حساسیت بین‌المللی را برانگیزد و به همسایه‌های دیگر هشدار دهد و غیره، همه اینها کار محض جغرافیایی است.^(۲)

وقتی تاریخ را مرور می‌کنیم و جنگ‌های جهانی اول و دوم را مورد ارزیابی قرار می‌دهیم استفاده صحیح از موقعیت جغرافیایی را بیش از پیش نشان می‌دهد. به طور مثال یکی از عوامل اساسی پیروزی قشون آلمان در جنگ علیه فرانسه اطلاعات

۱- عزتی، عزت ا...، جغرافیای نظامی ایران، دانشکده علوم نظامی نازجا، تهران، ۱۳۶۶، ص ۱.

۲- ایولاکست، جغرافیای نخست در خدمت جنگ، ترجمه ابوالحسن سروقدمقدم، آستان قدس رضوی، مشهد ۶۷، ص ۸.

جغرافیایی بوده است و همین امر باعث شد که دولت آلمان را واداشت که در سال ۱۸۷۴ میلادی کرسی‌های جغرافیا در دانشگاه‌های ایالتی تأسیس کند و در بسیاری موارد جغرافیا را در تربیت مامورین نظامی به خدمت بگیرد.^(۱)

در جغرافیای نظامی عوامل متغیر و ثابت مورد بررسی قرار می‌گیرند و نقش آنها در عملیات نظامی با توجه به مناسباتی که این عوامل در حرکات واحدها دارند در نظر گرفته می‌شوند. در جغرافیای نظامی ارزش و اهمیت نظامی هر یک از عوامل تعیین می‌گردد. اهمیت و ضرورت جغرافیای نظامی با شروع جنگ جهانی دوم بیشتر شد و این عقیده قوت یافت که جغرافی دانان در زمان جنگ بیش از زمان صلح به کشور خود خدمت می‌کنند.

از این رو مطالعات جغرافیایی به سرعت در تاکتیک‌ها و تصمیمات نظامی و نیروی دریایی به کار گرفته شد. کارهای کارتوگرافی، تفسیر عکس‌های هوایی و مطالعه ناهمواریها، رهبران کشورهای درگیر در جنگ جهانی دوم را وادار می‌سازد که جغرافیای کاربردی را به عنوان ابزار جنگی و نظامی بپذیرند و مؤسسات جغرافیایی را وسعت بخشند.^(۲)

سرتیپ علی رزم‌آرا در کتاب جغرافیای نظامی ایران این ضرورت را برای افسران مأمور در حفظ و حراست از کشور در رابطه با عوامل ثابت و متغیر جغرافیایی تأکید می‌کند.

دنایای معاصر با توجه به مسائل ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک اهمیت خاصی به جغرافیای نظامی داده است و با تشکیل سازمان جغرافیایی در نیروهای مسلح ضرورت و اهمیت این موضوع را نشان داده است.

۱- شکوئی حسین، جغرافیای کاربردی، آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۴، ص ۲۱.

۲- شکوئی حسن، جغرافیای کاربردی، آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۴، ص ۱۶.

در ارتش آمریکا به تدریج وجود سازمانی برای بررسی مسائل جهانی از دیدگاه ژئوپلیتیک احساس شد و همین امر موجب گردید که سازمان جغرافیایی نیروهای ملی در سازمان نیروهای مسلح آمریکا تأسیس گردد که در آنجا نه تنها مسائل جهانی با توجه به جنبه‌های جغرافیایی و طبیعی کشورها مورد بررسی قرار گیرند بلکه جنبه‌های مختلف موضوع از لحاظ جغرافیای اقتصادی و جغرافیای انسانی و سیاسی کشورها نیز بررسی شود و نتایج حاصله از بررسی‌های مزبور یکی از عوامل اساسی تصمیمات را در سازمان حقوقی تشکیل می‌دهد.^(۱)

از این رو چه در اطاق‌های جنگ، که افسران ستاد، عملیات را رهبری می‌نمایند و چه در صف که فرماندهان یگان‌های نظامی نیروهای خودی را در صحنه نبرد هدایت می‌کنند نقش جغرافیای نظامی بیش از هر تخصص دیگر وسع و عمق خود را در این آزمایشگاه عملی نشان می‌دهد. این روند واقعی، سیاست را نیز متأثر می‌سازد که در جنگ‌های بین‌الملل اول و دوم می‌توان به وضوح دریافت.

در فاصله جنگ جهانی اول و دوم مطالعات ژئوپلیتیکی در دو جهت مختلف ادامه یافت یکی در اطراف دولت و دیگری بررسی ژئواستراتژی جهانی، در مسیر اول بعد از راتزل و کیلن، هاوس هوفر آلمانی با تأیید به نظریه فضای حیات، سیاست توسعه طلبی را برای آلمان تجویز می‌کرد و در مسیر دوم اشخاصی مثل الفرد ماهان و هالفورد مکیندر و پیروان آنان نظرات نیروی دریایی و هارتلند خود را برای ایجاد حکومت جهانی تبلیغ می‌کردند.^(۲)

در همین رابطه پرفسور کوهن چنین می‌گوید: به وسیله جغرافیاست که ما می‌توانیم واقعیت سیاسی را به درستی ارزیابی کنیم. این سیمای جغرافیایی است، چه ثابت و

۱- الرشیدی سعدالدین، سیاست جغرافیای (ژئوپلیتیک)، چاپ نهران، تهران، ۱۳۵۰، ص ۴۰.

۲- میر حیدره دژره، اصول و مبانی جغرافیایی سیاسی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۵۷، ص ۱۰.

چه متغیر که اساس درک نقشه سیاسی کنونی و پیش‌بینی تغییرات آینده را برای ما فراهم می‌سازد. بنابراین نقشه سیاست جغرافیایی بیشتر از نقشه سیاسی با واقعیات هماهنگ است.

((جزیره قشم))



فصل دوم:

جزیره قشم

بخش اول:

جغرافیای طبیعی و تاریخی

وجه تسمیه

قشم جزیره بزرگی است که در قسمت تنگه خلیج فارس واقع است و امروز "قشم" و یا "کشم" نامیده می‌شود.^(۱) و آن را جزیره طویله هم می‌گفتند.^(۲)

ظاهراً باید همان جزیره‌ای باشد که در کتب مرجع ما در قرون وسطی به اسامی مختلف: جزیره بنی (یا ابن)، کوان، جزیره ابرکافان و یا ابرکان ذکر شده است.^(۳) که بزرگترین و مهم‌ترین جزایر خلیج فارس جزیره قشم است که جزیره درازش گویند.^(۴) و در فرهنگ لغت به معنی آبراهه از آن یاد شده است.^(۵)

این اختلاف تسمیه شاید ناشی از اختلاف نسخ باشد. "یا قوت حموی" گوید که این جزیره به نام "لافت" نیز معروف بوده است. وجه تسمیه آن به طویل یا طویله که به معنی دراز است به علت طولانی بودن جزیره توسط اعراب ذکر شده است. وجه تسمیه آن به بافت یا لافت نیز به خاطر قریه معروف لافت در این جزیره بوده است. این جزیره در منابع اسلامی، تا حدود سده دهم هجری، به نام‌های دیگری

۱- لسترنج گی، محمود عرفان، جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرق، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، ۱۳۷۷، ص

۲- اقتداری احمد، آثار شهرهای باستانی، سلسله انتشارات انجمن آثار ملی، تهران، ۱۳۴۸، ص ۷۴۷.

۳- سدیدالسلطنه محمد علی، بندرعباس و خلیج فارس، شرکت کانون کتاب، تهران، ۱۳۴۴، ص ۶۸ و ۶۹۹.

۴- حقایق نگار خورموجی، میرزا جعفرخان، تاریخ و جغرافیای فارس، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد

اسلامی، تهران، ۱۳۸۰، صفحه ۱۱۸.

۵- رامشت م- ح، جغرافیای طبیعی خلیج فارس، انتشارات دانشگاه اصفهان، اصفهان، ۱۳۶۶، ص ۲۴۸.

مانند کاوان، بنی کاوان و لافت شهرت داشته است.^(۱)

ایرانیان قبل از اسلام این جزیره را برخت ابرکانان، ابرکاوان، ابرکانان و ابرگهان می خواندند و اسم برخت تا استیلای پرتغالی ها بر این جزیره معمول بوده است.^(۲) هرچند این نام در برخی منابع به صورت کشم آمده است.^(۳)

هم چنین چون شکل طبیعی آن به ترکش نیز شباهت دارد و کیش در زبان فارسی به همین معنی بوده و آنرا کیش هم گفته اند.^(۴)

به جرات می توان گفت در سرتاسر سواحل خلیج فارس و دریای عمان، کمتر بندر و یا جزیره ایست که مانند قشم دارای شناسنامه ای با این همه نام و نشان و عنوان بوده باشد.^(۵)

جغرافیای تاریخی

گویند مقبره "اریتریا" اولین پادشاه این ناحیه هنوز در جزیره قشم مطاف اهالی است^(۶) و این قسمت از دریا به احترام او به نام او خوانده می شد.^(۷) راجع به دریای اریتره که نامش در آن زمان دریای عربی بوده در نیمه دوم قرن بعد از میلاد توسط نویسندہای ناشناس یک اثر بسیار دقیقی را تألیف کرده است.^(۸)

اریتره یادآور درخشانترین و مشهورترین مرد دریاست در حالی که بحر احمر به

۱- بلوکباشی علی، جزیره قشم صدف ناشکافته خلیج فارس، دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰، ص ۹

۲- نوربخش حسین، خلیج فارس و جزایر ایرانی، انتشارات سنایی، تهران، ۱۳۶۲، ص ۲۵۹.

3- Niebuhr, Carsten: Beschreibung von Arabien, Kopenhagen, 1772.p. 312.

۴- نشأت صادق، تاریخ سیاسی خلیج فارس، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۸۰، ص

۱۱۵.

۵- نوربخش حسین، جزیره قشم و خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۹، ص ۱۱۱.

۶- سایکس، سرپرستی، سفرنامه سرپرستی سایکس، حسین سعادت نوری، تهران، ص ۲۱۸

7- Arran: indica, transl. By E.I. Robson, london, 1965.p. 415.

۸- کابریل آلفوس، تحقیقات جغرافیایی راجع به ایران، خواجه نوری، انتشارات ابن سینا، چاپ اول، تهران، ۱۳۴۸، ص ۳۸

رنگ آب معطوف می‌شود.^(۱) در اثر شوف آمده است چون ایترا از آن جزیره خوش آمده در محلی که به دقت در ساحل انتخاب کرده بود دژی مستحکم ساخت و آنچه را که برای زندگی در آنجا مورد نیاز بود از سرزمین خویش به جزیره آورد، بخاطر این اقداماتش بود که دریا را که وسعت‌اش بی‌پایان است از آن زمان تاکنون به نام اریتره خوانده‌اند.^(۲)

در هر حال بطور طبیعی منطقه‌ای که اریتره، رمه و چوپانش به دریا زده‌اند باید منطقه میناب کنونی و جزایری که به حکومت و پادشاهی اریتره در آمده‌اند تمام جزایر خلیج فارس و عمان باشد که با گسترش نام اریتره، دریای سرخ و دریای عرب را هم در برگرفته است.^(۳)

در زمان هخامنشیان که ایران دارای نیروی دریایی قوی بود از این جزیره به عنوان پایگاه موقت برای سرکوبی و کنترل شورش‌های مردم سواحل شمالی و جنوبی خلیج فارس استفاده می‌شده است. دریا سالار معروف کوروش "سیلاکوس" با ناوگان تحت فرماندهی خود سفری اکتشافی - نظامی در خلیج فارس و عدن و دریای سرخ انجام داده که در شرح و گزارش خود از قشم نام برده است. هرودت، لبه جنوبی امپراتوری هخامنشی را شامل کرانه‌های ایران، کرانه‌های مقابل و جزایری نظیر قشم معرفی کرده است.^(۴) نواحی یاد شده بخشهای ساتراپی چهاردهم بوده‌اند.^(۵)

۱- شوف، دریای اریتره، از قول آگاتارشید، تهران، ص ۴۸.

۲- رابین اسماعیل، دریانوردی ایرانیان، جلد اول، بی‌ناشر، تهران، ص ۲۳.

۳- مقتدری احمد، از دریای پارس تا دریای چین، انتشارات حمل و نقل ایران، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۴، ص ۱۵۹.

4- J. Rennell (trans @ ed.) The Geographical system of Herdotus. Vol. 1, London: Bulmer @ Co., 1800, PP. 290-293.

5- P. Mojtehed-zadeh. Evolution of Eastern Boundaries: The Role of Khozeimeh Amirdom. unpublished ph.D. Thesis, university of London, 1993. P. 23.

در دوره اشکانیان به دلیل درگیری‌های حکومت با رومیان، احکام خلیج فارس بطور مستقل عمل کرده و خراج خود را به سلاطین اشکانی پرداخت می‌کرده‌اند.

در زمان ساسانیان به علت سیستم متمرکز حکومت، طبعاً خلیج فارس و جزایر آن اهمیت به سزا داشته و مورد توجه پادشاهان وقت بوده است. شاپور نه تنها اعرابی را که چشم طمع به سواحل و جزایر جنوب دوخته بودند بلکه حکمرانان سواحل و جزایر جنوب را نیز ملزم به پرداخت مالیات به حکومت آل بویه که مجدداً قدرت حکومت مرکزی را احیاء کرده بودند، نمود. در زمان صفویان یکی از ۲۹ ایالت کشور، ایالت فارس در جنوب ایران بود که شامل کلیه بنادر و جزایر خلیج فارس می‌گردید. شیراز مرکز فارس امور نواحی و جزایر این ایالت را اداره می‌کرد و مالیاتها را می‌گرفت.

نوشته‌های مورخان رومی، ارمنی و سیاحت نامه‌های سیاحان عرب و مطالب جغرافی نویسان ایرانی بخوبی می‌رساند که از زمان اردشیر بابکان تا عصر شاپور ذوالاكتاف به ویژه در تمام دوره سلطنت کسری انوشیروان، خلیج فارس و تمام سواحل عمان و اقیانوس هند در دست ناخدایان ایرانی بوده و واژه‌های ناو، ناوی، ناوگان و ناخدا، از همان دوران به یادگار مانده است.^(۱)

پیوندهای سنتی میان ایران و مسقط و عمان سست بود، ولی بدون شگفتی، حرکت جمعیت میان دو کرانه خلیج فارس آزادانه ادامه داشت. قواسم عمان شمالی در سالهای ۱۷۲۰م در کرانه‌های شمالی و جزیره قشم فعال بودند و هیچ نشانه‌ای مبنی بر اینکه آنان تحت صلاحیت دولت دیگری به جز ایران عمل می‌کردند وجود نداشت.

متأسفانه وضع حکومت جزایر و بنادر جنوبی کشور، در دوران پادشاهان ایرانی

مشخص نبود و چون غالباً ضعیف و یا دستخوش گرفتاریها و نابسامانیهای داخلی بودند، شیوخ عرب رأساً یا به تحریک دولتهای استعماری، از فرصت استفاده کرده و هر چند یکبار به جزایر و بنادر حمله‌ور می‌شدند و آنجا را به تصرف خویش در می‌آوردند و تا سالیان دراز از غفلت و بی‌حالی عمال حکومت مرکزی بهره‌جسته و نسل بعد از نسل بر مردم جزایر حکومت می‌راندند و منابع آنها را به نفع خویش و اربابان خود به تاراج می‌بردند.

در دوران استعمار و تسلط اروپائیان اولین بار همان گونه که در وضعیت تاریخی خلیج فارس گفته شد ابتدا البوکرک سردار پرتغالی بر تمامی خلیج فارس و هم چنین جزیره قشم تسلط یافت، که خرابه‌های قلعه به نسبت بزرگی در این جزیره حاکی از تسلط آنها و پایگاه قرار دادن این جزیره توسط پرتغالی‌ها می‌باشد.

تسلط پرتغالی‌ها بر جزیره قشم تا زمان شاه عباس ادامه داشت که در زمان وی امام قلی خان با ۵۰۰۰ نفر سپاهی به قلعه قشم حمله برد و در اثر مقاومت طولانی این جزیره و جزایر تنگه هرمز را از تسلط پرتغالی‌ها خارج کرد. برای تسخیر قلعه پرتغالی قشم امام قلی خان با انگلیسیها قرارداد منعقد کرد.

انگلیسیها برای رسیدن به اهداف استعماری خود و چپاول و غارت منابع جزایر خلیج فارس با ۹ ناو جنگی وارد پیکار شدند. در این جنگ سه نفر از سربازان انگلیسی کشته شدند که از آن جمله ویلیام بافین دریانورد و کاشف نامی انگلستان بود که در اکتشافات قطبی مشهور است.^(۱)

سرپرسی سایکس در رابطه با کشته شدن یکی از افسران رژیم مداخله‌گر انگلیس می‌نویسد:

«مستر به یقین با آلات وادوات زمین پیمایی خود به ساحل رفت تا ارتفاع

دیوارهای قلعه را تعیین کند که غفلتاً تیری به شکم او اصابت کرد و فوراً به هلاکت رسید.»^(۱)

در این جنگ انگلیس به نفع ایران وارد جنگ شد و به تدریج نیروی استعماری انگلیس جایگزین پرتغالی‌ها شدند تا در زمان محمد شاه قاجار که بوشهر به تصرف انگلیس درآمد و با کشف منابع نفت، انگلیس حاکم مطلق منطقه گردید.

بعد از جنگ جهانی اول اختلافاتی بین ایران و انگلیس بوجود آمد که مذاکرات به نتیجه نرسید و همچنین انگلیس عملیات اکتشاف نفت خود را توسعه داد. بعد از انتقال بصره در سال ۱۹۱۴ م توسط انگلیس تسلط منطقه خلیج فارس توسط انگلیس کامل شد. لکن با سلطنت رضا شاه و پایان دوره استعمار کهنه پرچم‌های دول بیگانه در خلیج فارس پائین کشیده شد و استعمار نو آغاز گردید.

"لوریمر" مأمور انگلیسی، از ۱۹۱۵ میلادی گزارش می‌دهد که جزیره قشم در تیول معین‌التجار تهرانی بود که با حاکم بنادر در آن زمان، در تقابل قرار داشت. از سوی دیگر، حاکم بندرعباس نیز با ناکامی می‌کوشید تا در امور جزیره مداخله نماید. گذشته از این، حاکم جزیره، شیخ حسن، که از سوی حکومت مرکزی، شیخ به شمار می‌آمد، فردی از طایفه عرب بنی معین بود. هرچند حاکمیت حکومت مرکزی توسط مأموران انگلیسی حاضر در جزیره نادیده گرفته می‌شد.^(۲)

جزیره قشم که بزرگترین جزیره تنگه هرمز می‌باشد دارای سابقه تاریخی طولانی است و از امکنه قدیمی و بقایای خرابه‌های این جزیره می‌توان پی به آبادی گذشته آن برد. ساختمانهای نظامی متعدد قشم در باسیدو و سایر نقاط از اهمیت نظامی

۱- سایکس سرپرستی، سفرنامه سرپرستی سایکس با ده هزار میل در ایران، حسین سعادت‌نوری، تهران، ص ۳۱۴.

2-Lorimer, G., Gazetteer of the Persian Gulf, Oman and Central Arabia, London, 1915. P.1551.

گذشته این جزیره حکایت دارد. همچنین اهمیت اقتصادی این جزیره از نظامی آن کمتر نبوده است.

وجود لوحی به خط کوفی در مسجد کوشه (مشهور به برخ) حاکی از آن است که این مسجد در سال ۲۴۴ هجری قمری تعمیر شده است. احتمال دارد که این مسجد در زمان خلیفه دوم ساخته شده باشد.^(۱)

آثار قلعه پرتغالی‌ها در قشم و یک سلسله قلاع دیگری در خاور لافت معروف به قلاع نادری حاکی از اهمیت این جزیره در ادوار تاریخی بوده است. در زمان هرج و مرج مغول قبیله‌ای به نام توران به این جزیره آمد و حکومت پادشاهی تشکیل داد که پادشاه آن به نام توران شاه مشهور است به احتمال پادشاه دیگری نیز به همین نام در جزیره هرمز بوده است. قریه توران در جزیره قشم یادگار آن دوران است و تاکنون نیز باقی مانده است در این قریه منبر چوبی آینه‌کاری شده‌ای وجود دارد. این جزیره از زلزله‌های شدیدی بویژه در سالهای ۱۱۱۵ و ۱۳۰۱ آسیب دید و آبادی‌های زیادی به طور کامل خراب شد.

خرابه‌های قشم که پرتغالیها ساخته‌اند، ویرانه‌های سدهای آبرسانی، آب انبارهای بزرگ، قبرستان رمکان و خرابه‌های توران شاهی، مسجد برخ (در قریه کوشه) از آثار قدیمی جزیره قشم است.^(۲)

در گذشته جمعیت قشم زیاد و از نظر اقتصادی، بازرگانی، سوق الجیشی نیز دارای اهمیت ویژه‌ای بوده است که شرح مفصلی از آن بوسیله محمد ابراهیم کبازخی در زمان قاجاریان بیان شده است وی چنین می‌نویسد "بندر قشم به قدر ۷۰۰۰ خانه که تمام عمارات گچ و سنگ می‌باشد با وجود آن که گچ به جهت عمارات را از بندر خمیر

۱- رزم آرا علی، جغرافیای نظامی ایران در خلیج فارس، چاپخانه ارتش، تهران، ۱۳۲۰، ص ۵۲.

۲- ینمایی، اقبال، خلیج فارس، انتشارات وزارت فرهنگ و هنر، تهران، ۱۳۵۲، ص ۸۲.

می‌آوردند و بازار آباد معادل ۴۰۰ حانوت از عصر خلق در آن بندر برقرار و با وجود این که بندر قشم در جزیره واقع است حصارى مضبوط در سمت قبله جزیره کشیده‌اند زیرا که صبا و مشرق و شمال آن بلد دریا اتصال دارد و ...

هم چنین مورخ معروف مسعودی می‌نویسد "این جزیره ۳۳۰ پارچه ۱۰ قصبه آباد داشته و حال مخروبه است. هم چنین صاحب نخبه‌الدهر نوشته است که "جزیره بافت مشهور است به جزیره بنی‌کافان، طول آن جزیره ۱۲ مایل و عرض آن ۹ مایل است. درباره سکونت در جزیره قشم مورخین و جغرافی نویسان ایرانی و عرب و جهانگردان اروپایی مطالبی درباره روستاها، جمعیت، محصولات، صادرات، نخلستان‌ها نوشته‌اند که در عصر صفوی روستاهای آباد و پرجمعیت آن بالغ بر ۱۰۰ آبادی بوده است که در این روستاها مردم بسیار ثروتمند زندگی می‌کرده‌اند و تمام مواهب یک زندگی مرفه را داشته‌اند.

در تپه‌های باستانی خریس که در ۱۵ کیلومتری آبادی قشم قرار دارد آثاری از دهانه‌های غار و روزنه‌هایی به چشم می‌خورد که به صورت قوس در دل صخره کنده شده است، با بررسی اجمالی می‌توان این بنا را منسوب به دوره مادها دانست به خصوص که آنها شباهت زیادی به آرامگاه صخره‌ای "کلات خورموج" در تنگستان دارد. هم چنین ویرانه‌های روستایی بزرگ در این جزیره که مشرف به دریاست حاکی از کثرت جمعیت و وجود بازارهای تجارتی گذشته دارد.

گذشته‌های تاریخی جزیره قشم به دوره مادها و هخامنشیان می‌رسد، قوم آریایی با سکونت در این جزیره برای رفع کمبود آب با احترام به اقدامات متعدد پیشینیان مخزن عظیم خوش آب که در بین درگهان و رمکان واقع است و همچنین مخزن بزرگ لافت، که بیش از ۸۵ حلقه چاه در آن حفر شده است را دایر نمودند.

همچنین این قوم برای کشاورزی تلاش زیادی نمودند تا توانستند جزیره را آباد

نمایند. در دوره‌های هخامنشیان این جزیره آباد و مرکز نظامی بوده است، در عصر ساسانیان آبادی‌های مهمی در سواحل جنوب شرقی و شمالی جزیره وجود داشته است که بزرگترین آنها خریس، مسن، ریگو، و خرابه‌های "خرگو" بوده است بناهای عظیمی در این جزیره مانند تل بالا و دم ساخته شده است که مهم‌ترین آنها دژ عظیم قشم است که در زمان ساسانیان بنا شده است^(۱) و سرانجام با سقوط سلسله ساسانیان این جزیره نیز ویران شد.

در قرون ۳ و ۴ این جزیره از نورونق گرفت و در مرکز جزیره که آب شیرین وجود داشت زراعت بار دیگر آغاز گردید و این جزیره مرکز تجارت نیز گردید تا این که بوسیله زلزله خراب شد، شاید هم آبادی‌های بگو، خمیرا، گل و ... در این زلزله نابود شده باشند.

در اواخر قرن ۷ هجری بار دیگر آبادی‌های مهمی مانند سوزا، دیرستان، قشم و لافت دوباره رونق گرفت و مجدداً به طور پایگاهی برای تجارت در خلیج فارس در آمد. اوضاع نا آرام ایران از قرن ۷ تا ۱۰ هجری باعث شد که جواسم بر جزیره قشم تسلط یابند و مدت‌ها این قبیله به کار راهزنی پردازند و به عنوان حاکمان مطلق این جزیره در دریا به راهزنی را ادامه دهند.

در حدود سال ۱۷۱۷ م (۱۰۱۶ هـ.ش) امام مسقطه تمام جزایر معتبر خلیج فارس از جمله قشم، هرمز و بحرین و سایر جزایر را تحت تسلط و نفوذ خود داشت.^(۲) از نظر جمعیتی نیز این جزیره تا تسلط پرتغالی‌ها چنین وضعیتی داشت و سپس با ظهور شاه عباس بار دیگر این جزیره آزاد گردید.

بهر حال جزیره قشم حدود ۴۰۰ سال عرصه تاخت و تاز و جنگ و ستیز میان

۱- جودت فرامرزی: جزیره قشم بزرگترین جزیره خلیج فارس، مجله تلاش، شماره ۳۰، تهران، ۱۳۵۰، ص ۷۰

۲- امین، منافع انگلیسها در خلیج فارس، علی میرسعید قاضی، انتشارات زرین، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۷.

ایرانیان، صاحبان اصلی جزیره و بیگانگانی مانند پرتغال، انگلستان و عرب‌ها بوده و بارها دست به دست گشته و هراز چند گاهی بیرق یکی از آنها بر فراز آسمان جزیره افراشته بوده است.^(۱)

پرتغالیان در جزیره قشم در دو محل استقرار داشته‌اند، یکی شهر قشم که دو مایلی آن یک دژ پرتغالی قرار داشت و دیگری پسید و یا باسادور انگلیسیان که در آن یک بازرگانی قرار داشت، هم چنین در کنگ، جایی که پرتغالیان تا سده هیجدهم دریانوردی می‌کردند، خرابه‌های آثارشان بجا مانده است.^(۲)

جغرافیای طبیعی جزیره قشم

وضعیت جغرافیایی

قشم بزرگترین جزیره تنگه هرمز است که حسین رزم‌آرا در سخنرانی سمینار خلیج فارس جزیره قشم را به طول ۱۱۵ کیلومتر و عرض آن را ۱۰ تا ۳۵ کیلومتر اعلام داشت.^(۳) و بنابر نوشته دهخدا جزیره قشم در ۳۴ هزار گزی جنوب بندرعباس واقع شده است.^(۴)

و این جزیره در محور شمال شرقی و جنوب غربی ۱۰۷/۵ کیلومتر درازا دارد و میانگین پهنای آن برابر ۱۵ کیلومتر است؛ مساحت این جزیره حدود ۱۴۹۱ کیلومترمربع برآورد شده است.^(۵)

کمترین فاصله جزیره تا خشکی که منطقه‌ای است به نام پل در بندرعباس حدود ۲ کیلومتر است و در گذشته پلی از قایق این فاصله را می‌پوشاند که از روی آن عبور و

۱- بلوکباشی، علی، جزیره قشم، صدف ناشکافته خلیج فارس، دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰، ص ۲۵.

۲- وادالا، ر. خلیج فارس در عصر استعمار، شفیع جواد، مؤسسه جغرافیایی سحاب، چاپ دوم، تهران، ۱۳۶۴، ص ۲۲.

۳- سمینار خلیج فارس، انتشارات رادیو، جلد نخست، تهران، ۱۳۴۱، ص ۶.

۴- گزارشی توجیحی اجرای قانون تعاریف و ضوابط کشوری هرمزگان، تهران، ۱۳۴۱، ص ۲.

۵- جعفری، عباس: گیتاشناسی ایران - جلد سوم، تهران، ۱۳۷۹، ص ۹۲۶.

مرور انجام می‌شده است.^(۱) این جزیره در ۲۰ کیلومتری بندرعباس و ۴۱ کیلومتری بندرلنگه واقع است و فاصله این جزیره تا هرمز ۱۹ کیلومتر و تا جزیره لارک ۱۲ کیلومتر است.^(۲)

همچنین فاصله این جزیره تا جزیره رأس شیخ مسعود در کناره عمان، ۵۳ کیلومتر و تا جزیره الغنم عمان ۶۵ کیلومتر است.

جزیره قشم در $26^{\circ} 32' - 27^{\circ} 1'$ عرض و $55^{\circ} 16' - 56^{\circ} 17'$ طول جغرافیایی در شمال غربی تنگه هرمز قرار دارد.^(۳)

این جزیره با بریدگی‌های اغلب تند و قائمی آن را احاطه کرده است. این کوه‌ها از کرانه جزیره با فواصل مختلفی به کرانه چسبیده‌اند و در بعضی نواحی تا چند کیلومتر از آن فاصله دارند.

مرتفع‌ترین نقاط این کوهستان در ۳۵ کیلومتری خاور "باسعیدو" به نام "کیش کوه" است که ۳۵۰ متر ارتفاع دارد و از نمک تشکیل شده و اهالی آن را نمکدان می‌گویند. در کرانه‌های شمالی قشم آب دریا کم عمق شده به طوری که ناوها نمی‌توانند داخل این ناحیه شوند. این کرانه‌ها از جنگل حرا پوشیده شده است. در طرف شمال جزیره دماغه قشم و لافت و باسعیدو است که بندر قشم در انتهای شرقی جزیره است.

در طرف جنوب دماغه "دیرستان" با نخلستان‌های بسیار قرار دارد. جزیره قشم تقریباً موازی ساحل شمالی خلیج فارس است و به وسیله تنگه کلارنس (Clarence) از خاک اصلی ایران جدا شده است. زمین‌های واقع در پشت جنوب شهر به تدریج افزایش ارتفاع یافته و به تپه‌های معروف به "پرتگاه قشم" ختم می‌شوند. دامنه‌های

۱- مجله دانشمند، نشریه سال دهم، شماره ۱۱۵، تهران، ۱۳۵۲، ص ۱۰.

۲- یغمایی اقبال، خلیج فارس، انتشارات وزارت فرهنگ و هنر، تهران، ۱۳۵۲، ص ۷۹.

۳- سعیدی عباس، روند تکوین نظام سکونتگاهی در جزیره قشم، نشریه دانشکده علوم زمین، تهران پاییز و زمستان ۱۳۸۰،

شمالی و غربی این تپه‌ها بسیار سراسیمه می‌باشند و قلعه پهن آن به ارتفاع ۱۷۰ متر در ۵ کیلومتری غرب شهر قشم قرار دارد. در پشت آبادی قشم یک دشت کم ارتفاع وجود دارد و به رأس "خارکو" واقع در ۲۵ مایلی جنوب غربی ختم می‌شود. یک قلعه سفید رنگ مخروطی شکل نیز به ارتفاع ۲۷۹/۵ متر و کوه "بیسکو" به ارتفاع ۲۹۴ متر به ترتیب در ۶ و ۸ مایلی غرب کوه‌های مخروطی شکل واقع شده‌اند.

زمین شناسی جزیره قشم

در آغاز دوران سوم زمین‌شناسی اقیانوس اطلس شکل گرفت و آمریکای جنوبی از آفریقا جدا گشت و استرالیا از قاره قطب جنوب مجزا شد و اقیانوس هند تشکیل گردید.

شکاف حادث بین آسیا و آفریقا آغاز ظاهر شدن دریای عمان را می‌رساند. در اواسط دوران سوم شکاف بین گسترش و دنباله شکاف عمان گویای پیدایش خلیج فارس است. در دوران چهارم جلگه‌های ساحلی پیدا شده‌اند و در بعضی جزایر خلیج فارس رسوبات جوان‌تری بعد از چین‌خوردگی‌های دوران سوم روی آنها را گرفت و خلیج فارس از این دوران به بعد روز به روز کوچک‌تر شد و فلات قاره آن وسیع‌تر گشت.

در مقابل ساحل، جزایری است که موازی با قوس‌های ساحلی قرار گرفته‌اند و دنباله چین‌خوردگی‌های داخلی هستند که سر از آب بیرون آورده و تشکیل طاق‌دیس‌ها را داده‌اند. بزرگترین آنها جزیره قشم است که در جهت جنوب غربی - شمال شرقی یک طاق‌دیس ساختمان بزرگی را به وجود آورده است.^(۱)

از نظر ساختمانی جزیره بصورت تاقدیسی است که توسط آب‌رفت‌های دوران چهارم زمین‌شناسی با ضخامت متفاوت از تخریب تشکیلات اطراف پوشیده گردیده

است. بقیه جزیره که به طور کلی می توان آنرا خاتمه موج چین خوردگی های زاگرس دانست بصورت تاقدیسی است و جنس زمینها کلاً آهکی و از مارنهای سبز رنگ تشکیل یافته است.^(۱)

همچنین جزیره قشم به سبب تشکیلات ساختمانی در طول تاریخ گاه و بی گاه با زلزله روبرو بوده است.



جنوب فرودگاه قدیمی قشم - لایه های رسوبی دوران سوم و چهارم به خوبی نمایان است.

زلزله قشم، بدواً در سنه ۱۳۰۰ آمده، بیشتر ده‌ها را خراب کرده و بعد در سنه ۱۳۱۴ آمد و شهر قشم را خراب نمود. در شب دوشنبه چهاردهم شعبان تقریباً ۵۰۰ نفر را نیز تلف کرد.^(۱)

همچنین در سال ۱۳۰۲ ه‍.ق در اثر زلزله شدیدی که رخ داد این شهر بطور کلی ویران شد و هنوز آثار زلزله مذکور باقی می‌باشد.^(۲)

نقشه‌های زمین شناسی نیز مؤید زلزله خیزبودن این منطقه با حجم زیاد است و از چهار قرن قبل از میلاد تا سال ۱۳۵۶ زلزله‌هایی در آن منطقه به جز لارک و هرمز بوقوع پیوسته است.^(۳)

البته در جهت مقابله با این‌گونه حوادث هنوز در جزیره قشم برنامه‌ریزی صحیحی صورت نگرفته است.

از دیگر خصوصیات قابل ملاحظه این منطقه پیدایش توده‌های نمکی است که به نمکدان یا گنبد‌های نمکی معروفند.

فعالیت نمکی یا تکتونیک نمک در این جزیره در یکی دو نقطه دیده می‌شود و اگر چه منشأ اصلی آن ساختمان است مع الوصف فعالیت‌های تکتونیک نمکی نیز یکی از ساختارهای جزیره را شامل می‌گردد. در قسمت جنوب غربی جزیره کوهی که در حقیقت یک گنبد نمکی است در مورفولوژی منطقه اثر گذارده است.^(۴)

گنبد نمکی قشم

این گنبد در ۱۱۰ کیلومتری جنوب غرب جزیره قرار گرفته است. طبقات همجوار

۱- سدیدالسلطنه بندرعباسی محمد علی خان، سرزمین‌های شمالی پیرامون خلیج فارس و دریای عمان، انتشارات جهان معاصر، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۱، ص ۳۳۷

۲- سالنامه شهرداری‌ها، انتشارات اتحادیه شهرداری‌های کشور، تهران، ۱۳۴۴، ص ۴۲۳

۳- گزارش توجیهی اجرای قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری هرمزگان، ص ۶

۴- رامشت م. ح، جغرافیای طبیعی خلیج فارس، انتشارات دانشگاه اصفهان، ۱۳۶۶، ص ۷۴۹

آن را آهک‌های سفیدرنگی تشکیل می‌دهد که به نئوژن و سازند گچساران تعلق دارند و حرکات قائم گنبد نمکی موجب تغییر وضعیت لایه‌بندی اولیه گشته و طبقات بلافصل خود را برگردانده‌اند.

واحد هرمز ۱، گسترش چشم‌گیری در بخش جنوبی گنبد دارد و نمک این واحد به صورت تناوبی از نمک الیزبیت خاک سرخ و دیگر قطعات با ساخت برگه‌ای است. سطح نمک اغلب به پوشش نازکی از گل اخرا آغشته است. اختلاط نمک در همه جا یکسان نیست و در بخش جنوب غرب گنبد نمک به تقریب خالص به صورت بلور به فراوانی یافت می‌گردد.

واحد هرمز ۲، که مستقیماً بر روی H1 قرار گرفته نیز گسترش زیادی یافته است. مارن‌های قرمز رنگ خاک سرخ‌های مخلوط با ژپیس از تشکیل دهنده‌های اصلی این واحد به شمار می‌روند.

میان لایه‌هایی از توف آهک‌های سیاه رنگ آلگی بد بو سنگ‌های آهن‌دار به صورت موضعی در برخی نقاط به چشم می‌خورد. ژپیس در بخش‌هایی از این واحد گسترش بیشتر یافته در قسمت‌هایی با گوگرد همراه است و به نظر می‌رسد که ژپیس و گوگرد همراه از آهک‌های آلگی سیاه رنگ بد بو حاصل نشده باشند.

گوگرد مخلوط با ژپیس در گذشته‌ای حدود ۶۰ سال پیش استخراج می‌شده و کوره‌هایی که به جا مانده است حکایت از استحصال گوگرد در این گنبد دارد.

واحد هرمز ۳، به صورت موضعی پراکنده و ضخامت حداکثر ۲ متر بر روی واحد نشسته است و شامل سنگ آهک‌های ماسه‌ای، ماسه سنگ‌های آهکی کرم - نخودی رنگ و سنگ آهک‌های سیاه رنگ است.

بخش دوم:

آب و خاک

پوشش گیاهی و وضع خاک

موقعیت طبیعی - اقلیمی و آب و هوایی و زمینهای آهکی جزیره، خاک قشم را از داشتن پوشش گیاهی کافی باز داشته است، زمینهای این جزیره یا لخت و عریانند و یا پوشش گیاهی تنکی دارند، پوشش گیاهی زمینهای شمال و شمال خاوری و دشت قوریان بین زمینهای بخشهای دیگر جزیره چشمگیر است.^(۱)

از طرفی سطح این جزایر، اساساً از رسوبهای تخریبی و مارن تشکیل شده است که کم و بیش صدف دارند خاک آنها بیشتر شور و یا گچدار است و به همین دلیل رشد نباتات به گونه‌های خاصی محدود است.^(۲)

بررسی‌های خاک‌شناسی در اراضی پی پشت جزیره قشم نشان داده است که بیشتر خاکهای این ناحیه از رسوبهای سیل‌های رودهایی که در هنگام بارندگی آب در آنها جریان داشته و بیش از اندازه بالا می‌آید، تشکیل شده است.^(۳)

خاکهای اراضی پی پشت به سه دسته به نامهای: خاکهای شوره‌زار، کوهستانی و سنگلاخ تقسیم می‌شود جنس اراضی کوهستانی و سنگلاخی می‌باشد که در بهبود توانایی این اراضی تأثیر زیادی داشته و هنگام بارندگی بر روی اراضی آورده شده و در تشکیل خاکهای این ناحیه دخالت می‌کند.^(۴)

همچنین خاکهای تاحدی مناسب، نتیجه مساعد و غیرقابل زرع از لحاظ قابلیت

۱- رحیمی فرزاد حسن، جامعه گیاهی جزیره قشم، ضمیمه مجله کیهانشان شماره ۸، تهران، ۱۳۶۹، ص ۲۳.

۲- درویش زاده علی، زمین‌شناسی، انتشارات زرین، تهران، ص ۷۹۹.

۳- افشار ایرج، جغرافیای تاریخی دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۶، ص ۶۰۴.

۴- وکیلان منوچهر، گزارش خاک‌شناسی تفصیلی اراضی پی پشت، ص ۵-۳.

بهره برداری تقسیم می شود. (۱)

پوشش جنگلی و مرتعی جزیره قشم به تقریب مشابه وضعیت آن در دشتها و جلگه های ساحلی سایر نقاط استان می باشد، عمده مراتع جزیره را مراتع ساحلی تشکیل داده و بعلت کمی ارتفاعات و کمبود بارندگی، مراتع کوهستانی مشجر و غیر مشجر در آن قابل توجه نمی باشد، به دلیل چرای مفراط و بی رویه این مراتع دستخوش تخریب مداوم قرار گرفته و امروزه در طبقه بندی مراتع درجه ۴ و به ندرت درجه ۳ قلمداد می گردند. (۲)

تبدیل اکوسیستم رسیده به ناقص در جزیره قشم به سبب عدم برنامه ریزی مناسب می باشد که پوشش گیاهی و خاک این حوزه را تخریب نموده و تعادل مناطق مختلف جزیره را بر هم زده است. به این سبب چشم انداز مسائل زیست محیطی در این حوزه مهم نگران کننده است. از طرفی درختچه های حرا از ویژگی های مهم اکوسیستمی قشم است که در مناطق پراکنده ای از تنگه هرمز به سمت شرق و اقیانوس هند در سواحل دریای عمان گسترش یافته و محل امنی برای پرندگان دریایی شده است و لذا حفاظت مؤثر از آن ضروری می باشد.

در این رابطه نباید دست اندرکاران اجازه دهند به سهولت این نواحی طبیعی مورد تجاوز بی رحمانه قرار گیرد. بنابراین در تمام مقاطع باید به تقویت خاک و پوشش گیاهی حوزه استحفاظی قشم و مناطق پیوسته آن توجه ویژه ای به عمل آید.

۱- گزارش هیئت اعزامی جهت مطالعات خاک شناسی استان هرمزگان، تهران، ص ۳

۲- پاکدامن رحمت اله، قشم جزیره ای آشنا، انتشارات سازمان برنامه و بودجه استان هرمزگان، بندرعباس ۱۳۶۰، ص ۹۱



پوشش گیاهی در رسوبات مارنی و آهکی

آب و هوا

قشم از نظر هوا منطقه‌ای است گرم که فصل گرمای آن طولانی است و از اواخر اسفند تا اواخر آبان مرطوب می‌باشد شدت گرما در تیر و مرداد ماه است و فصل معتدل آن از اواخر آبان تا اواخر اسفند می‌باشد.

از طرفی هوای جزیره قشم بعلت جریان هوا از بندرعباس خنک‌تر و کم رطوبت‌تر است جهت باد در این جزیره، هنگام زمستان شمالی - جنوبی و در سایر فصول از تمام جهات می‌وزد.^(۱) میزان رطوبت بین ۷۸/۸-۵۶ درصد و درجه حرارت بین ۵/۴



کارکرد مطلوب بادگیر در هوای قشم

بارندگی در این جزیره بیشتر در ماههای دی، بهمن و اسفند صورت می‌گیرد که گاهی سیلاب‌های تندی را به جریان می‌اندازد. میزان بارندگی به طور متوسط در سال ۲۱۴ میلیمتر است.

با وجود انجره دریا و رطوبت هوا و کوهستانها، اهالی بخاطر ندارند که برف باریده باشد و به دلیل قلت بارندگی، نهر و رودخانه‌ی قابل توجه در این جزیره دیده نشده و فقط در نتیجه بارشهای مختصر مسیرهای کم آبی به طرف دریا سرازیر می‌شود.^(۱)

منابع آب و سیستم آبرسانی جزیره قشم

از جمله منابع آب شیرین که عنوان می شود منابع آب شیرین در جزایر خلیج فارس است.

نکته مهمی که در این باب باید به آن توجه داشت موضوع منشاء وجودی جزایر است. نکته دیگری که در مورد منابع آب جزایر بایستی به آن پرداخت مسأله تخلیه آب های ساحلی است.^(۱)

آثار سدها و مخازن عظیم و برکه های متعدد آب که از دوران هخامنشیان و ساسانیان و صفویه در قشم باقی مانده است نشان می دهد که مردم قشم از زمانهای گذشته آب مصرفی خود را از چه طریق تأمین می کرده اند و چگونه بر مشکل بی آبی جزیره فائق آمده بودند.^(۲)

در عهد ساسانیان سدهای عظیمی چون سد تل بالا و سد دم ساخته شد که بقایای این دو سد هم اکنون یکی در حاشیه شرقی و دیگری در شمال غربی جزیره قشم وجود دارد.^(۳)

احداث این سدها در سنوات مختلف در توسعه اقدامات زیر بنایی مؤثر بوده است. در سفرنامه جنوب نیز از سدهای دره هاش واقع در جنوب شرقی آبادی گیاهدان، سد خور لارک در شمال شرقی آبادی سوزا، سد دم میان دو ارتفاع واقع در باختر آبادی پی پشت، سد چهو در غرب آبادی گوران و بالاخره سد خاکی تل بالا در سه کیلومتری قشم، مرکز اداره جزیره نام برده است.^(۴)

در عصر حاضر، جهت فزونی آبهای زیرزمینی و توسعه کشاورزی این سدها به

۱- رامشت م - ح، جغرافیای طبیعی خلیج فارس، انتشارات دانشگاه اصفهان، ۱۳۶۶، ص ۱۴۶

۲- نوریخش حسین، جزیره قشم و خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۹، ص ۶۹

۳- مجله دانشمند، سال دهم، شماره ۱۱۵، تهران، ۱۳۵۲

۴- سیدالسلطنه محمد علی، بندرعباس و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب، چاپ دوم، تهران، ۱۳۶۸، ص ۱۰۴

ویژه سد لیت و خالصی، حائز اهمیت و در صورت احیاء نقش مهمی در جزیره ایفاء می‌کنند.

متأسفانه در اثر بی‌توجهی نسبت به برخی از دریاچه‌ها و چشمه‌های اطراف، سدها از بین رفته است. باغهای زیادی در کناره شمال و شمال خاوری سد دم واقع بوده است که در حال حاضر جز دیواره‌های کوتاه و کانالهای آب اثری از آنها نیست. (۱)

همچنین در سفرنامه تارونیه آمده است که یک چشمه آب شیرین خوب در قشم هست و ایرانی‌ها برای محافظت این جزیره یک قلعه در آنجا بنا کرده‌اند. زیرا که در آن جزیره، آب دیگری یافت نمی‌شود مگر آب باران که در آب انبارها جمع می‌شود و آن هم چون روی زمین شور می‌بارد طعم بدی پیدا می‌کند که گوارا نیست. (۲)

در عصر حاضر حفاظت از منابع زیرزمینی جزیره ضعیف و به سبب نبود صرفه‌جویی، دشتهای این جزیره را آسیب‌پذیر نموده است. دشت مرکزی با ۲۳ کیلومتر مربع وسعت وضعیت عمومی سفره‌های آبی آن نسبت به سال ۱۳۵۰ افتی برابر ۲/۸ متر در سالهای اخیر داشته است. ضمن اینکه وسعت آبهای زیرزمینی آن ۶ کیلومتر است.

دشت توریان با وسعت ۲۲ کیلومتر مربع استعداد ذخیره آب را دارد و در کل حوزه آبریز به وسعت ۵۰ کیلومتر مربع است که سفره‌های آب شیرین موضعی به واسطه نفوذ روان آبهای فصلی، شکل می‌گیرند و بیشتر در دشت مرکزی جزیره و از جمله در آبادیهای توریان، رملکان، کاروان، کوشه قرار گرفته‌اند. (۳)

۱- بابک رادجواد، آثار کشف شده دوران تاریخی ایران در حوزه قشم، دفتر سوم، هشتمین کنفرانس تحقیقات ایرانی، کرمان، ص ۹۱۹-۹۲۶

۲- سفرنامه تارونیه، ابوتراب نوری، با تجدید نظر حمید شیرانی، ص ۴۲۳.

۳- طرح عمران جزایر جنوب مهندسین مشاور پژوهش و عمران، تهران، ۱۳۶۲، ص ۳۰۳.

با گذشت زمان برکه‌ها و مخازن برکه‌ها که به روزگار آبادانی به دلیل کم آبی و یا بنی آبی جزیره‌نشینان، مورد استفاده ساکنان قرار می‌گرفت، مخروبه شده که شاید قدمت بعضی از آنها به سالیان دراز و حتی پیش از اسلام نیز برسد.^(۱)

همچنین در باسعید و هفت برکه به طرز استتال و یک برکه مدون که همه آنها سرپوشیده‌اند و دو برکه دیگر بدون پوشش سر موجود است و ۸ چاه دارند که آب آنها شیرین و گوارا است.^(۲)

با توجه به اینکه هنوز کلیه آبادیهای قشم آب تصفیه شده ندارد و فقط ۱۶ روستا در دهستانهای دولاب (باسعید و صلح (ملکی)، دهستانهای حومه (بندر درگهان، طولاب، هلر) ورمکان (باغ بالا، کم نفتی، توریان، چی چنان، خالدین، رملکان) واقع در بخش شهاب زینبی، کاروان، کوشه، گربه‌دان، گردوا در بخش مرکزی دارای لوله‌کشی آب (تصفیه نشده) هستند.

و ۷ روستا در دهستان حومه و ۳ روستا در دهستان رملکان واقع در بخش مرکزی فاقد آب لوله‌کشی می‌باشند و ۱۴ روستا در دهستان دولاب، ۱۰ روستا در دهستان سوزا و سیزده روستا در دهستان صلح و یک روستا در دهستان لارک و ۳ روستا در دهستان هنگام واقع در بخش شهاب فاقد آب لوله‌کشی هستند.^(۳)

جایگاه برکه‌ها و آب انبارها در این مناطق هنوز می‌تواند کارکرد خوبی را ارائه دهد.

جهت حفظ و نگهداری سفره‌های آب نه تنها باید میزان برداشت را در حد فعلی ثابت نگه داشت بلکه باید برای متعادل کردن سفره‌های زیرزمینی از بهره‌برداری

۱- اقتدار احمد، آثار شهری باستانی سواحل و جزایر خلیج فارس و دریای عمان، تهران، ۱۳۴۸، ص ۷۹۱.

۲- ورجاوند پرویز، سفرنامه جنوب، انتشارات چاپ پخش، تهران، ۱۳۵۱، ص ۵۰.

بی‌رویه چاههایی که بعد از سال ۵۷ حفر گردیده‌اند جلوگیری به عمل آید. میزان بهره‌برداری از این چاههای برابر ۴۰۰ هزار متر مکعب در سال است. با توجه به میزان آبهای نفوذی و متوسط بارندگی در قشم تقریباً نیم میلیون متر مکعب در سال اضافه برداشت خواهیم داشت. بهر حال جهت جبران کمبود آب زیرزمینی دشت توریان و جلوگیری از خروج و استفاده از جریانهای سیلابی اقدامات زیر پیشنهاد می‌گردد.

۱- جلوگیری از بهره‌برداری چاههایی که از سال ۱۳۵۷ حفاری شده‌اند.

۲- وجود سد خاکی بر روی مسیل‌های "لیت و خالدین" که جمعاً ۶ کیلومتر مربع وسعت آبریز آنهاست و می‌توانند نزدیک به ۲۰۰ هزار متر مکعب آب را ذخیره نماید.

۳- ایجاد حوضچه‌های مصنوعی بر روی مسیل‌هایی که شرائط سدسازی بر روی آنها وجود ندارد و نفوذ مصنوعی آبها به سفره‌های زیرزمینی ضروری است. لازم به یادآوری است که این حوضچه‌ها به علت رسوبات وارده باید هر چند سال لایروبی گردند.

۴- بهره‌برداری از ذخائر آبی پشت سد خالص و پی پشت که جمعاً می‌توانند ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار متر مکعب آب تأمین نمایند و از این طریق اضافه برداشت از سفره‌های دشت مرکزی را جبران نمائیم و میزان ۲/۵ میلیون متر مکعب آبی را که هم اکنون از سفره‌های زیرزمینی برداشت می‌گردد ثابت نگه داریم.^(۱)

همچنین با استفاده از تقویت و ازدیاد پوشش گیاهی و نیز احداث سد و مخازن متفاوت به افزایش آب جزیره کمک نمود، گرچه نصب دستگاههای آب شیرین کن بعنوان یک راهکار موقت، مفید فایده است.

وضعیت سواحل جزیره قشم

کرانه‌های ساحلی غالباً مژرس و از قشم تا جزیره هنگام دارای عمق زیاد است که

ناوها می‌توانند نزدیک کرانه حرکت کنند ولی از آن به بعد به سبب کمی عمق آب ناوها ناچارند از کناره دور شوند به نحوی که در مجاورت گوشه جنوب باختری بایستی از ۸ تا ۲۶ کیلومتر عبور کنند.^(۱) در نزدیک جزیره قسم، صخره‌های زیردریایی وجود دارند که یک پاره بزرگ آن از روبروی معدن نمک شروع می‌شود و پس از برابر کردن و خمیدن از شکل جزیره به سوی شمال باختر متوجه شده تا نزدیکی باسعید و کشیده می‌شود و پهن‌ترین آن در جنوب جزیره به پهنای ۱۵ کیلومتر می‌رسد.^(۲) از طرفی بلندی‌های جزیره را تپه‌های هرمی شکل به رنگ روشن تشکیل می‌دهد که دامنه‌های آن بسیار سراسیم هستند.^(۳)

بعضی از سواحل قسم تا هنگام ماسه‌ای است و حدود ۱۲ متر عمق دارد. در قسمت‌های دیگر سواحل قسم کشتیها باید دور از ساحل حرکت کنند. برای مثال در مجاورت گوشه جنوب از فاصله ۸ الی ۲۶ کیلومتری ساحل می‌توانند عبور کنند. اما در کناره‌های شمالی عمق آب به حدی کاسته می‌شود که ناوها نمی‌توانند داخل تنگه شوند. تنگه کلارنس (Clarence) که بین کرانه شمالی جزیره و کرانه شمالی خلیج فارس است کم عمق و ناوها نمی‌توانند داخل شوند. حتی عبور قایق‌های موتوری مستلزم احتیاط و دقت خاصی است. اغلب کرانه مستور از جنگلهای لور یا حرآست. شمال این جزیره دماغه قسم - لافت و باسعید و قرار دارد و در طرف جنوب این جزیره، دماغه دیرستان با نخلستان‌های بسیار وجود دارد. این جزیره به طرف کناره ایران دارای ۹ لنگرگاه به نام‌های قسم، درگهان، کوهی، چاهو، لافت، گوران، نمکدان، باسعید و نو، باسعید و کهنه در سواحل ایران قرار دارد.^(۴)

۱- اقتداری احمد، آثار شهرهای باستانی، انتشارات انجمن آثار ملی، تهران ۱۳۴۸، ص ۷۵۰

۲- افشار ابرج، جغرافیای تاریخی دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۶، ص ۶۰۶

۳- رزم‌آرا علی، جغرافیای نظامی ایران، جزایر ایران در خلیج فارس، چاپخانه ارتش، ۱۳۲۰، ص ۵۴

۴- پاکدامن رحمت‌الله، قسم جزیره‌ای آشنا، سازمان برنامه و بودجه استان هرمزگان، بندرعباس، ۱۳۶۴، ص ۲۴

در طرف دریا جزیره قشم دارای ۵ لنگرگاه می باشد که مهم آن دیرستان است که در مقابل جزیره هنگام واقع، بطور کلی بندرگاه خوبی است که در زمان جنگ بین المللی محل توقف کشتیهای جنگی و تجارتی انگلیس بوده و در این بندر مراکز بسیم، انبارهای ذغال سنگ و مازوت تهیه شده بود. بندر دیگر این کرانه "کارگه" می باشد که کمپانی نفت آنرا مرکز عمده خود انتخاب کرده است.^(۱) جزیره قشم با استان هرمزگان و جزیره های پیرامون خود و شیخ نشینان خلیج فارس و دریای عمان و بنادر آسیایی و آفریقایی از طریق این بندرها و لنگرها در ارتباط می باشد.^(۲)

۱- ملک زاده علی، جغرافیای طبیعی و تاریخ سیاسی خلیج فارس، تهران، ۱۳۳۳، ص ۴۷

۲- بلوکباشی علی، جزیره قشم صدف ناشکافته خلیج فارس، دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰، ص ۱۲

بخش سوم:

جمعیت و تقسیمات کشوری

جمعیت

در سرشماری عمومی نفوس و مسکن مهرماه ۱۳۷۵، شهرستان قشم دارای ۷۲۹۸۱ نفر جمعیت بوده است که از این تعداد ۱۸۳۲۴ نفر ساکن در نقاط شهری و ۵۴۶۳۶ نفر ساکن در نقاط روستایی بوده و بقیه غیر ساکن، هستند. همچنین از این آمارگیری نتیجه می‌شود که از جمعیت نقاط روستایی این شهرستان ۲۷۹۲۱ نفر را مردان و ۲۶۷۱۵ نفر را زنان تشکیل می‌دهد. نسبت جنسی نشان می‌دهد که در مقابل هر ۱ نفر زن ۵ نفر مرد وجود دارد. این نسبت بین اطفال کمتر از یک ساله و ۹۵ در بین افراد ۶۵ ساله ۱۷ است. پایین‌ترین نسبت جنسی به گروه سنی جوانان (۱۵-۳۴ ساله) و بالاترین نسبت به گروه سنی بزرگسالان (۳۵ ساله و بیشتر) تعلق دارد. در سرشماری مهرماه ۱۳۷۵، شهرستان قشم دارای ۱۰۲۶۴ خانوار بوده که از این تعداد ۳۶۳۱ خانوار ساکن در شهر و ۹۹۷۷ خانوار ساکن روستا بوده و بقیه ۳ خانوار غیر ساکن هستند. متوسط تعداد افراد در خانواده معمولی ساکن نقاط روستایی ۵ نفر است. بیشترین تعداد خانواده مربوط به خانواده‌های ۶ نفره و کمترین آن مربوط به خانواده‌های ۹ نفره می‌باشد. این سرشماری نشان می‌دهد که ۹۵/۴٪ جمعیت روستایی در همان آبادی زمان سرشماری متولد شده‌اند و فقط ۱/۲٪ جمعیت نقاط روستایی از یک آبادی به آبادی دیگر رفته و ۰/۸ درصد از شهر به آبادی مهاجرت کرده‌اند.

این سرشماری نشان می‌دهد که از ۴۴۷۱۳ نفر جمعیت ۶ ساله نقاط روستایی فقط ۷۱/۵۱٪ با سواد بوده‌اند. نسبت باسوادی برای مردان ۷۸/۲۳٪ و برای زنان ۶۴/۲۴٪ بوده است در این سرشماری ۳۱/۱۵٪ جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر آنها در

جمعیت و تقسیمات کشوری ۳۵

نقاط روستایی شاغل و یا بیکار، ۲۰٪ مردم صیاد و ۱۰٪ دریانورد و ۱۰٪ کارهای متفرقه و ۴۰٪ بقیه از طریق مبادله با کشورهای خلیج فارس امرار معاش می‌کنند. در جزیره قشم در حدود ۹۷٪ جمعیت سنی شافعی و حدود ۳٪ شیعه می‌باشند و با وجودی که این شهرستان ۲/۵٪ مساحت کل استان هرمزگان را دارد، ۷٪ جمعیت این استان را داراست. از جمعیت شهرستان ۹۹/۸۱ درصد را مسلمانان تشکیل می‌داده‌اند این نسبت در نقاط شهری ۹۹/۸۴ درصد و در نقاط روستایی ۹۹/۸۰ درصد بوده است. (۱)

جدول شماره ۱: برآورد جمعیت شهرستان قشم در سال‌های مختلف

سال	برآورد در	برآورد در	برآورد در	برآورد در	برآورد در	برآورد در	مناطق
	۱۳۵۵	۱۳۶۲	۱۳۶۳	۱۳۶۴	۱۳۶۵	۱۳۶۶	۱۳۷۵
کل شهرستان	۳۸۰۲۸	۴۷۲۴۳	۴۸۷۰۸	۵۰۲۱۷	۵۱۷۷۴	۵۳۳۷۹	۷۲۹۸۱
مناطق شهری	۶۹۷۴	۱۱۶۲۳	۱۲۴۲۰	۱۳۵۷	۱۴۱۳۴	۱۵۰۵۳	۱۸۳۲۴
مناطق روستایی	۳۱۰۶۴	۳۵۶۲۰	۳۶۲۸۸	۳۶۹۶۰	۳۷۶۴۰	۳۸۳۲۶	۵۴۶۳۶

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۲: میزان درصد جمعیت ادیان شهرستان قشم

دین	شهرستان	نقاط شهری	نقاط روستایی	غیر ساکن
جمع	۱۰۰/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰	۱۰۰/۰۰۰
مسلمان	۹۹/۸۱	۹۹/۸۴	۹۹/۸۰	۱۰۰/۰۰
زرتشتی	۰/۰۲	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۰
مسیحی	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
کلیسی	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰
سایر و اظهار نشده	۰/۱۷	۰/۱۶	۰/۱۷	۰/۰۰

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جغرافیای نظامی جزایر قشم - لارک - هنگام ۳۶

بطور کلی از کل جمعیت، ۷۲۹۸۱ نفر، ۷۲۸۴۴ نفر مسلمان، ۱۳ نفر زرتشتی، ۱ کلیمی و ۱۲۳ نفر اظهار نشده می باشند.

جدول شماره ۳: تعداد نقاط خالی از سکنه در شهرستان قشم طی سال های آمارگیری

مناطق	۱۳۴۵		۱۳۵۵		۱۳۶۲		۱۳۷۵	
	تعداد آبادی	تعداد خالی	تعداد آبادی	تعداد خالی	تعداد آبادی	تعداد خالی	تعداد آبادی	تعداد خالی
	از سکنه	از سکنه	از سکنه	از سکنه	از سکنه	از سکنه	از سکنه	از سکنه
جمع	۱۰۹	۳۵	۱۴۶	۷۰	۸۲	۱۴	۱۰۲	۳۵
بخش شهاب	۶۹	۳۹	۸۶	۴۸	۴۳	۱۲	۵۸	۱۵
بخش مرکزی	۴۰	۶	۶۰	۲۲	۳۹	۵	۴۴	۲۰

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۴: تعداد آبادی های دارای سکنه شهرستان بر حسب بخش، به تفکیک طبقات جمعیتی

بخش	جمع	۱	۲۵	۵۰	۱۰۰	۲۵۰	۵۰۰	۱۰۰۰	۲۵۰۰	۵۰۰۰
	تا	تا	تا	تا	تا	تا	تا	تا	تا	و بیشتر
	۲۴ نفر	۲۹ نفر	۹۹ نفر	۲۴۹ نفر	۲۴۹ نفر	۲۴۹ نفر	۹۹۹ نفر	۲۴۹۹ نفر	۴۹۹۹ نفر	و بیشتر
شهرستان	۶۷	۵	۶	۴	۷	۱۶	۱۰	۱۳	۵	۱
قشم	۴۳	۳	۴	۲	۵	۱۴	۷	۱	۱	۰
شهاب.....	۲۴	۲	۲	۲	۲	۲	۳	۳	۴	۱
مرکزی.....										

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۵: جمعیت نقاط روستایی شهرستان برحسب بخش و گروه‌های عمده سنی، به تفکیک جنس

نسبت جنسی	زن	مرد	مرد و زن		گروه‌های عمده سنی
			درصد	تعداد	
۱۰۵	۲۶۷۱۵	۲۷۹۲۱	۱۰۰/۰۰	۵۴۶۳۶	شهرستان
۹۵	۶۹۱	۶۵۸	۲/۴۷	۱۳۴۹	اطفال (کمتر از یکساله)
۱۰۲	۴۲۳۹	۴۳۳۳	۱۵/۶۹	۸۵۷۲	نوباوگان (۱-۵ ساله)
۱۰۰	۴۶۸۰	۴۶۹۰	۱۷/۱۵	۹۳۷۰	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۱۰۸	۳۲۶۶	۳۵۲۸	۱۲/۴۴	۶۷۹۴	نوجوانان (۱۱-۱۴ ساله)
۱۰۸	۵۱۹۸	۵۶۰۹	۱۹/۷۸	۱۰۸۰۷	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۱۰۲	۷۶۵۱	۷۸۴۰	۲۸/۳۵	۱۵۴۹۱	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۱۲۷	۹۸۸	۱۲۵۳	۴/۱۰	۲۲۴۱	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)
*	۲	۱۰	۰/۰۲	۱۲	نامشخص
۱۰۸	۱۱۹۳۸	۱۲۸۶۴	۱۰۰/۰۰	۲۴۸۰۲	بخش شهاب
۹۵	۳۴۳	۳۲۵	۲/۶۹	۶۶۸	اطفال (کمتر از یکساله)
۱۰۶	۱۹۶۵	۲۰۸۷	۱۶/۳۴	۴۰۵۲	نوباوگان (۱-۵ ساله)
۱۰۳	۲۰۶۹	۲۱۲۲	۱۶/۹۰	۴۱۹۱	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۱۰۷	۱۴۱۳	۱۵۱۰	۱۱/۷۹	۲۹۲۳	نوجوانان (۱۱-۱۴ ساله)
۱۲۲	۲۲۸۲	۲۷۸۱	۲۰/۴۱	۵۰۶۳	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۱۰۳	۳۳۳۲	۳۴۳۸	۲۷/۳۰	۶۷۷۰	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۱۱۲	۵۳۲	۵۹۵	۴/۵۴	۱۱۲۷	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)
*	۲	۶	۰/۰/۳	۸	نامشخص
۱۰۲	۱۴۷۷۷	۱۵۰۵۷	۱۰۰/۰۰	۲۹۸۳۴	بخش مرکزی
۹۶	۳۴۸	۳۳۳	۲/۲۸	۶۸۱	اطفال (کمتر از یکساله)
۹۹	۲۲۷۴	۲۲۴۶	۱۵/۱۵	۴۵۲۰	نوباوگان (۱-۵ ساله)
۹۸	۲۶۱۱	۲۵۶۸	۱۷/۳۶	۵۱۷۹	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۱۰۹	۱۸۵۳	۲۰۱۸	۱۲/۹۸	۳۸۷۱	نوجوانان (۱۱-۱۴ ساله)
۹۷	۲۹۱۶	۲۸۲۸	۱۹/۲۵	۵۷۴۴	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۱۰۲	۴۳۱۹	۴۴۰۲	۲۹/۲۳	۸۷۲۱	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۱۴۴	۴۵۶	۶۵۸	۳/۷۳	۱۱۱۴	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)
*	۰	۴	۰/۰۱	۴	نامشخص

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۶: درصد باسوادان و بی‌سوادان در جمعیت ۶ سال و بیشتر نقاط روستایی شهرستان برحسب بخش

و گروه‌های عمده سنی به تفکیک جنس

بی سواد		با سواد		جمع	گروه‌های عمده سنی
زن	مرد	زن	مرد		
۳۵/۵۶	۲۱/۷۷	۶۴/۴۴	۷۸/۲۳	۱۰۰/۰۰	شهرستان قشم
۱۱/۶۹	۸/۳۸	۸۸/۳۱	۹۱/۶۲	۱۰۰/۰۰	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۵/۳۰	۳/۰۶	۹۴/۷۰	۹۶/۹۴	۱۰۰/۰۰	نوجوانان (۱۱-۱۴ ساله)
۱۶/۲۰	۹/۰۶	۸۳/۸۰	۹۰/۹۴	۱۰۰/۰۰	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۶۸/۰۸	۳۶/۶۳	۳۱/۹۲	۶۳/۳۷	۱۰۰/۰۰	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۹۸/۵۸	۸۸/۶۷	۱/۴۲	۱۱/۳۳	۱۰۰/۰۰	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)
۴۱/۳۷	۲۵/۴۸	۵۸/۶۳	۷۴/۵۲	۱۰۰/۰۰	بخش شهاب
۱۵/۴۷	۹/۷۱	۸۴/۵۳	۹۰/۲۹	۱۰۰/۰۰	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۷/۵۰	۴/۱۷	۹۲/۵۰	۹۵/۸۳	۱۰۰/۰۰	نوجوانان (۱۱-۱۴ ساله)
۲۱/۶۹	۱۰/۲۸	۷۸/۳۱	۸۹/۷۲	۱۰۰/۰۰	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۷۶/۰۸	۴۵/۲۳	۲۳/۹۲	۵۴/۷۷	۱۰۰/۰۰	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۹۹/۰۶	۹۲/۹۴	۰/۹۲	۷/۰۶	۱۰۰/۰۰	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)
۳۰/۵	۱۸/۶۷	۶۹/۰۵	۸۱/۳۳	۱۰۰/۰۰	بخش مرکزی
۸/۶۹	۷/۲۸	۹۱/۳۱	۹۲/۷۲	۱۰۰/۰۰	کودکان (۶-۱۰ ساله)
۳/۶۲	۲/۲۳	۹۶/۳۸	۹۷/۷۷	۱۰۰/۰۰	نوجوانان (۱۱-۱۴ ساله)
۱۱/۹۰	۷/۸۵	۸۸/۱۰	۹۲/۱۵	۱۰۰/۰۰	جوانان (۱۵-۲۴ ساله)
۶۱/۹۱	۲۹/۹۲	۳۸/۰۹	۷۰/۰۸	۱۰۰/۰۰	میانسالان (۲۵-۶۴ ساله)
۹۸/۰۳	۸۴/۸۰	۱/۹۷	۱۵/۲۰	۱۰۰/۰۰	بزرگسالان (۶۵ ساله و بیشتر)

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۷: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر نقاط روستایی شهرستان برحسب بخش و وضع فعالیت، به تفکیک جنس

وضع فعالیت		مرد و زن		مرد		زن	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
شهرستان ششم	۳۷۱۲۸	۱۰۰/۰۰	۱۹۱۱۲	۱۰۰/۰۰	۱۸۰۱۶	۱۰۰/۰۰	
شاغل	۱۱۰۳۸	۲۹/۷۳	۱۰۶۵۱	۵۵/۷۳	۳۸۷	۲/۱۵	
بیکار (جویای کار)	۵۲۷	۱/۴۲	۴۹۲	۲/۵۷	۳۵	۰/۱۹	
قبلاً شاغل	۱۵۶	۰/۴۲	۱۵۵	۰/۸۱	۱	۰/۰۱	
قبلاً غیر شاغل	۳۷۱	۱/۰۰	۳۳۷	۱/۷۶	۳۴	۰/۱۹	
محصل	۸۰۸۸	۲۱/۷۸	۵۰۷۹	۲۶/۵۷	۳۰۰۹	۱۶/۷۰	
خانه دار	۱۳۰۴۷	۳۵/۱۴	۱۳۹	۰/۷۳	۱۲۹۰۸	۷۱/۶۵	
دارای درآمد بدون کار	۱۱۷۳	۳/۱۶	۶۷۸	۳/۵۵	۴۹۵	۲/۷۵	
سایر	۲۴۷۶	۶/۶۷	۱۵۵۷	۸/۱۵	۹۱۹	۵/۱۰	
اظهار نشده	۷۷۹	۲/۱۰	۵۱۶	۲/۷۰	۲۶۳	۱/۴۶	
بخش شهاب	۱۶۶۴۴	۱۰۰/۰۰	۸۷۰۷	۱۰۰/۰۰	۷۹۳۷	۱۰۰/۰۰	
شاغل	۵۲۸۳	۳۱/۷۴	۵۱۱۸	۵۸/۷۸	۱۶۵	۲/۰۸	
بیکار (جویای کار)	۱۳۲	۰/۷۹	۱۲۶	۱/۴۵	۶	۰/۰۸	
قبلاً شاغل	۸۵	۰/۵۱	۸۴	۰/۹۶	۱	۰/۰۱	
قبلاً غیر شاغل	۴۷	۰/۲۸	۴۲	۰/۴۸	۵	۰/۰۶	
محصل	۳۰۵۲	۱۸/۳۴	۲۰۰۰	۲۲/۹۷	۱۰۵۲	۱۳/۲۵	
خانه دار	۵۹۳۸	۳۵/۶۸	۶۵	۰/۷۵	۵۸۷۳	۷۴/۰۰	
دارای درآمد بدون کار	۲۷۴	۱/۶۵۴	۱۶۹	۱/۹۴	۱۰۵	۱/۳۲	
سایر	۱۷۴۵	۱۰/۴۸	۱۰۹۶	۱/۵۳	۶۴۹	۸/۱۸	
اظهار نشده	۲۲۰	۱/۳۲	۱۳۳	۱۰۰/۰۰	۸۷	۱/۱۰	
بخش مرکزی	۲۰۴۸۴	۱۰۰/۰۰	۱۰۴۰۵	۵۳/۱۸	۱۰۰۷۹	۱۰۰/۰۰	
شاغل	۵۷۵۵	۲۸/۱۰	۵۵۳۳	۳/۵۲	۲۲۲	۲/۲۰	
بیکار (جویای کار)	۳۹۵	۱/۹۳	۳۶۶	۰/۶۸	۲۹	۰/۲۹۸	
قبلاً شاغل	۷۱	۰/۳۵	۷۱	۲/۸۴	۰	۰/۰۰	
قبلاً غیر شاغل	۳۲۴	۱/۵۸	۲۹۵	۲۹/۵۹	۲۹	۰/۲۹	
محصل	۵۰۳۶	۲۴/۵۹	۳۰۷۹	۰/۷۱	۱۹۵۷	۱۹/۴۲	
خانه دار	۷۱۰۹	۳۴/۷۱	۷۴	۴/۸۹	۷۰۳۵	۶۹/۸۰	
دارای درآمد بدون کار	۸۹۹	۴/۳۹	۵۰۹	۴/۳۴	۳۹۰	۳/۸۷	
سایر	۷۳۱	۳/۵۷	۴۶۱	۳/۶۸	۲۷۰	۲/۶۸	
اظهار نشده	۵۵۹	۲/۷۳	۳۸۳	۱۷۶	۱۷۶	۱/۷۵	

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۸: جمعیت ساکن شهری و روستایی

کل جمعیت			ساکن در نقاط شهری		ساکن در نقاط روستایی		غیر ساکن	
	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن
۷۲۹۸۱	۳۷۳۴۶	۳۵۶۳۵	۹۴۱۷	۸۹۱۲	۲۷۹۲۱	۲۶۷۱۵	۱۳	۸

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

آموزش

در آبان ۱۳۷۵، از جمعیت ۶-۲۴ ساله شهرستان، ۵۶/۲۸ درصد در حال تحصیل بوده‌اند. این نسبت در نقاط شهری ۶۲/۳۵ درصد و در نقاط روستایی ۵۴/۲۸ درصد بوده است.

در این شهرستان ۱۳/۸۹ درصد از کودکان، ۶۴/۷۳ درصد از نوجوانان و ۳۸/۱۷ درصد از جوانان به تحصیل اشتغال داشته‌اند.

جدول شماره ۹: برآورد جمعیت آموزشی را تا سال ۷۵ نشان می‌دهد.

سال / مقطع آموزشی	برآورد در ۱۳۵۵	برآورد در ۱۳۶۲	برآورد در ۱۳۶۳	برآورد در ۱۳۶۴	برآورد در ۱۳۶۵	برآورد در ۱۳۶۶	برآورد در ۱۳۷۵
جمع افراد آموزش‌التعلیم (۱۷ - ۶ ساله)	۱۱۲۹۵	۱۴۱۷۳	۱۴۶۱۲	۱۵۰۶۵	۱۵۵۳۲	۱۶۰۱۴	۱۳۵۳۴
افراد در سن دوره ابتدایی (۱۰ - ۶ ساله)	۵۳۶۲	۷۰۸۷	۷۳۰۶	۷۵۳۳	۷۷۶۶	۸۰۰۷	۱۰۸۶۹
افراد در سن دوره راهنمایی (۱۳-۱۱ ساله)	۲۸۶۵	۳۳۰۲	۳۴۰۵	۳۵۱۰	۳۶۱۹	۳۷۳۱	۲۳۷۴
افراد در سن دوره دبیرستان (۱۷-۱۴ ساله)	۳۰۶۸	۳۷۸۴	۳۹۰۱	۴۰۲۲	۴۱۴۷	۴۲۷۶	۲۹۱

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

غیر ساکن	ساکن در نقاط روستایی			ساکن در نقاط شهری			جمع		
	بی سواد	باسواد	جمع	بی سواد	باسواد	جمع	بی سواد	باسواد	جمع
۹	۸	۱۷	۲۷۳۸	۳۱۱۱	۱۲۰۳۹	۱۵۱۵۰	۱۵۸۵۸	۴۴۰۱۲۲	۵۹۸۸۰
۴	۷	۱۱	۴۹۹۳	۱۲۲۹	۶۶۰۵	۷۸۳۴	۶۲۲۶	۲۴۵۴۹	۳۰۷۷۵
۵	۱	۶	۷۷۴۵	۱۸۸۲	۵۴۳۴	۷۳۱۶	۹۶۳۲	۱۹۴۷۳	۲۹۱۰۵

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۱۱: جمعیت در حال تحصیل برحسب جنس، سن و دوره تحصیلی

اظهار نشد	محصّلین خارج از کشور	سواد آموزی	حوزه علمیه دینی	نظام جدید متوسطه (متوسطه واحدی)	نظام فعلی متوسط			راهنمایی	ابتدائی	جمع
					اظهار نشد	فنی و حرفه‌ای	نظری			
۱۷۱	۱	۲۹۲	۶۳	۹۸۳	۹	۲۰	۲۸۳	۵۱۲	۱۳۵۹۰	۲۰۴۰۹
۹۰	۱	۸	۶۳	۶۹۴	۶	۱۸	۳۳۸	۳۶۲	۷۳۳۱	۱۱۵۶۶
۸۱	۰	۲۸۶	۰	۲۹۲	۳	۲	۱۲۵	۱۵۰	۶۳۵۹	۸۸۳۳

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۱۲: پاسخنامه‌ای که در حال حاضر تکمیل نمی‌کنند.

سواد آموزی	حوزه‌های آموزشی	عالی	نظام جدید متوسطه	متوسطه قدیم			راهنمایی	ابتدائی	جمع	
				نظری	تجربی و حرفه‌ای	جمع				
۱۸۰۶	۱۲	۳۳۳	۱۱	۱۸۰۲	۷۱	۱۸۷۸	۳۴۹۵	۱۳۲۲۰	۳۳۶۳۳	مرد و زن
۳۲۱	۱۲	۳۳۱	۵	۱۳۸۳	۶۲	۱۴۵۰	۳۲۸۷	۷۰۹۶	۱۲۹۸۳	مرد
۱۲۸۵	۰	۱۰۲	۰	۴۱۹	۹	۴۲۸	۱۲۰۸	۷۳۳۴	۱۰۶۳۰	زن

مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۱۳: جمع کل فارغ التحصیلان دوره های عالی برحسب جنس و آخرین مدرک تحصیلی

جنس	جمع کل	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکتر	اظهار شده
مرد و زن	۴۳۳	۲۵۶	۱۴۷	۱۵	۱۵	۰
مرد	۳۳۱	۲۰۰	۱۰۵	۱۴	۱۲	۰
زن	۱۰۲	۵۶	۴۲	۱	۳	۰

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۱۴: فارغ التحصیلان دوره های عالی برحسب جنس و آخرین مدرک تحصیلی در نقاط شهری

جنس	جمع کل	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکتر	اظهار شده
مرد و زن	۲۲۱	۱۰۷	۹۷	۶	۱۱	۰
مرد	۱۶۰	۷۹	۶۸	۵	۸	۰
زن	۶۱	۲۸	۲۹	۱	۳	۰

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۱۵: فارغ التحصیلان دوره های عالی برحسب جنس و آخرین مدرک تحصیلی

در نقاط روستایی

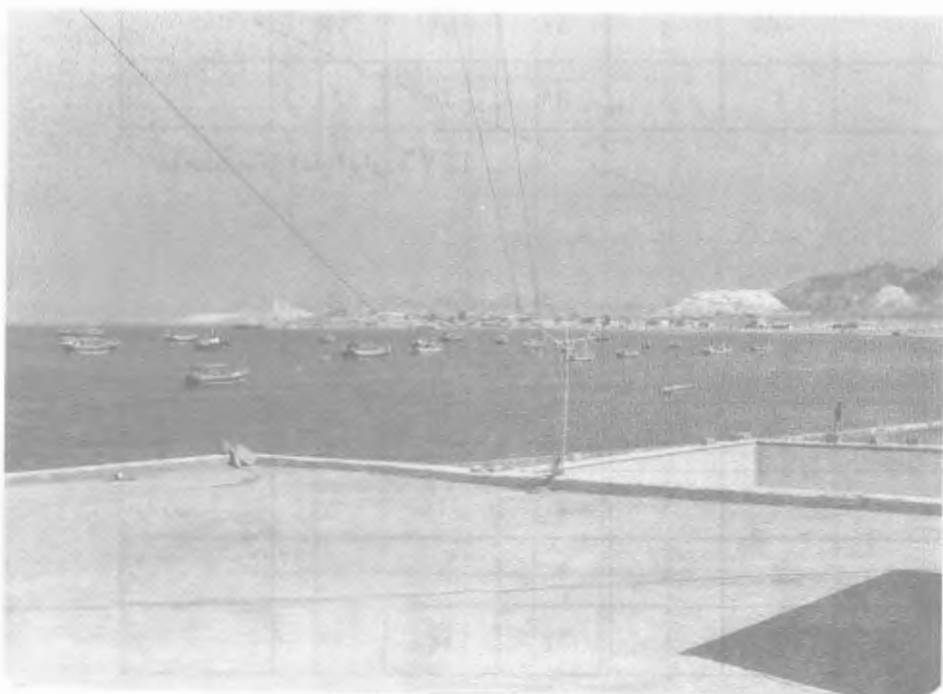
جنس	جمع کل	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکتر	اظهار شده
مرد و زن	۲۱۲	۱۴۹	۵۰	۹	۴	۰
مرد	۱۷۱	۱۲۱	۳۷	۹	۴	۰
زن	۴۱	۲۸	۱۳	۰	۰	۰

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

وضع فعالیت

در آبان ۱۳۷۵، در این شهرستان، افراد شاغل و افراد بیکار (جویای کار) در مجموع، ۳۱/۵۱ درصد از جمعیت ده ساله و بیشتر را تشکیل می دهند. این نسبت در نقاط شهری ۳۲/۵۷ درصد و در نقاط روستایی، ۳۱/۱۵ درصد بوده است.

از جمعیت فعال این شهرستان ۹۵/۵۷ درصد را مردان و ۴/۴۳ درصد را زنان تشکیل می داده اند بیشترین میزان فعالیت مربوط به گروه سنی ۳۵-۳۹ ساله با ۵۱/۱۱ درصد و کمترین میزان مربوط به گروه سنی ۱۰-۱۴ ساله با ۱/۶۶ درصد بوده است بالاترین میزان فعالیت برای مردان مربوط به گروه سنی ۳۵-۳۹ ساله با ۹۶/۲۷ درصد و برای زنان به گروه سنی ۲۰-۲۴ ساله با ۵/۳۳ درصد بوده است.



گروههای عمده شغلی

در آبان ۱۳۷۵، از جمعیت شاغل ده ساله و بیشتر شهرستان، ۱۸/۲۰ درصد را کارکنان ماهر کشاورزی جنگلداری و ماهیگیری، ۱۲/۶۴ درصد را صنعتگران و کارکنان مشاغل مربوط و ۴/۱۸ درصد را متخصصان تشکیل می داده‌اند. این نسبت‌ها در نقاط شهری به ترتیب، ۸/۳۴ درصد، ۷/۷۳ درصد و ۶/۲۷ درصد و در نقاط روستایی به ترتیب ۲۱/۷۵ درصد و ۱۴/۳۹ درصد و ۳/۴۳ درصد بوده است.

جدول شماره ۱۶: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر برحسب جنس وضع فعالیت

جنس و سن	جمع	جمعیت فعال				جمعیت غیرفعال				اظهار شده
		جمع	شاغل	بیکار قبلاً شاغل	بیکار قبلاً غیر شاغل	جمع	محصل	خانه‌دار	دارای درآمد بدون کار	
مرد و زن	۴۹۸۸۶	۱۵۷۲۱	۱۵۰۱۴	۲۷۲	۴۳۵	۳۳۲۱۸	۱۱۴۳۴	۱۶۹۳۳	۱۶۶۸	۳۱۷۳
مرد	۲۵۷۵۱	۱۵۰۲۵	۱۴۳۶۱	۲۶۷	۳۹۷	۱۰۰۹۲	۶۹۰۶	۱۹۳	۹۶۶	۲۰۲۷
زن	۲۴۱۳۵	۶۹۶	۶۵۳	۵	۳۸	۲۳۱۲۶	۴۵۲۸	۱۶۷۵۰	۷۰۲	۱۱۴۶

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

نوع خانوار و پراکندگی آن

در آبان ۱۳۷۵، از کل خانوارهای معمول ساکن شهرستان، ۲۶/۶۸ درصد نقاط شهری و ۷۳/۳۲ درصد در نقاط روستایی سکونت داشته‌اند در این شهرستان، میانگین تعداد افراد در خانوارهای معمولی، ۵/۳۱ نفر بدست آمده است این میانگین برای خانوارهای شهری ۴/۹۹ نفر و برای خانوارهای روستایی ۵/۴۲ نفر بوده است.

جدول شماره ۱۷: خانوارها برحسب نوع به تفکیک ساکن و غیرساکن

نوع خانوار	شهرستان	نقاط روستایی	نقاط شهری	غیرساکن
جمع	۱۳۶۱۱	۹۹۷۷	۳۶۳۱	۳
معمولی ساکن	۱۳۵۸۲	۹۹۵۸	۳۶۲۴	×
معمولی غیرساکن	۳	×	×	۳
دستجمعی	۲۶	۱۹	۷	×

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

وضع زناشویی

در آبان ۱۳۷۵، در بین جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر نقاط شهری شهرستان، ۶۴/۷۲ درصد از مردان و ۷۷/۵۳ درصد از زنان، "حداقل یکبار ازدواج کرده" بوده‌اند. این نسبت در نقاط روستایی برای مردان ۶۶/۷۱ درصد و برای زنان ۷۶/۸۴ درصد بوده است. نسبت افراد "هرگز ازدواج نکرده" در جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر، در نقاط شهری، برای مردان ۳۴/۸۴ درصد و برای زنان ۲۱/۹۹ درصد و در نقاط روستایی برای مردان ۳۲/۷۸ درصد و برای زنان ۲۲/۳۷ درصد بوده است.

جدول شماره ۱۸، خانوارها برحسب نوع زناشویی به تفکیک ساکن و غیر ساکن

غیر ساکن		ساکن				شهرستان	وضع زناشویی
		نقاط روستایی		نقاط شهری			
		مرد	زن	مرد	زن		
زن	مرد	زن	مرد	زن	مرد		
٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	٪۱۰۰	جمع
۶۰/۰۰	۶۰/۰۰	۷۶/۸۴	۶۶/۷۱	۷۷/۵۳	۶۴/۷۲	۷۱/۴۰	حداقل یکبار ازدواج کرده
۶۰/۰۰	۶۰/۰۰	۶۸/۱۴	۶۴/۶۳	۶۷/۵۳	۶۳/۱۰	۶۶/۰۳	دارای همسر
۰/۰۰	۰/۰۰	۷/۲۰	۱/۵۹	۸/۸۱	۱/۱۹	۴/۴۴	بی همسر بر اثر فوت همسر
۰/۰۰	۰/۰۰	۱/۵۰	۰/۴۹	۱/۲۱	۰/۴۲	۰/۹۳	بی همسر بر اثر طلاق
۴۰/۰۰	۴۰/۰۰	۲۲/۳۷	۳۲/۷۸	۲۱/۹۹	۳۴/۸۴	۲۷/۹۹	هرگز ازدواج نکرده
۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۷۹	۰/۵۲	۰/۴۹	۰/۴۴	۰/۶۰	اظهار نشده

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۱۹: توزیع نسبی جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر برحسب وضع زناشویی

وضع زناشویی	شهرستان	ساکن				غیر ساکن	
		نقاط شهری		نقاط روستایی			
		مرد	زن	مرد	زن	مرد	زن
جمع	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰
حداقل یکبار ازدواج کرده	۷۱/۴۰	۶۴/۷۲	۷۷/۵۳	۶۶/۷۱	۷۶/۸۴	۶۰/۰۰	۶۰/۰۰
دارای همسر	۶۶/۰۳	۶/۱۰	۶۷/۵۱	۶۴/۶۳	۶۸/۱۴	۶۰/۰۰	۶۰/۰۰
بی همسر بر اثر فوت همسر	۴/۴۴	۱/۱۹	۸/۸۱	۱/۵۹	۷/۲۰	۰/۰۰	۰/۰۰
بی همسر بر اثر طلاق	۰/۹۳	۰/۴۲	۱/۲۱	۰/۴۹	۱/۵۰	۰/۰۰	۰/۰۰
هرگز ازدواج نکره	۲۷/۹۹	۳۴/۸۴	۲۱/۹۹	۳۲/۷۸	۲۲/۳۷	۴۰/۰۰	۴۰/۰۰
اظهار نشده	۰/۶۰	۰/۴۴	۰/۴۹	۰/۵۲	۰/۷۹	۰/۰۰	۰/۰۰

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

مهاجرت

بنابر سرشماری عمومی نفوس و مسکن مرکز آمار ایران در فاصله سالهای ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵، ۶۲۶۰ نفر به شهرستان وارد و یا در داخل این شهرستان جابجا شده‌اند که محل اقامت قبلی ۴۴/۴۴ درصد مهاجران سایر استانها و ۲۳/۰۴ درصد شهرستانهای دیگر استان محل سرشماری و ۲۴/۷۴ درصد شهر یا آبادی دیگر در همین شهرستان بوده است. محل اقامت بقیه افراد خارج از کشور یا اظهار نشده بوده است.

مهاجرت براساس بیشترین میزان، به ترتیب از هرمزگان ۸۹۶ نفر، تهران ۲۷۷ نفر، فارس ۱۳ نفر، خارج کشور ۹۴ نفر، خراسان ۸۵ نفر، آذربایجان شرقی ۷۹ نفر، کرمان ۷۶ نفر، کرمانشاه ۷۰ نفر، گیلان ۶۹ نفر، خوزستان ۶۶ نفر، اصفهان ۶۶ نفر، سیستان و بلوچستان ۵۷ نفر و مازندران ۵۲ نفر و از ۱۴ شهر و استان دیگر از هر کدام ۴۱ نفر به

شهر قشم مهاجرت کرده‌اند. (۱)

جدول شماره ۲۰: مهاجران وارد شده طی ۱۰ سال گذشته

جمع	شهرستان		سایر شهرستانهای		شهرستانهای		خارج از کشور	اظهاری نشده
	محل سرشماری		محل سرشماری استان		سایر استانها			
	شهر	روستا	شهر	روستا	شهر	روستا		
۶۲۶۰	۴۶۰	۱۰۸۹	۱۰۵۵	۳۸۷	۲۵۷۸	۲۰۴	۴۲۳	۶۴

مآخذ: مرکز آمار ایران

جدول شماره ۲۱: مهاجران وارد شده در ۱۰ سال گذشته برحسب سن

جمع	۱-۴ ساله	۵-۹ ساله	۱۰-۱۴	۱۵-۱۹	۲۰-۲۴	۲۵-۲۹	۳۰-۳۴	۳۵-۳۹	۴۰-۴۴	مهاجران وارد شده در ۱۰ سال گذشته برحسب سن
۶۲۶۰	۳۹۸	۷۰۹	۵۷۳	۷۴۱	۱۴۳۸	۹۴۸	۶۵۸	۳۲۲	۱۹۸	
مهاجران وارد شده در ۱۰ سال گذشته برحسب سن	۴۵-۴۹		۵۰-۵۴		۵۵-۵۹		۶۰-۶۴		۶۵ ساله و بیشتر	
	۱۱۳		۵۲		۳۲		۲۷		۴۲	
										۹

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

تعداد مهاجرین شهرهای مختلف به قشم

آذربایجان شرقی ۱۰۰ نفر	قم ۱۱ نفر
آذربایجان غربی ۲۹ نفر	کردستان ۳۱ نفر
اردبیل ۵ نفر	کرمان ۱۴۵ نفر
اصفهان ۱۱۱ نفر	کرمانشاه ۹۳ نفر
ایلام ۵ نفر	کهگیلویه و بویراحمد ۹ نفر
بوشهر ۴۴ نفر	گیلان ۷۹ نفر
تهران ۲۹۵ نفر	لرستان ۴۰ نفر
چهارمحال بختیاری ۲۷ نفر	مازندران ۸۹ نفر
خراسان ۱۲۴ نفر	مرکزی ۳۵ نفر
خوزستان ۱۳۱ نفر	هرمزگان ۱۶۶۵ نفر
زنجان ۱۰ نفر	همدان ۳۲ نفر
سمنان ۶ نفر	یزد ۳۵ نفر
سیستان و بلوچستان ۲۵۵ نفر	فارس ۲۷۲ نفر
خارج کشور ۳۲۶ نفر	اظهار نشده ۴۵ نفر

جدول شماره ۲۲: مهاجران وارد شده طی ۱۰ سال برحسب جنس و سن و مدت اقامت

زن و کمتر از یکسال	۱ سال	۲ سال	۳ سال	۴ سال	۵ سال	۶ سال	۷ سال	۸ سال	۹ سال	اظهار نشده
۶۲۶۰	۱۱۱۵	۱۵۲۴	۹۷۸	۵۷۳	۵۹۷	۴۷۱	۲۵۰	۱۸۰	۲۱۲	۶۶
۲۹۴										

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

نبود امکانات زیربنائی و همچنین عدم حمایت بخش خصوصی رغبت به سرمایه گذاری را کمرنگ نموده است هم چنین، موانعی که گمرک، دارایی، بیمه و بانکها برای تولیدگر به ویژه در مناطق محروم به وجود آورده اند خود عامل تشدید مهاجرت است و کمبود نیروی ماهر و بی توجهی به مسائل آموزشی و پژوهشی به این مشکلات افزوده است. البته باید جاذبه های آن سوی مرز را به مقوله مهاجرت اضافه نمود که چگونه با تبلیغات کاذب کشورهای همسایه از نیروی کار جزیره نشینان استفاده می نمایند. برای نجات جزایر از جمله جزیره قشم، باید دفاتر گمرکی فعال گردند و از برخوردهای نامناسب پرهیز شود و امکانات رفاهی از قبیل آب، راه، گاز، برق، تلفن و ... برای ساکنین جزیره ایجاد نمایند تا سیاد مجبور نشود صید خود را به سبب نداشتن سردخانه و حتی یخ به ارزانی به فروش برسانند. در بعد آموزش و پژوهش بیش از این باید هزینه نمود و رشته هایی با گرایشهای دریایی برای امر اشتغال راه اندازی کرد. در این راستا دانشگاههای کشور ضرورت دارد سهمی برای آموزش جوانان جزیره نشین منظور دارند، تا با ارتقاء دانش فنی تحولی در امر اشتغال بوجود آید. در این صورت و پس از اقدامات همه جانبه سیر مهاجرت کم خواهد شد در غیر این صورت روستاها از سکنه خالی خواهد شد که در جدول شماره ۲۳ این روند مشهود است.

جدول شماره ۲۳ - روستاهایی که در سال ۵۷ دارای سکنه بوده و در سال ۷۵ خالی از سکنه شده‌اند

ردیف	نام آبادی	جمعیت
۱	تورگان	۱۴
۲	گرده پا (گردوا)	۳۸
۳	سیدم	۹
۴	گل کنی	۵
۵	بنه چایی	۴۸
۶	خوزانی	۲۴
۷	یاخانو	۳
۸	کنار سیاه	۱۷۷

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶



یکی از روستاهای خالی از سکنه

خصوصیات عمده جمعیت و مسکن شهر قشم

در آبان ۱۳۷۵، این شهر دارای ۲۷۵۳ خانوار معمولی ساکن با ۱۳۳۲۱ نفر جمعیت شامل ۶۸۴۲ نفر مرد و ۶۴۹ نفر زن بوده است. براساس این ارقام، در مقابل هر ۱۰۰ نفر زن ۱۰۶ نفر مرد وجود داشته است.

از جمعیت این شهر ۲۹۹ نفر را اطفال کمتر از یکسال، ۱۹۷۷ نفر را افراد ۱-۵ ساله، ۲۱۳۱ نفر را افراد ۶-۱۰ ساله، ۱۷۳۲ نفر را افراد ۱۱-۱۴ ساله، ۲۶۰۸ نفر را افراد ۱۵-۲۴ ساله، ۴۲۲۲ نفر را افراد ۲۵-۶۴ ساله و ۴۵۲ نفر را افراد ۶۵ ساله و بیشتر تشکیل می داده‌اند.

در آبان ۱۳۷۵ از ۱۱۰۴۵ نفر جمعیت ۶ ساله و بیشتر این شهر، ۷۹/۲۵ درصد با سواد بوده‌اند. این نسبت در بین مردان ۸۴/۰۹ درصد و در بین زنان، ۷۴/۰۷ درصد بوده است. از جمعیت این شهر ۲۳۱۵ نفر در دوره ابتدائی و سوادآموزی، ۱۸۷ نفر در دوره راهنمایی، ۴۳۴ نفر در دوره متوسطه و ۱۱۱ نفر در دوره عالی در حال تحصیل بوده‌اند از ۹۳۴۹ نفر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر این شهر ۳۱/۹۳ درصد شاغل، ۱/۷۴ درصد بیکار (جویای کار)، ۲۶/۳۷ درصد محصل، ۳۱/۹۱ درصد خانه‌دار و ۲/۸۳ درصد دارای درآمد بدون کار بوده و بقیه از نظر وضع فعالیت، با هیچ یک از طبقات فوق مطابقت نداشته و یا وضع فعالیت خود را اظهار نکرده‌اند. در طبقه بندی شاغلان برحسب گروههای عمده فعالیت از ۲۹۸۵ نفر شاغلان ۱۰ ساله و بیشتر این شهر ۹/۷۵ درصد در بخش کشاورزی، ۱۶/۹۵ درصد در بخش صنعت، ۷۱/۱۹ درصد در بخش خدمات و بقیه در سایر گروههای عمده‌ی فعالیت به کار، اشتغال داشته‌اند.

در این شهر از ۱۶۳ نفر جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بیکار (جویای کار)، ۱۵۵ نفر مرد و ۸ نفر زن بوده‌اند.

از افراد بیکار (جویای کار) این شهر ۳۶/۲۰ درصد در گروه سنی ۱۰-۲۴ ساله،

۴۷/۸۵ درصد در گروه سنی ۲۵-۶۴ ساله و بقیه در گروه سنی ۶۵ ساله و بیشتر قرار داشته‌اند. در بین افراد بیکار (جویای کار) این شهر، تحصیلات ۳۱/۹۰ درصد در سطح ابتدایی و ۳۱/۹۰ درصد در سطح راهنمایی یا متوسطه بوده‌اند. از بیکاران (جویای کار) ۱۰ ساله و بیشتر این شهر ۲۷/۶۱ درصد بی‌سواد بوده‌اند.

در آبان ۱۳۷۵، از ۳۸۲۷ نفر مردان ۱۵ ساله و بیشتر این شهر، ۶۴/۸۳ درصد "دارای همسر"، ۱/۵۷ درصد "بی‌همسر بر اثر طلاق یا فوت همسر" و ۳۳/۰۸ درصد "هنوز ازدواج نکرده" بوده‌اند.

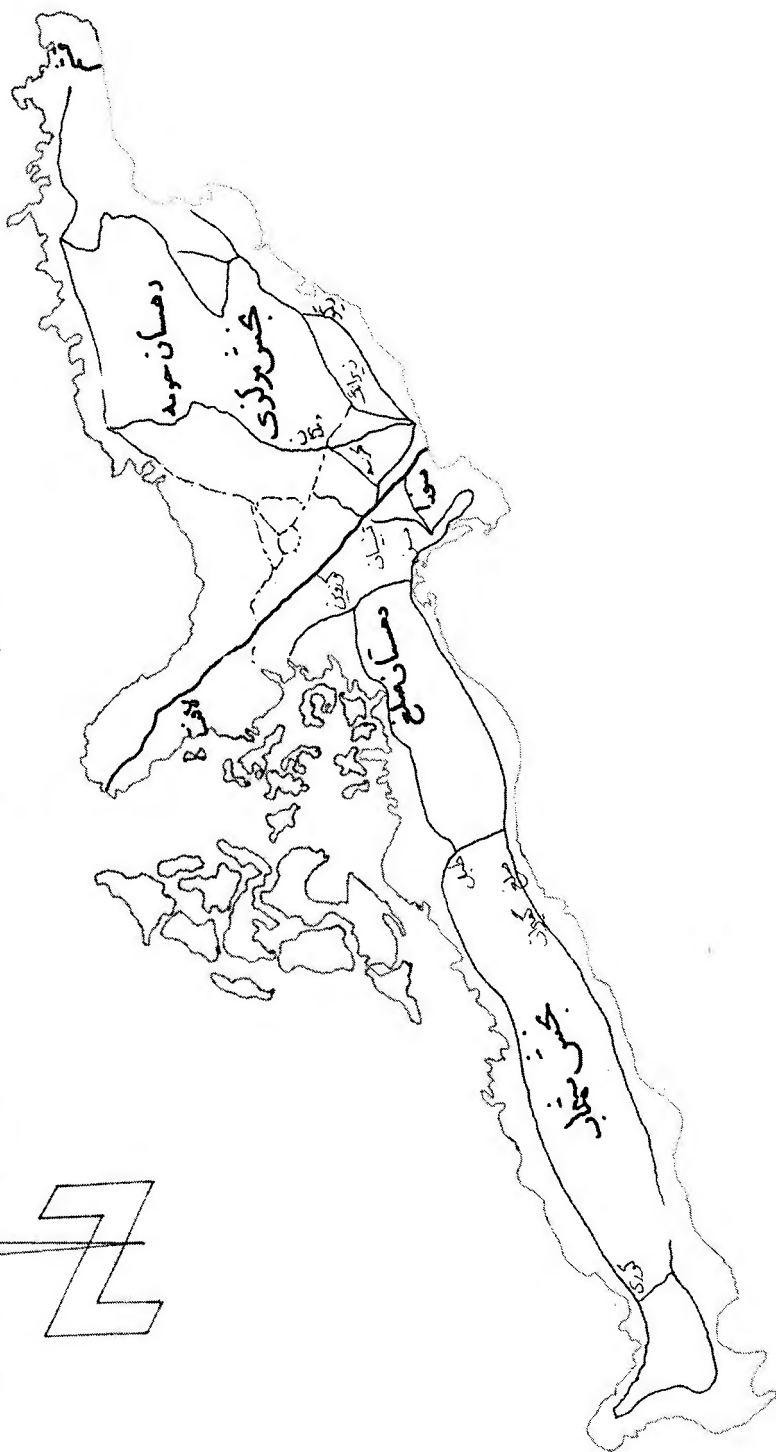
از ۴۴۹۱ زنان ۱۰ ساله و بیشتر این شهر ۵۲/۷۷ درصد "دارای همسر" ۷/۰۶ درصد "بی‌همسر بر اثر طلاق یا فوت همسر" و ۳۹/۰۶ درصد "هرگز ازدواج نکرده" بوده‌اند. نسبت زنان "حداقل یکبار ازدواج کرده" در گروه سنی ۱۵-۱۹ ساله، ۲۶/۲۳ درصد و در گروه سنی ۳۰-۳۴ ساله ۹۴/۰۵ درصد بوده است.

از خانواده‌های معمولی ساکن در واحدهای مسکونی معمولی در این شهر، ۵۸/۸۱ درصد مالک محل سکونت خود (عرصه و اعیان یا اعیان) بوده‌اند و ۲۰/۰۳ درصد بطور اجاره‌ای و ۱۹/۰۵ درصد بصورت مجانی یا در برابر خدمت، محل سکونت خود را در اختیار داشته‌اند. از خانواده‌های معمولی ساکن این شهر، ۹۸/۳۶ درصد از برق، ۷۰/۸۳ درصد از آب لوله‌کشی و ۵۹/۹۱ درصد از تلفن در محل سکونت خود استفاده می‌کنند. آب آشامیدنی ۷۴/۵۷ درصد از خانواده‌های این شهر از مخزن عمومی تأمین می‌شده است.

از خانوارهای معمولی ساکن در این شهر ۹۹/۴۹ درصد از گاز برای پخت و پز و ۱/۴۹ درصد برای ایجاد گرما استفاده می‌کرده‌اند در سرشماری آبان ۱۳۷۵، ۲۷۴۶ خانوار از خانواده‌های معمولی ساکن این شهر در ۲۳۲۶ واحد مسکونی معمولی زندگی می‌کرده‌اند و ۷ خانوار نیز در "آلونک، زاغه، کپر و" سایر انواع واحدهای

[illegible]

تاریخ تصدیق: ۱۲/۱۱/۱۳۹۰



مسکونی " ساکن بوده‌اند.

از واحدهای مسکونی معمولی این شهر ۹۸/۴۱ درصد دارای برق، ۷۰/۹۴ درصد دارای آب لوله‌کشی و ۶۵/۷۸ درصد دارای تلفن بوده است.^(۱)

تقسیمات کشوری

جزیره قشم در سال ۱۳۴۵ از نظر تقسیمات کشوری تابع شهرستان بندرعباس بود. در سال ۱۳۵۴ به شهرستانی با نام "آبان" تبدیل شد و در ۹ تیر ماه ۱۳۶۱ جزایر ابوموسی، تنب بزرگ، تنب کوچک و سیری از این شهرستان جدا شد.^(۲) و در سال ۱۳۵۸ بنابر درخواست مردم شهرستان قشم، شورای انقلاب در تاریخ ۵۸/۱۲/۸ نام شهرستان آبان را به قشم تغییر داد و برابر تصویب نامه مورخ ۱۳۶۶/۲/۲ و نیز تصویب نامه شماره ۹۰۹۶۶-۳۰۶- هیأت دولت جزیره قشم دارای دو شهر قشم و هرمز و دو بخش مرکزی و شهاب و پنج دهستان با نام حومه، دولاب، سوزا، صلح، رمکان و دو دهستان استثنائی لارک (جزیره) و هنگام (جزیره) می‌باشد.^(۳)

در بخش شهاب دهستان دولاب به مرکزیت روستای دولاب دارای ۱۵ روستای مسکونی و ۳ روستای خالی از سکنه، دهستان سوزا به مرکزیت روستای سوزا شامل ۱۰ روستای مسکونی و ۵ روستای خالی از سکنه، دهستان صلح به مرکزیت روستای طبل شامل ۱۴ روستای مسکونی و ۵ روستای خالی از سکنه و دهستان هنگام به مرکزیت هنگام جدید شامل ۳ روستای مسکونی و ۳ روستای خالی از سکنه و دهستان لارک شامل یک روستای مسکونی و دو روستای خالی از سکنه می‌باشد.

هم چنین در بخش مرکزی دهستان حومه به مرکزیت درگهان شامل ۱۰ روستای

۱- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی شهرستان قشم، تهران، ۱۳۶، ص ۴۷ و ۴۸

۲- افشار ابرج، جغرافیای تاریخی دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۶، ص ۶۲۲

۳- نوربخش حسین، جزیره قشم و خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، تهران ۱۳۶۹، ص ۱۸۹

مسکونی و ۱۷ روستای خالی از سکنه. دهستان رملکان به مرکزیت روستای رملکان شامل ۱۴ روستای مسکونی و ۲ روستای خالی از سکنه است.^(۱)

بخش چهارم: وضعیت اقتصادی

چشم انداز اقتصادی

در برنامه های پنج ساله توسعه اقتصادی کشور، چه قبل و چه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، به سیاست دریایی و توسعه دریایی توجهی نشده است و همیشه تاکنون سیاست خشکی بر برنامه های کشور حاکم بوده است و اگرگاه و بی گاه به دریا و گرایش های آن پرداخته شده است با همان دید بزی می باشد. آن هم به صورت بخشی که هر سازمان و مؤسسه ای در حوزه ی وظایف خویش عمل می نماید. اجرای تفکر خشکی سبب عدم توسعه یافتگی جزایر و بنادر کشور از جمله جزیره قشم گردیده است حتی در تعیین مرز یا همان دید بر خورد می شود به طوری که به جای جزیره، ساحل بعنوان خط مرزی در برنامه ها منظور می گردد در صورتی که بیگانگان در طول تاریخ در خلیج فارس و جزایر ایرانی از جمله جزیره قشم حضور فعال داشته اند و آثار و بقایای نیروهای مداخله گر سند این مدعاست. باتأسف هنوز در بررسی طرح های ملی همچون طرح آمایش سرزمین، سیاست بزی حاکم است و حتی دریا همسنگ خشکی دیده نشده است گر چه باید دریا محور و در اولویت قرار گیرد. اگر اینگونه شود می توان شیلات را جایگزین نفت نمود و صنایع دریایی و تبدیلی آنرا رونق داد و انگیزه های متفاوتی را برای تلاش جزیره نشینان بوجود آورد که از مهاجرت آنان به آن سوی مرز جلوگیری شود.

در وضعیت حاضر، بافت اقتصادی جزیره، تجاری است و از ۱۵۰۱۴ نفر از مرد و زن شاغل ۱۴۳۶۱ نفر مرد و ۶۵۳ نفر زن مشغول به کار می باشند. که تعداد ۳۳۶۱ نفر مردان به ماهیگیر و تعداد ۳۷۵ نفر مردان نیز در بخش کشاورزی و جنگلداری فعالیت می نمایند که برابر این رقم نیز در زنان به ترتیب ۲۳ نفر و ۲ نفر می باشند که کارکنان

ماهر در این مجموعه ۲۷۳۲ نفر که ۱۸۴۰ نفر آنان با سواد و ۸۹۲ نفر بی سواد هستند و یک نفر آنان از تحصیلات عالی برخوردار است.

این گرایش تجاری هنوز تبدیل به گرایش صنعتی نگردیده است و سمینارهایی که به تازگی از سوی سازمان مدیریت و برنامه ریزی تحت عنوان صنایع دریایی برگزار شده است چندان موفقیت آمیز نبوده و ضرورت دارد تفکرات حاکم بر این سازمان نسبت به سیاست دریایی تغییر یابد تا به حرکتهای زیربنایی در جزایر و بنا در شدت بخشد.

مرکز اصلی فعالیتهای اقتصادی جزیره قشم عبارتند از سرپندر قشم و بندر درگهان (تجارت و حمل و نقل) لافت (لنج ساری)، روستاهای جنوبی (صید و صیادی) و آبادیهای دشت مرکزی، رمکان، توریان و ... کشاورزی است که عمده فعالیت به شمار می رود.

جدول شماره ۲۴: شاغلان برحسب جنس و گروههای عمده فعالیت

حامل و نقل	هستل و رستوران	خرده فروشی	ساختمان	تأمین برق و آب و گاز	صنعت (ساخت)	استخراج معدن	ماهیگیری	کشاورزی و جنگلداری	جمع	جنس
۲۷۰۱	۶۱	۲۲۶۲	۱۹۸۸	۲۳۰	۹۳۱	۲۸	۳۳۸۴	۳۷۵	۱۵۰۱۴	مردوزن
۲۶۷۵	۶۰	۲۲۱۸	۱۹۷۸	۲۲۴	۸۳۰	۲۸	۳۳۶۱	۳۷۳	۱۴۳۶۱	مرد
۲۶	۱	۴۴	۱۰	۶	۱۰۱	۰	۲۳	۲	۶۵۳	زن
فعالیهای ناشخص	دفاتر ادارات مرکزی	سازمانها و دپت های و بیرون مرزی	خانواده های معمولی دارای متخدم	سایر فعالیهای خدمات عمومی اجتماعی شخصی	بهداشت و مداخله کاری	آموزش	اداره امور عمومی و دفاع و تأمین اجتماعی اجباری	مستغلات اجباریه و فعالیهای کار و کسب	واسطه گیری های مالی	جنس
۳۶۷	۲	۰	۵	۱۶۶	۱۹۴	۵۵۱	۱۲۸۳	۴۱۵	۷۱	مردوزن
۲۵۱	۲	۰	۵	۱۶۱	۱۰۷	۴۰۲	۱۲۲۸	۳۸۹	۶۹	مرد
۱۱۶	۰	۰	۰	۵	۸۷	۱۴۹	۵۵	۲۶	۲	زن

مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

جدول شماره ۲۵: شاغلان ۱۰ سال و بیشتر بر حسب جنس، گروه‌های اصلی شغلی و سطح سواد- سال ۷۵

جنس و گروه‌های اصلی شغلی	جمع		پاسواد						پاسواد			
	مرد و زن	۱۵-۱۴	۲۴۰	۵۱	۵۷۱۱	۲۴۶۷	۱۴۸۹	۴۷۵	۱۲	۳۱۱	۳۰۹	۳۲۴
فانویگاناری، مقامات عالی‌رتبه و مدیران	۲۵۱						۷۴	۶۵	۰	۱	۸	۱۱
مرد و زن												
مرد و زن												
مدیران												
مختصمان	۶۷۸				۷۸	۲۱	۳۰۲	۲۷۸	۵	۲	۱۶	۶
نگین‌ها و دستاران	۳۳۰				۱۰۹	۶۱	۶۸	۳۶	۱	۱۲	۸	۲۵
کاروندان امور اداری و دفتری	۳۱۴				۴۶	۶۴	۱۵۲	۲۵	۱	۲	۴	۰
کارکنان خدماتی و فروشندگان	۱۷۹۰				۶۸۴	۴۰۹	۲۶۱	۲۷	۲	۴۲	۵۴	۳۱۱
فروشگاه‌ها و بازارها												
کسارکنان ساحر کشاورزی	۲۳۲۲				۱۳۱۹	۳۶۰	۵۲	۱	۲	۴۰	۶۶	۸۹۲
جنگلداری و ماهیگیری												
صنیکران و کارکنان مشاغل	۱۸۹۸				۸۳۷	۲۹۱	۹۸	۵	۱	۵۸	۲۵	۵۶۲
مربوط												
معدیان ماشین‌آلات و	۳۷۸۰				۱۷۰۳	۶۶۶	۱۵۸	۷	۰	۹۰	۶۷	۱۱۰۹
دستگاه‌ها و رانندگان وسایل نقلیه												
کارگران ساده	۱۹۹۵				۵۷۶	۲۵۹	۴۶	۹	۰	۵۱	۲۵	۱۰۳۹
سایر و اظهار نشده	۱۳۰۶				۳۳۸	۴۱۵	۲۷۸	۳۳	۰	۱۳	۲۶	۲۹۴

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

کشاورزی

در جزیره قشم به دلیل کمی بارندگی و نبود آب شیرین کافی، کشاورزی بسیار محدود و بیشتر به صورت دیم صورت می‌گیرد کشت غلات دیم به دلیل یکنواختی بارندگی دستخوش نوسان زیاد می‌شود. بطوری که در سالهای اخیر به سبب خشکسالی تولید کشاورزی آن را می‌توان ناچیز دانست. نواحی کشت آبی در دشت توریان و نواحی زراعت دیم آبادی‌های طبل، گوران، سهلی، گورزین، ملکی، لافت و گیاهدان واقعند که نیمی از تخیلات جزیره را در خود جای داده‌اند.^(۱)

شیوه کشت هنوز سنتی است، بیشتر کشاورزان از ابزار و وسایل ابتدائی در کشت، درختکاری، باغداری و آبیاری استفاده می‌کنند.^(۲)

نقطه عطف و آغاز جدید کشاورزی در قشم می‌توان از سال ۱۳۲۶ دانست که اولین موتور پمپ چاه نصب گردید اما سیستم کشاورزی جزیره، مکانیزه نیست و کشاورزان از حمایت‌های لازم برخوردار نیستند. بطوریکه هنوز ۱۰٪ درصد مردم به کشاورزی اشتغال دارند. در برنامه اول اقتصادی کشور، که کشاورزی محور بود، تحولی در جزایر از جمله جزیره قشم بوجود نیامد. از طرفی خشکسالی‌ها، برداشت غیر معمول اخیر از سفره آبهای زیرزمینی و در نتیجه افت کشاورزی در دشت مرکزی، کشاورزان را تشویق به مهاجرت کرده است. بطوریکه متوسط بهره‌برداری یک زمین تا ۵۰ درصد کاهش یافته و میزان کل کشت آبی جزیره تا ۱۷۰ هکتار تنزل یافته است.

در قدیم الایام، جزیره قشم تأمین کننده بعضی از محصولات کشاورزی اطراف خود بود اما امروزه منطقه آزاد تجاری-صنعتی قشم، استراتژیک واردات را به ارمغان آورده است.

۱- انتشار ابرج، جغرافیای تاریخی دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، چاپ اول، تهران ۱۳۷۶، ص ۶۲۳

۲- بلوکباشی علی، جزیره قشم صدف ناشکافته خلیج فارس، دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ دوم، تهران ۱۳۸۰، ص ۵۹

باری جزیره قشم از حیث کثرت آب شیرین و زمینهای حاصلخیز، ممتازترین مکان خلیج فارس است و در همه جای خلیج (فارس) از این جهت برتری دارد. بطوریکه سبزیجات و علوفه حیوانات را در بندرعباس و شیخ نشینهای شارجه و دوبی و تمامی عمانات تأمین می‌نماید و چنانچه وضع کشاورزی آن اصلاح شود شایسته‌ی آن است که انبار بزرگ میوه‌جات و علوفه‌ی خلیج (فارس) گردد. درضمن در آن خرما، انار، انگور، هندوانه و مرکبات به عمل آید.^(۱)

البته برای اصلاح وضعیت کشاورزی باید جنبه‌های مختلفی را بوجود آورد، نیاز نهاده‌های کشاورزی کشاورزان را تأمین کرد و خرید محصولات آنان را در هر شرایطی تضمین نمود و فرهنگ مکانیزاسیون کشاورزی را ولو با سوبسید عملی کرد تا با اجرای اقدامات زیر بنائی، رغبت کشاورزان به ماندن تقویت گردد و در نتیجه از روند مهاجرت کاسته شود.

دامپروری

جزیره قشم تا حدودی توان بالقوه برای دامپروری را دارا می‌باشد و هم اکنون دامپروری به روش سنتی در جزیره انجام می‌گیرد. تعداد ۱۶۶۱ رأس بز از نژادهای مخصوص تالی، جزیرتی، پاکستانی و هم چنین ۱۲۷ رأس گوسفند، ۲۱۵۳ رأس گاو گوساله، ۲۸۷ نفر شتر و ۵۵۷۸ ماکیان در جزیره وجود دارد.

منابع تغذیه دام‌ها بیشتر از بوته‌ها و برگ درختان حرا می‌باشد. مردم جزیره نوعی غذا به نام "فخاره" برای دام‌های خود درست می‌کنند. بیشتر دام‌ها در این جزیره در دشت مرکزی (یعنی توریان، رمکان، گربه‌دان و کاراون) می‌باشد و غذای اصلی بزها سر درختان است. گاوها در این جزیره اغلب بومی هستند و شیردهی آنها پایین است. جنگل‌های حرا محل زندگی مرغان و پرندگان دریایی است و در این جزیره نوعی

پرنده مخصوص به نام جیبیر وجود دارد.

شتر یا سفینه صحرا در گذشته از اهمیت خاصی برخوردار بوده که انطباق بیشتری با محیط جزیره داشته است و برای حمل و نقل و هم چنین شیر و گوشت نگهداری می شده است. هم اکنون شترداری به سرعت رو به کاهش رفته است و برای حمل و نقل از وانت استفاده می شود. شترداری بیشتر در روستای طبل، جی جان، سهلی و سلخ رایج است. تعداد شترها در این جزیره در حدود ۳۵۰۰ نفر است.



افت چشم گیر شترداری در قسم

آمار سال ۱۳۶۱ اداره کل کشاورزی تعداد شتر ۲۷۵۰ نفر اعلام کرده است که مقایسه دو آمار فوق روند رو به کاهش تعداد دام جزیره در دو سه سال اخیر را نشان می دهد که بیشتر ناشی از خشکسالی سالهای اخیر و عرضه دام بیشتر جهت فروش و

کشتار است تا تعادل موجود بین دام و مرتع ثابت نگه داشته شود.

در ضمن نباید از سایر پیامدهای دیگر، مانند: افزایش بیماریهای دامی و تلفات دام ناشی از کمبود تغذیه غافل ماند.

تنگناهای کشاورزی

۱- ادامه روند مهاجرت

از جزیره به خاک اصلی و یا به شیخ نشین ها و یا مهاجرت داخلی از روستاها بسوی سایر مشاغل غیر تولیدی.

۲- فرسایش مداوم خاک

به علت استفاده غیر اصولی از خاک زراعی، شخم نامناسب، آبیاری غلط، عدم اجرای آبخیزداری و توسعه پوشش گیاهی، باران های سیل آسا و سایر عوامل شناخته شده ی دیگر، خاک زراعی جزیره کیفیت خود را از دست داده است.

۳- روند روبه زوال سفره آب زیرزمینی

مهم ترین عامل کاهش فعالیت کشاورزی را باید افت آبهای زیرزمینی این جزیره دانست. از یک طرف خشکسالی و استفاده غیراصولی از این منابع باعث نقصان این منابع شده است و پمپ های آبی که در گذشته ۱۰ ساعت مداوم کار می کردند هم اکنون بیشتر از ۱ الی ۲ ساعت نمی توانند کار کنند.

۴- سیر قهقرایی و تدریجی فعالیتهای سنتی کشاورزی

این سیر باعث از بین رفتن فعالیتهای کشاورزی گردیده است. برای نمونه هم اکنون افت چشم گیر شترداری در قشم در حال افزایش فاحش است.

۵- نامنظم بودن وضع طبیعی

نامنظم بودن وضعیت طبیعی جزیره برای کاشت دیم غلات که به وسیله نوسانات زیست محیطی جزیره به وجود آمده است.

۶- تخریب و فرسایش مراتع

به علت چرای مفرط و بی‌رویه‌ی، بوته‌ها و درختان و خشکسالی، این مراتع نقصان یافته است که در نتیجه فعالیت‌های کشاورزی را کم کرده است.

۷- کاهش تدریجی سطح زیر کشت آبی که مستقیماً ناشی از افت سفره

می‌باشد

۸- عدم وجود یک برنامه متعادل اکوسیستم در جزیره

جزیره دچار عدم تعادل اکوسیستم است و در یک گردش کار محیطی اثرات تبعی خود را بر کشاورزی اعمال می‌کند.

۹- ادامه روند اشتغال موقتی و فصلی

پیشنهادات و راه‌حل‌ها:

با توجه به تنگناهای فوق باید توجه داشت که نمی‌توان فقط قشم را از جنبه‌های اقتصادی و کشاورزی مورد بررسی قرار داد چه ممکن است نقاط دیگری با قابلیت‌های بیشتری در کشور باشد که در سرمایه‌گذاری بازدهی بهتری داشته باشد لکن باید قشم را از نظر سوق الجیشی، وضعیت نظامی و سیاسی خلیج فارس که مورد نظر است مطالعه کرد. پیشنهادات زیر بر این اساس ارائه گردیده است.

۱- ذخیره‌سازی آب باران

روند رو به نقصان سفره‌های آبی اهمیت این حقیقت را روشن می‌سازد که برای توسعه کشاورزی باید سیلاب‌ها را مهار و باران‌های سیل‌آسا را ذخیره و از ریزش سیلاب‌ها به دریا جلوگیری نمود. در حال حاضر شرکت آب منطقه‌ای، دو سد خاکی بر روی آبراه‌های لیت و خالدین احداث نموده است. از اینرو ایجاد سدها و بندهای خاکی یکی از اهم راه‌های ذخیره‌سازی آب است.

هم چنین می‌توان طرح‌های تغذیه مصنوعی سفره‌های آبی را اجرا نمود که ذخیره

آب سیلاب از سطوح بزرگ و متمرکز در ابعاد کوچک برای استفاده از خاک زراعی از آن جمله است.

۲- بهبود روش‌های آبیاری

در حال حاضر اتلاف آب در جزیره بطور کامل مشهود است که با سیمانی کردن کانالهای مسیر و مخزن‌ها می‌توان از تبخیر و نفوذ آن جلوگیری کرد.

۳- افزایش عملکرد در واحد سطح

تقویت مرکز خدمات قشم از نظر پرسنلی و تجهیزات و اصلاح روش‌های کشاورزی و اجرای برنامه‌های آموزشی از اهم کارهای مورد نظر می‌باشد. همچنین عمقی کردن کشاورزی و دامداری و افزایش بازده آن یکی از اصولی‌ترین روشهایی است که با صرف هزینه، نتیجه بهتر داده است که به سیاست استفاده از امکانات موجود برمی‌گردد.

۴- اصلاح مراتع و حفاظت جنگل‌ها

با استفاده از گونه‌های مقاوم باید به اصلاح مراتع پرداخت، توسعه کشت سمر برای حفظ محیط طبیعی و گسترش پوشش گیاهی و بهره‌برداری اصولی از مراتع و جلوگیری از پیشرفت بیابان و در نهایت کمک به دامداری را می‌توان از برنامه‌های عملی تلقی کرد.

۵- استفاده از نیروی کار در شهرها و روستاها و جلوگیری از مهاجرت آنها

با ایجاد امکانات و تسهیلات می‌توان نیروی بیکار را به کارگرفت و با فراهم کردن تسهیلات رفاهی از روند مهاجرت کاست. بالاخره گسترش شیلات و ایجاد تسهیلات مناسب برای خرید عادلانه صید صیادان می‌تواند یکی از بهترین راه‌های جلوگیری از مهاجرت باشد.^(۱) در عین تقویت بنیه اقتصاد کشاورزی باید مازاد جمعیت روستاها

را در شهرها و سایر بخشهای سازنده به کار گرفت.

معادن

در جزیره قشم معادن گوناگونی از قبیل خاک سرخ، نمک، گاز و ... وجود داشته و دارد که بویژه از قدیم الایام سبب رونق تجاری این جزیره بوده است و قسمتی از مشاغل جزیره نشینان را تأمین می کرده است. در جزیره چندکان نمک، سنگ لاشه و گاز هست. سنگ لاشه و گاز در پیرامون آبادی ها به فراوانی یافت می شود و ارزش صنعتی دارند. کان گاز در نزدیکی روستاهای گورزین و سلخ، و سنگ لاشه در ۲ فرسخی باختر شهر قشم و در روستاهای طبل و سلخ بیش از جاهای دیگر است.^(۱)



معادن خاک سرخ

سنگ لاشه تلمبر واقع در ۱۰ کیلومتری باختر بندر قشم با تولید سالانه ۳۵ هزار تن
سنگ لاشه قشم واقع در ۱۴ کیلومتری جنوب باختری شهر قشم با تولید سالانه ۲۷۰۰
تن وجود دارد. (۱)

بهره برداری از سنگ آهن موجود در جزیره قشم به علت پایین بودن عیار آن
اقتصادی نیست اما سرمایه‌گذاری در دیگر معادن از قبیل نفت، سرب، نمک، خاک
سرخ مطلوب است که ممکن است با بذل توجه مخصوص، رقم بزرگی از صادرات
کشور را تشکیل دهد و مقام مهمی را از جنبه نظامی و دریاداری و بازرگانی در خلیج
فارس احراز نماید. (۲)

نمک جزیره قشم به سبب مرغوبیت مورد علاقه کشورهای خلیج فارس حتی
هندوستان بوده است. نمک جزیره قشم به کلکته حمل می‌شود در سنه ۱۳۲۱، سه
هزار بهار حمل شد و هر بهار که ۵۰۰ من تبریز شود و به سه ریال که ۱۵ هزار ریال
حاضر کرده و به ۹ رویه فروش رود و حمل شود. در گذشته، عایدات نمکدان، جزء
منافع جزیره قشم بود. (۳)

منابع عمده جزیره قشم نمکدان است که بصورت تپه نمکی مدور و به قطر ۷
کیلومتر در ارتفاع ۲۳۷ متر از سطح دریا قرار دارد. این منبع دارای بهترین نمک است
که ذخائر آن ۴۲۰ هزار تن برآورد شده است. (۴)

۱- ویژه‌نامه قشم، ضمیمه شماره ۸، جمله کپکشان، تهران، ص ۳۲

۲- نشریات صادق، تاریخ سیاسی خلیج فارس، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تهران، ۱۳۸۰، ص

۳- سدیدالسلطنه محمدعلی خان، سرزمین‌های شمالی، پیرامون خلیج فارس و دریای عمان، انتشارات جهان معاصر، تهران

۴- نشریه بررسی امکانات توسعه صنعتی و اقتصادی استان ساحلی، شماره چاپ ۵۹۶۵، ۱۳۵۲، ص ۱۷۳

منابع گاز

منابع گاز و نفت یک جنبه ژئوپلیتیکی دارد و سازمان اپک چنین نقشی را ایفا می‌نماید. گرچه کشورهای دارنده منابع گاز ضرورت دارد چنین اقدامی را به عمل آورند و من بعد کلیه مسائل حفاری آموزشی و پرورشی را خود بر عهده گیرند. اما هنوز برنامه‌ریزی جدی نکرده‌اند. لیکن در طول تاریخ استعمارگران به کشف و حفر منابع گازی و نفتی پرداخته‌اند. گاز جزیره قشم در سنوات گذشته برای اولین بار بوسیله شرکت ایران و انگلیس کشف و حفر شد به طوری که در اطراف کاد که سه چاه نفت زده‌اند که عمق یکی از آنها تا ۳۰۰۰ متر می‌باشد و سر اکثر آنها را بسته‌اند.^(۱)

با اجرای پروژه‌هایی، چون فولاد، نیروگاههای برق، کارخانه ذوب آهن گازی بندرعباس، مس سرچشمه و ... مقرر شد این صنایع از منابع گازی گورزین و سلخ تغذیه کنند. منابع گازی در سلخ به علت نامرغوب بودن (ترش) مورد استفاده قرار نگرفت ولی بهره‌برداری از منابع گورزین ادامه یافت.^(۲)

پالایشگاه گاز «گورزین» که از پنج حلقه چاه تغذیه می‌کند پس از پالایش بوسیله لوله‌های ۱۲ اینچی از لاف کهنه به بندر پل و در مجموع پس از ۷۰ کیلومتر به نیروگاه بندرعباس می‌رسد تا انرژی گازی را به الکتریسته تبدیل نماید. قدرت تصفیه و حمل گاز طبیعی به نیروگاه حرارتی بندرعباس در صورت امکان روزانه یکصد میلیون فوت مکعب می‌باشد^(۳) و این لوله‌ها در ژرفای ۳۳ متری دریا قرار گرفته‌اند. تولیدات پالایشگاه یکصد میلیون فوت مکعب گاز در سال ۱۳۵۸ بوده است.^(۴)

۱- ملک‌زاده علی، جغرافیای طبیعی و تاریخ سیاسی خلیج فارس، تهران، ۱۳۳۳، ص ۵۰.

۲- طهماسبی حسین، تحولات انرژی کشور، صفحات ۱۲۷-۱۲۵.

۳- پاکدامن رحمت‌اله، قشم جزیره‌ای آشنا، سازمان برنامه و بودجه هرمزگان، بندرعباس ۱۳۶۴، ص ۱۵۹.

۴- ویژه‌نامه قشم، ضمیمه شماره ۸ مجله کیهانشان، ص ۳۲.



گازرسانی از شمال جزیره به بندرعباس

بخش پنجم:

بررسی وضعیت خدماتی و صنعتی

کارگاههای نساجی و لنج سازی

الف) صنعت نساجی:

صنعت نساجی از صنایع مهم کشور است که نقش اساسی در اشتغال دارد. در جزایر به سبب کمی امکانات زیر بنایی این مهم حائز اهمیت و از دیرباز مورد توجه بوده است.

زمانی صنعت دستی جولاهی در بیشتر روستاهای جزیره رواج داشت و شمار بزرگی از مردم جزیره به این کار اشتغال داشته اند. در این زمان پنبه کاری نیز در جزیره معمول بوده است و از محصول پنبه در نخ تابنی و تولید نخ و ریسمان استفاده

متأسفانه به سبب بی توجهی نسبت به صنایع نساجی و واردات بی رویه پارچه صنعت نساجی در جزیره قشم نابود شده است به گونه ای که ۲۳ نفر هم اکنون در تولید منسوجات مشغول به کارند که ۱۹ نفر آن در بخش خصوصی و مابقی مزد و حقوق بگیران عمومی و تعاونی می باشند که ۸ نفر آنان را مرد و ۱۵ نفر را زن تشکیل می دهد. در صورتی که در قدیم الایام این صنعت از رونق خوبی برخوردار بوده است و منسوجات پنبه ای بافت، از قبیل چادر شب و روفرشی و پارچه برای قبا و شرع در کشتی ها و کارخانجات در داخل جزیره موجودند که نزدیک به ۳۰۰ کارخانه می شوند و جمع کل کارخانجات نساجی دایر در جزیره قشم در سال ۱۲۹۳، ۲۱۳ بوده است. (۲)

با تشکیل منطقه آزاد تجاری - صنعتی قشم انتظار می رفت که این جزیره متحول شود. اما چون این منطقه، استراتژی واردات را به جای صادرات در پیش گرفته لطمات دیگری به صنایع داخلی این منطقه از جمله منسوجات وارد کرده است. به نظر می رسد برای افزایش مشاغل حداقل باید به تقویت و توسعه واحدهای کوچک از جمله نساجی با برنامه ریزی دقیقی همت نمود.

ب) صنعت لنج سازی:

صنعت لنج سازی در جزیره قشم و بندر کنگ، سابقه ای بس طولانی دارد. در کارگاههای قشم و کنگ در حاشیه دریا یا کارگاههای لنج سازی، همه گونه شناور، اعم از قایق کوچک نجات و لنج ماهیگیری تا لنج ها و کشتیهای بزرگ در سقف ۳۰۰ تن برای مسافرت های طولانی ساخته می شود.

قایقهای کوچک را ماشوره، کامله برتری، شعوف و لنج های بزرگ را بوم و بغله

۱- بلوکباشی علی، قشم صدف ناشکافته خلیج فارس، دفتر پژوهش فرهنگی، چاپ دوم، تهران ۱۳۸۰، ص ۷۱

۲- سدیدالسلطنه محمد علی، بندرعباس و خلیج فارس، شرکت کانون کتاب، تهران، ۱۳۴۴، ص ۳۱۲

می‌نامند.^(۱) ساحل نشین‌ها رابطه نزدیکی با دریا دارند و ساخت لنج در چرخش اقتصادی آنها مؤثر است به همین سبب صنعت لنج سازی رونق دارد. مراکز اولیه ساخت لنج در جزیره قشم، ابتدا لافت و بعد ساحل گوران و دولاب بوده است. این سه آبادی ساحلی با داشتن خورهای طبیعی هنوز هم از مراکز مهم تولید و ساخت لنج‌های سنتی می‌باشند که یکی از انواع آنها بنام دجله، شهرت جهانی دارد و تا ۵۰ الی ۶۰ ملوان و خدمه در آن شاغلند. تجار و دریانوردان عرب و هند و آفریقایی از مشتریان عمده نقلیه‌های ساخت لافت بوده‌اند. لافت کوتاهترین فاصله را تا ساحل (بندر پل و خمیر) دارد و دارای چند مرکز فعالیت و اشتغال است.^(۲)



کارگاه تعمیر کشتی در روستای دولاب

۱- ن. پاشای خمیر، جزیره قشم و خلیج فارس، انتشارات اندکبیر، تهران، ۱۳۶۹، ص ۳۶۴

۲- با اعتماد به وحش الله، قشم جزیره‌ای آشفته، ساز و آواز برنامه و بودجه هرمزگان، چاپ اول، ۱۳۶۴، ص ۱۲۸.

موانع صنایع لنج‌سازی و راهکارهای مربوط به آن

نبود تسهیلات لازم جهت واحدهای تولیدی صنعت لنج‌سازی، همچنین قوانین دست و پاگیر بانکها، فشارهای مالیاتی و بیمه‌ای، این صنعت را با مشکلات جدی مواجه ساخته است و به سبب عدم بازسازی کارگاههای سنتی و کمبود و گران‌ی مواد اولیه روند جاری برای صنعتکاران جزیره ناامیدکننده است. از طرفی عدم آموزش کافی و کمی مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای، ضمن اینکه استفاده از ابزار و اقلام ماشین‌ها را دشوار کرده است افت تعمیر و نگهداری را به همراه داشته و به تخریب ماشین آلات موجود انجامیده است گرچه کمبود قطعه و ابزار ساخت از دیگر موانع می‌باشد لیکن هنوز امکانات و خدمات زیر بنایی مفیدی جهت توسعه صنعت لنج‌سازی وجود ندارد.

برای ایجاد اشتغال و عمران و آبادی مراکزی که استعداد توسعه صنعت لنج‌سازی را دارند باید موانع اشاره شده را بر طرف نمود و ضمن بازسازی واحدهای سنتی، با استفاده از تکنولوژی جدید، صنایع تبدیلی شیلات و گرایش‌های مربوط به آنرا تقویت کرد و مراکز آموزشی و پژوهشی این مهم را در سطوح مختلف با ایجاد رشته‌های جدید راه‌اندازی نمود و میزان اعتبار شرکت لنج سازان را افزایش داد.

صنایع دستی

هر بوم و محیطی صنایع دستی منحصر به فرد دارد و جزیره قشم نیز چنین است. این صنعت ضمن اینکه یک جریان فرهنگی است با روح زیبای معنوی جزیره‌نشینان پیوند عمیق و وسیعی دارد و عامل مهم ایجاد اشتغال در جزیره است و توسعه گرایش‌های مختلف آن از قبیل گلابتون‌دوزی، حصیربافی، گرگورسازی، سونdbافی و ... می‌تواند دلگرمی خاصی برای صاحبان حرف بوجود آورد و آنان را تشویق به سرمایه‌گذاری نماید، چراکه توسعه این صنایع علاوه بر بهبود وضع اقتصادی جزیره

منجر به افزایش درآمد خانوارها و استفاده از نیروی کار زنان خواهد شد.

این صنعت ضمن اینکه ارتباط با صنعت گردشگری دارد به معرفی میراث فرهنگی کشور می‌پردازد. متأسفانه به دلیل بی‌توجهی به صنایع دستی هنرمندان این صنعت تجربیات خویش را به نسل جدید منتقل نمی‌نمایند به این سبب مسائل آموزشی و پژوهشی آن افت فراوانی داشته است. بطوری که برخی از گرایش‌های آن رو به اضمحلال است و ورود کالاهای ماشینی لطمه دیگری به مصنوعات دستی وارد کرده است. حتی صدور این قبیل کالاها به داخل کشور، به علت ناقص بودن راهها و وسایل حمل و نقل و ناشناخته بودن صنایع دستی جنوب کشور به مناطق دیگر ناچیز بوده است.^(۱)

اشکالات و پیشنهادات صنایع دستی

الف: اشکالات

- ۱- امتناع زنان محلی از همکاری با کارشناسان
- ۲- بعد مسافت و به خصوص فقدان تنظیم حمل و نقل بین بندرعباس و قشم.
- ۳- محدود بودن انواع رشته‌های صنایع دستی موجود و پایین بودن سطح مهارت تولیدکنندگان و عدم اطمینان از فروش محصولات ساخته شده به علت فقدان موارد مصرف در شهرها.

ب: پیشنهادات

- ۱- حمایت مالی و معنوی دولت و اعزام کارشناسان فنی به محل جهت آموزش و تعلیم کلاسیک در جهت آموزش طرح‌های متنوع و اصیل و بالا بردن کیفیت‌های کارهای دستی.
- ۲- ایجاد کارگاههای تزئینی در جهت ساخت انواع لوازم و اشیاء تزئینی از گیاهان

و جانوران دریایی.

۳- تأمین و تهیه ابزار و ادوات لازم برای ساختن وسایل صید در جهت بالا بردن میزان صید و حفظ سنت توربافی.

۴- تقویت و حمایت از صنایع دستی برای ایجاد اشتغال و درآمد اهالی به خصوص در سطح روستاها.^(۱)

تأسیسات و ادارات

۱- شبکه برق

شرکت برق منطقه‌ی در مورخه ۱۳۵۴/۴/۲۲ پس از تحویل تأسیسات برق از شهرداری، شروع به فعالیت کرد. این جزیره دارای یک شهر و ۶۷ روستا می‌باشد که بر طبق آمار ارائه شده در سال ۱۳۷۵، در مجموع ۶۰ روستا دارای برق سراسری و ۷ روستا فاقد برق می‌باشند. در بخش شهاب از ۴۳ آبادی، ۶ آبادی با نامهای نخلستانهای باسعیدو و با ۳۰ نفر جمعیت، بندرگاه گوران با ۴۶ نفر کاجو با ۱۲ نفر، گمبران با ۲۹۲ نفر نقاشه با ۳۲ نفر و روستای قبل با ۲۶ نفر فاقد برق می‌باشند و در بخش مرکزی از ۲۳ آبادی فقط روستای بنگالی با ۳۹ نفر جمعیت در دهستان و رملکان فاقد برق می‌باشد.

هم اکنون برق جزیره با پنج مولد ۳ مگاواتی که در بندر درگهان نصب شده تأمین می‌گردد اما برای توسعه صنعت باید به تقویت نیروگاهها کمک نمود و برنامه‌ریزی به گونه‌ای شود که نیروگاهها در نزدیکی تأسیسات گاز ایجاد شوند چون نیاز مبرم اهالی به برق امری اجتناب‌ناپذیر است. چنانچه وزارت نیرو، نیروگاه ۱۲ مگاواتی خود را در نزدیکی تأسیسات گاز گورزین ایجاد نماید تأمین انرژی حرارتی نیروگاه مذکور به شرکت ملی گاز ایران بدون صرف هزینه ایجاد لوله و نگهداری و حفاظت آتی آن به

طور کامل امکان پذیر می باشد.^(۱)

۲- پست

بخشهای جزیره قشم بنابر آمار سال ۱۳۷۵ به تفکیک در بخش شهاب شامل ۵ صندوق پستی و ۴ نمایندگی پستی است.

روستاهای با سعید و دیرستان، طبل، هنگام جدید، هنگام قدیم دارای صندوق پستی و روستاهای بندرهای سوزا، دیرستان، هنگام جدید و هنگام قدیم دارای نمایندگی پست و یا دفتر پست روستایی می باشند و بخش مرکزی شامل ۲ صندوق پستی و ۳ نمایندگی پست است.

روستاهای کوره ای و بندر درگهان دارای صندوق پستی و روستاهای بندر درگهان، کوره ای و رمکان دارای نمایندگی پست یا دفتر روستایی می باشند.

در سنوات گذشته نیز پست فعال بوده است بطوری که در جزایر، قشم، هنگام، لارک تا سال ۱۳۵۸، ۶ دفتر پستی به نامهای قشم، درگهان، دولاب، هنگام، لارک وجود داشته است.

روستاهای رمکان، و طبل دارای نمایندگی پستی و در روستاهای هلر، رمچاه، ریگو، مسن، دیرستان، چاهوی شرقی و با سعید و صندوق پستی نصب بوده است.^(۲) البته اگر نیروی انسانی دفاتر به موقع تأمین شوند و امکانات لازم تحویل گردد تحولی چشمگیر در امر پست قشم بوجود می آید.

۳- مخابرات و تلفن

بین آبادی قشم و بندر عباس خطوط تلگراف و تلفن است و نیز بین هنگام و

۱- نشریه کدبته برنامه ریزی سوخت، سازمان برنامه و بودجه هرمزگان بندرعباس، ۱۳۶۱.

۲- نوربخش حسین، جزیره قشم و خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۹، ص ۲۹۶.

آبادی قشم خط تلفن دایر بوده است.^(۱) کابل عباسی و قشم و دیرستان و هنگام هر چهار مربع بنا شده‌اند یعنی ۹ فیت در ۹ فیت و ارتفاع آنها ۸ فیت است و طول عمارت مرفور النیا از مشرق به مغرب ۱۲۷ فیت و عرض آن از شمال به جنوب ۹۱ فیت است.^(۲)

همچنین تأسیسات کانال مایکروویو و مخابرات قشم از تاریخ ۱۴/۱۱/۵۳ در محل فصلی ساحل قشم مستقر و شروع به کار کرد و ابتدا ارتباط دور قشم بوسیله سه مدار خودکار و دو مدار عادی با سایر شهرستانهای کشور برقرار می‌شد. و بنابر آمار قدیم این جزیره دارای ۴ کانال F.X در قشم، درگهان، سوزا و جزیره هنگام بوده است و ادارات از سیستم تلفنی P.A.S.X استفاده می‌کرده‌اند.

امروزه ارتباطات یکی از ارکانهای مهم دولتهاست و جزیره قشم سهم کمی را در این راستا بر عهده دارد مع الوصف مخابرات و تلفن این جزیره پیشرفت نموده است بطوری که هم اکنون دارای مرکز تلفن شهری و ایستگاه کانال مایکروویو برای ارتباطات بین شهری است.

بر طبق آمار ارائه شده در سال ۱۳۷۵، ۱۷ آبادی از بخشهای شهاب و مرکزی دارای خط تلفن می‌باشند که عبارتند از باسعیدو، دیرستان، مسن، سهلی، طبل، هفترنگو، لارک شهری، هنگام جدید، هنگام قدیم، بندر درگهان، رمچاه، گیاهدان، لافت، رمکان، کاروان، کوشه.

۴- راه‌ها

از آثار باقیمانده به نظر می‌رسد در زمان قدیم آبادی‌های جزیره بوسیله جاده

۱- ملک‌زاده علی، جغرافیای طبیعی و تاریخ سیاسی خلیج فارس، تهران، ۱۳۳۳، ص ۵۱.

۲- سدیدالسلطنه "محمدعلی" بندرعباس و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب تهران، چاپ دوم، تهران ۱۳۶۸ - ص ۱۱۱.

مربوط بوده‌اند ولی به مرور به علت عدم مراقبت از آنها از بین رفته‌اند.^(۱)

تا پایان سال ۱۳۵۰ ساکنان شهر قشم با استفاده از راه‌های مالرو و ماشین رو که خود به خود ایجاد شده بود به نقاط مختلف جزیره رفت و آمد می‌کردند. این جاده‌ها اغلب ساحلی و در حاشیه دریا قرار داشت.

ساختمان اداره راه را شرکت مهکان در تاریخ ۱۳۵۶/۲/۱۰ تحویل و در همان تاریخ اداره راه قشم تأسیس شد. هم اکنون جزیره قشم از راه، دریا و هوا می‌تواند با بنادر و جزایر ارتباط برقرار کند و کوتاهترین راهی که به شهرستان بندر عباس می‌پیوندد راه آبی بندر لافت به پل خمیر در حدود ۲ کیلومتر است.

جزیره قشم دارای ۲۵۰ کیلومتر راه آسفالت و ۳۵ کیلومتر راه شنی است که ۱۲۴ کیلومتر از راه آسفالت راه اصلی است و از شهر قشم بسوی باختر و تا بندر باسعید و کشیده شده است و ۱۲۶ کیلومتر آن راه فرعی است که به آبادی‌های مهمی مانند سوزان، درگهان و لافت می‌پیوندد.^(۲)

بنابر سرشماری سال ۱۳۷۵ بخش شهاب با ۴۳ روستا، ۱۴ روستا دارای جاده آسفالت، ۱۶ روستا دارای جاده شوسه ۱۱ روستا جاده خاکی و دو روستا در دهستان هنگام (هنگام جدید و هنگام قدیم) دارای راه آبی می‌باشند و در بخش مرکزی از بین ۲۴ روستا، ۱۶ روستا دارای جاده آسفالت و ۲ روستا جاده شوسه، ۴ روستا جاده خاکی و ۲ روستا در دهستان رمکان با نامهای بنگالی و گردوا دارای جاده مالرو می‌باشند.

خطوط اصلی که روستاها را به جاده‌های اصلی ارتباط می‌دهند شامل: رمکان به سوزان به طول ۱۱۳ کیلومتر، شیب دراز به محور اصلی ۱۱ کیلومتر، لافت به جاده

۱- سدیدالسلطنه محمدعلی، بندرعباس و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب، تهران ۱۳۶۸، ص ۱۱۱

۲- بلوکباشی علی، قشم صدف ناشکافته خلیج فارس، دفتر پژوهش فرهنگی، تهران چاپ دوم، ۱۳۸۰، ص ۱۲.

اصلی به طول ۱۸ کیلومتر، کوره‌ای به درگهان به طول ۶ کیلومتر، رمچاه به جاده به طول ۱۶ کیلومتر و سلخ به طبل به طول ۱۲ کیلومتر می‌باشند.^(۱)

متأسفانه هنوز جاده آسفالت‌ه کمربندی شرقی غربی که ۱۴۰ کیلومتر است با کیفیت خیلی پایین ساخته شده است. از طرفی چون توسعه راه پیوند روشنی با توسعه اقتصادی دارد، بی‌توجهی به این امرگاه و بی‌گاه مشکلات فراوانی را برای صیادان فراهم نموده است بطوری که موفق نشده‌اند به موقع صید خویش را تحویل سردخانه‌های محلی دهند و حداقل باید برای رفع نگرانی آنها بازسازی راهها در اولویت قرار گیرد.

ارتباط هوایی نیز در توسعه اقتصادی جزیره در رابطه با جابجایی به موقع کالا و انسان حائز اهمیت می‌باشد و سرمایه‌گذاری در این رابطه بیش از پیش باید صورت بگیرد.

تا قبل از انقلاب اسلامی هفته‌ای چند روز هواپیماهای پستی بندرعباس و جزیره قشم در پرواز بود. در سال ۱۳۵۸ فرودگاه قشم با حدود ۴۰ متر عرض و ۱۲۰۰ متر طول ساخته شد و قرار بود روزانه یک نوبت سرویس مسافربری هوایی بندرعباس و جزیره قشم و بالعکس دایر و مسافران را از این جزیره به نقاط مجاور منتقل سازد.

۵- گمرک

گمرک از قدیم الایام در جزیره قشم وجود داشته است بطوری که سوزا، لافت، دیرستان، نمکدان، سلخ، بوران، باسعیدو و درگهان دارای گمرک بوده است و مدیر نمکدان ۱۲ تومان مواجب داشته است.^(۲) از طرفی فقط اداره جزیره قشم هر سال به

۱- پاکدامن رحمت‌الله، قشم جزیره‌ای آشنا، سازمان برنامه و بودجه استان هرمزگان بندرعباس، چاپ اول، بندرعباس، ۱۳۶۴.

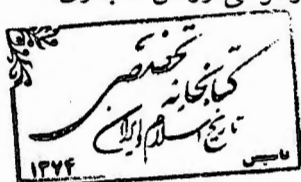
۲- سدیدالسلطنه محمدعلی، سرزمینهای شمالی پیرامون خلیج فارس، انتشارات جهان معاصر، چاپ اول، ۱۳۷۱، ص ۳۱۳.

تقریب ۷ هزار تومان اضافه دخل به اداره عباسی می‌رساند. در سال ۱۳۲۴ ادارات گمرکی جزیره قشم ۶۵۰۰ تومان و مصارف اداری مزبور ۱۸۰۰ تومان شده و ادارات گمرکی قشم در ۱۰ بندر و دو جزیره است.^(۱)

همچنین در جزیره قشم در بندر لافت، پسیدو، سوزا، جزیره هنگام، جزیره هرمز، جزیره لارک گمرک وجود داشته است.^(۲)

اما از طرفی تا سال ۵۷ برای آسان شدن داد و ستد در سطح جزیره قشم، دفاتر گمرکی: سوزا، لافت، سلخ، باسعیدو، دولا، دیرستان، قشم، درگهان و هنگام پرکار بود ولی پس از پیروزی انقلاب اسلامی به دلیل برداشتن داد و ستد مرزی، گمرکات جزیره قشم به صورت تعطیل درآمدند و تنها گمرک بندر قشم به کار خود ادامه داد. در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به دلیل تشکیل تعاونیهای مرزی و انجام داد و ستد مرزی، گمرک درگهان، دولا، بازگشایی شدند.

چشم انداز گمرکی جزیره چندان مطلوب نیست و به سبب فعال نبودن گمرک در جزیره، داد و ستدهای غیر قانونی صورت می‌گیرد. البته افراد بومی این شیوه را یک جریان طبیعی دانسته و حتی دست به قاچاق کالا می‌زنند که در این رابطه افراد سودجو که اغلب با خارج از جزیره پیوند دارند و یک جریان نامناسب اقتصادی را بوجود می‌آورند که حاصل آن تورم و رکود اقتصادی است و پی‌آمد این مسأله، ایجاد مهاجرت است. جهت رهایی از وضع موجود باید دفاتر گمرکی فعال و موانع تعاونی‌های مرزی، بر طرف گردد، تا مبادلات مرزی متحول و نوعی رونق تجاری بوجود آید.



۱- سدیدالسلطنه محمدعلی بندرعباسی و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب تهران ۱۳۶۸، ص ۱۲۰.

۲- وادالا، ر. خلیج فارس در عصر استعمار، پروفیسور شفیع جواد، انتشارات سبحان، چاپ دوم، تهران ۱۳۶۴.

۶- تربیت بدنی

یکی از مقوله هایی که با حجم زیادی، برنامه های اوقات فراغت جوانان را می تواند تأمین کند ورزش است.

بویژه در جزایر که چندین کانال ارتباط جمعی از آن سوی مرزها، فکر و دل جوانان و نوجوانان را در اختیار می گیرد. از طرفی دشمن با تقویت شبکه های ارتباطی و فضایی می کوشد این نسل را آسیب پذیر کند.

در این راستا تقویت امکانات ورزشی در جزایر از جمله قشم یک ضرورت است. در این روند جمعیت جوان کشور که بدون کار، تحویل محیط اجتماعی می شوند، با ناهنجاریهای متفاوت و مشکلات روحی روبرو می گردند. پس سرمایه گذاری در شهر و روستا نسبت به مسایل ورزشی یک ضرورت است.

با توجه به آمار سال ۷۵-۷۴ در جزیره قشم ۲۱ باشگاه ورزشی وجود دارد که ۸ باشگاه در شهر و مابقی در روستاها قرار دارند که متأسفانه امکانات ورزشی موجود پاسخگو نمی باشد. بویژه در روستاها فقر ورزشی حاکم است و از حداقل امکانات محرومند.

اگر تسهیلات لازم (ورزشی) در اختیار جوانان و نوجوانان قرار گیرد به تقویت بنیه معنوی جمعیت جوان می انجامد و این فضا به طور قطع نوعی حفاظت از نسل جوان می باشد.

۷- اسکله و مجتمع بندری

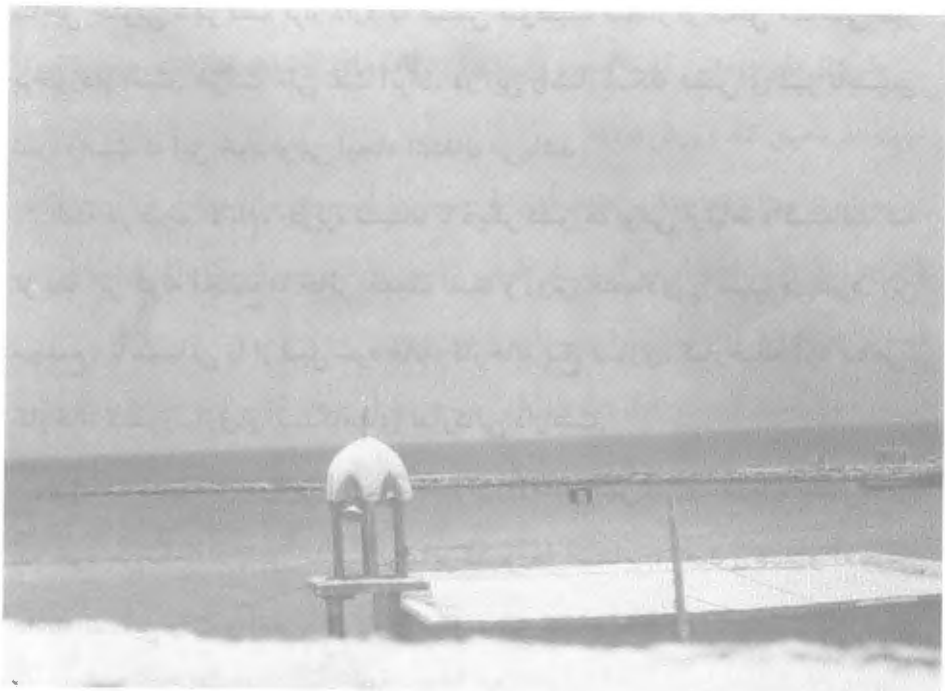
با توجه به نبود باراندازهای بازرگانی و اسکله هایی که شناورها با ظرفیت میانه بتوانند پهلو بگیرند. در سال ۱۳۶۱ یک پروژه بندری و تجاری بین سازمان بنادر و کشتیرانی با یک شرکت بندر سازی ترکیه ای منعقد گردید.^(۱) مکان این مجتمع در

ساحل جنوبی شهر قشم قرار دارد که ضمن موقعیت ممتاز از محل مناسبی نیز برخوردار است. شرکت ملی نفت ایران، در این راستا، اسکله نفتی ای نیز تأسیس نموده است که این خود نوعی ایجاد اشتغال می باشد.

البته در قدیم الایام، جزیره نشینان با دیگر کشورها نوعی ارتباط داشته اند که توسعه این گونه مجتمع ها حائز اهمیت است و رونق اقتصادی را سبب می شود. این مجتمع، تأسیساتی را از قبیل سردخانه، کارخانه یخ سازی، کارخانه آرد ماهی، کارخانه کنسرو سازی و ایستگاههای تدارکاتی داراست.

ساکنان کناره های دریایی از جمله قشم از روزگاران کهن و از راه دریا با کشتی هایی که خود می ساختند با مرز نشینان سایر کشورها آشنایی، آمد و شد و آمیزش داشته اند. این رفت و آمد برای کار و حمل و نقل کالا و مقصدشان نخست کناره های آفریقا و سپس کناره های هندوستان بوده است.

هم اکنون این ارتباطات منطقه ای و بین المللی باید توسعه یابد و با مبادلات کالاهای متنوع و انتقال تجربیات توسعه بنادر را فراهم ساخت. همچنین با ایجاد امکانات زیربنایی از جمله توسعه لنگرگاههای مناسب در سواحل شمالی و جنوبی می توان مجتمع های بندری را تقویت کرد.



اسکله آبادی گوران

از طرفی بنادر نقش ارتباطی مهمی ایفاء می نمایند و جزیره قشم بوسیله بنادر شمالی و جنوبی خود با نقاط مجاور می تواند ارتباط برقرار نماید. از بنادر مهم جزیره قشم، سر بندر قشم، بندر درگهان - لافت، باسعیدو، سوزا و سلخ می باشد. ارتباط بین جزیره قشم و ساحل شمالی دارای فواید زیر است.

۱- نجات مردم جزیره از فقر اقتصادی و بیکاری

۲- دسترسی اهالی به کالاهای مورد نیاز با قیمتهای ارزان تر

۳- سهولت امر رفت و آمد مسئولان و بازدید هموطنان عزیز

۴- ایجاد تسهیلات در امر مبارزه با قاچاق و جلوگیری از ورود کالاهای غیر مجاز.

۵- جذب نیروهای کارآمد، ایجاد مؤسسات عام المنفعه و تسریع در اجرای

عملیات ساختمانی و طرحهای عمرانی.

۷- عبور لوله‌های آب، گاز، کابل برق، سیم تلفن و غیره از طریق راه ارتباطی و

ایجاد تسهیلات رفاهی برای مردم و صنایع و بخش کشاورزی و صیادی

۸- اجرای کامل خدمات دولتی با دایر شدن ادارات و سازمانهای مورد نیاز در

جزیره

۹- استفاده کامل از منابع زیر زمینی جزیره و رسانیدن سریع محصولات کشاورزی

و تولیدات صیادی و غیره به بازارهای مصرف و دریافت محصولات و کالاهای مورد نیاز.

۱۰- دسترسی کامل و نزدیک به سایر جزایر خلیج فارس از نقطه نظرهای مختلف و

تأمین آب و سایر نیازمندیهای جزایر اقماری از طریق قشم.

۱۱- سهولت امر کنترل ورود و خروج افراد و کالاها از طریق راه ارتباطی و دریافت

حقوق و عوارض مناسب.^(۱)

۸- وضع بهداشتی

از دهه ۱۳۳۰ شمسی فعالیت‌های بهداشتی و درمانی در جزیره به شیوه نو و با

فرستادن گروههای پزشکی و بهداشتی به قشم آغاز شد. رفته رفته با تأسیس

واحدهای بهداشتی و درمانی، کوشش‌های پزشکی و درمانی در جزیره توسعه یافت و

همه جوامع شهری و روستایی جزیره را فراگرفت. با توجه به آمار ارائه شده سال ۷۵

بخشهای این جزیره دارای ۱۱ مرکز بهداشت، ۲۷ خانه بهداشت بوده که در مجموع

۱۰ پزشک ۲ بهیار یا ماما و ۲۴ بهورز در این مراکز آماده عرضه خدمات بوده‌اند. در

این آبادی ۵ داروخانه وجود داشته و فاقد دندانپزشک است. هم چنین در بخشهای

این جزیره حمام بهداشتی و همچنین آب لوله کشی تصفیه شده وجود ندارد.

در حال حاضر مراکز تحقیقات و آزمایشگاه خون، آموزشگاه بهورزی، بیمارستان

۲۰۰ تختی، درمانگاه و بیمارستان فوریت‌های پزشکی، درمانگاه تخصصی و خانه‌های بهداشت روستایی در این روستا وجود دارد.^(۱) اما هنوز وجود امراضی از قبیل: کم خونی، انگلی، اسهال خونی، مالاریا، پیوک و کمی امکانات، جزیره را تهدید می‌کند و نیز آلوده بودن سواحل و آلودگی آبهای ساحلی وضعیت نامطلوبی ایجاد کرده است که با گسترش امکانات بهداشتی و درمانی و توجه به مسایل زیست محیطی در سواحل و آبهای ساحلی می‌توان با خطرات موجود مقابله نمود.



عدم آب تصفیه شده در روستای دولاب

۱- بلوکباشی علی، قشم صدف ناشکافته خلیج فارس، انتشارات دفتر پژوهشهای فرهنگی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰، ص ۸۹

صنعت گردشگری

گردشگری و توسعه آن از سیاستهای کلی نظام است و باید کلیه سیاستهای برنامه سوم توسعه را در این رابط عملیاتی نمود. متأسفانه برخی از سیاستهای گردشگری هنوز اجرا نشده است و حتی برخی از نواحی ایران اسلامی از جمله جزایر را به خود ایرانیان معرفی نکرده ایم که ملاحظه نمایند چه قابلیت‌هایی در جزایر وجود دارد و سرمایه‌گذاران، در این راه مهم، گامهای اساسی بردارند و در نتیجه وضعیت موجود جزایر متحول شود. جزیره قشم فاقد امکانات گردشگری است و گردشگر نمی‌تواند به سبب کمی امکانات از این موقعیت ممتاز استفاده نمایند. از طرفی آثار و محیط جغرافیایی متعدد زمینه خوبی برای جلب گردشگران می‌باشد که قلعه پرتغالی‌ها، مساجد قشم، برکه‌ها و کرانه جنوبی شهر، بازار قشم، باغها، زیارتگاههای قشم، برج الود در روستای کوشه، بی‌بی مریم، زیارتگاه سید حسن سید منصور، قلعه نادر شاهی لافت، آرامگاه روستای گوریان، آب انبار خورارک در سوزا، سد دم در پی پشت، سد چهو، سد خاکی کولقان و اتاقهایی که در دل کوه خربس زیر آرامگاه شاسمیه در دل سنگ کنده شده است از آن جمله می‌باشد.

هم چنین مناظر طبیعی جنگلهای حرّا و درختانی از قبیل درخت زیبای لور جاذبه عالی دیگری برای گردشگری فراهم کرده است به طوری که روستای لافت که در شمال جزیره و برابر روستای پلِ بخش خمیر قرار دارد در برگیرنده یکی از بهترین مناظر طبیعی از جنگلهای حرّاست.^(۱)

پس باید با برنامه‌ریزی‌های اصولی، صنعت گردشگری در جزیره قشم با استفاده از همه امکانات احیاء شود تا از این طریق رونق اقتصادی نیز بوجود آید.

محیط زیست و توسعه

همیشه بین دست اندرکاران توسعه و کارشناسان محیط زیست نا هماهنگی وجود داشته است و چون گاه و بی گاه بدون مکان یابی، برخی از واحدها تأسیس می شود خسارات فراوانی را برای محیط زیست به ارمغان می آورد که آلودگیهای متعدد منجمله آلودگی آب، خاک، هوا و آلودگی صوتی از آن جمله است. در جزیره قشم به سبب نبود آب سطح الارضی، بادهای سوزان و خشکسالی های اخیر به تخریب محیط زیست بیشتر دامن زده است و هم اکنون اکوسیستم جزیره را از مسیر طبیعی خارج نموده است.



استفاده نامناسب از پوشش جنگلی کرت و کنارک

گرچه ایجاد اشتغال برای نسل جوان مهم است اما حفاظت از محیط زیست و عامل زیست محیطی به همان اندازه بلکه بیشتر اهمیت دارد. متأسفانه شکار بی رویه و تخریب پوشش گیاهی و گونه های متفاوت آبزیان از سنوات گذشته وجود داشته

است.

شکار خرگوش، آهو در اطراف قریه دیده می شود. روباه درایتی زیاد دیده می شود و وحشی نیستند که آنها را برای پوستشان صید می کنند و به هندیها می فروشند. دریای لافت از نقاط امتیاز دیگری است که بیشترین ماهی ها را از آن صید می نمایند که آنها را رومیان ملخ دریا هم گویند.^(۱)

از طرفی در جزیره قشم به خصوص در کناره های جنوبی جزیره و در تپه های مختلف آن بز وحشی، کبک و کبوتر چاهی دیده می شوند و در دشت های جزیره، آهو و گوزن وجود دارد که در سالهای اخیر به علت بی رویه شکار و آمدن شکارچیان قهار از شیخ نشین ها تعداد آنها کاهش یافته است. ایرانیان تفنگدار نیز در کاهش نسل آنها سهم بسزایی دارند.^(۲)

هم اکنون به سبب استفاده نامناسب از پوشش جنگلی، کهور و کرت در حال از بین رفتن است.

حفاظت از جنگلهای حرا یک ضرورت است و همچنین در حفظ اکوسیستم جزیره جایگاه ویژه ای دارد، و تثبیت بقای انواع پرندگان مهاجر و دوزیستان رادر پی دارد. هم چنین درختان حرا سبب جلب پرندگان مهاجر و بومی می گردد.

صنایع غذایی

به سبب وجود قابلیت های محیطی در جزایر و دریا، صنایع غذایی را به عنوان یکی از محورهای اصلی صنایع دریایی می توان محسوب کرد. البته نمک طعام جزیره همیشه به کشورهای همسایه صادر گردیده است. نمکدان که طرف جنوب غربی جزیره واقع است شامل کوه هایی است که نمک نفره که آن را گوپال هم گویند از آن

۱- سدیدالسلطنه محمدعلی، پندرعباس و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب، چاپ دوم، تهران، ۱۳۶۸، ص ۱۰۱.

۲- نوربخش حسین، خلیج فارس و جزایر ایرانی، انتشارات سنائی، تهران، ۱۳۶۲، ص ۱۲۱.

استخراج می شود و در حال حاضر فقط به کلکته حمل می شود.

مهمترین صنایع پرکار غذایی جزیره قشم عبارتند از: کارخانه یخ سازی قشم، یخ سازی هلر، کارخانه نمک طعام و رمکان، کارخانه آرد و رمکان و کارخانه یخ شیرین.^(۱) در جزیره قشم به علت وجود منابع غنی زمینه رشد و گسترش صنایع غذایی مربوطه به شیلات فراهم است که ابتدا باید خدمات بندری را توسعه داد و به امر زیر بنایی آن یعنی امور تحقیقاتی، دست یابی به صنایع آبزیان، ایجاد اسکله ها و پناهگاههای صیادی و جاده های مطمئن ارتباطی و ایجاد سردخانه های مناسب پرداخت. البته در حال حاضر اقداماتی صورت گرفته و توسط جهاد سازندگی تسهیلاتی جهت صید مروارید فراهم شده است.^(۲)

جدول شماره ۲۶: گروه صنایع غذایی جزیره قشم

ردیف	نام صنعت	پیلون ریال سرچایه به	ظرفیت روزانه	تعداد پرسنل	محل استقرار	در حال فعالیت	در مرحله کسب امتیاز
۱	یخ سازی قشم		۱۰	۵	قشم	x	
۲	یخ سازی هلر				هلر	x	
۳	آرد رمکان	۲۵	۱۰	۵	رمکان	x	
۴	نمک طعام						
۵	یخ شیرین صادق		۶۰	۶	قشم		x
۶	ابریشمی						
	یخ شیرین شیلات		۲۰۰		قشم		x
۷	جنوب						
	سردخانه شیلات جنوب		۵۰۰		قشم		x

مأخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

۱- افشار ایرج، جغرافیای تاریخی دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۶، ص ۲۶۸.

۲- پاکداهن رحمت اله، قشم جزیره ای آشنا، سازمان برنامه و بودجه هرمزگان بندرعباس، ۱۳۶۴، ص ۱۳۲.

گسترش صنایع غذایی در ایجاد اشتغال حائز اهمیت است از قبیل ایجاد کارخانه‌های کوچک کنسرو سازی، پودر ماهی، یخ سازی، آرد که سطح در آمد ماهیگیران و جزیره نشینان را افزایش می‌دهد و صادرات اینگونه تولیدات با بسته‌بندی استاندارد به کشورهای همسایه رونق اقتصادی جزیره را دو چندان می‌کند. کارخانه آرد رمکان که ظرفیت روزانه آن ۱۰ تن می‌باشد می‌تواند طعام مورد نیاز کشورهای همسایه را تأمین نماید:

اهمیت بازرگانی

جزایر از قدیم یک ارتباط منطقه‌ای با کشورهای همسایه و حتی بیرون از منطقه داشته‌اند و کارکرد بازرگانی جزیره قشم در گذشته چنین بوده است.

تجارت قشم و عباسی ۷ کشتی بادی قابل سیر در بحار کبیره دارند و آنها را بلغه گویند، ۶ بلغه از آن تجار قشمی و یک بلغه از امین التجار عباسی خواهد بود، بلغه جات از لنگه و قشم در ماه سپتمبر فرنگی به بصره روند در اکتوبر نومبر و همان حسین روانه هند و بحرا حمر و سند شوند، و بغله دیگر از ابراهیم هاشم میمنی در لنگرگاه قشم دیده می‌شود، هر ۸ بغله ممکن دارند ۲۸ هزار گونی برنج حمال شدند هر سال آنها بعضی بز نگبار و میلبار و کالیکوت و بعضی به عدن و کراچی روند.^(۱)



نقش بازارچه درگهان در بازرگانی

یکی از علل تجاوز نیروهای مداخله گر در طول تاریخ به سبب موقعیت و وضعیت جزایر منطقه منجمله جزیره قشم بوده که بازرگانی آن رونق خاصی داشته و عملکرد استعمارگران پرتغالی، هلندی، انگلیسی در طول تاریخ بدین جهت بوده که به تاراج منابع انجامیده است. اما بی توجهی مسئولین امر به جزایر همچون جزیره قشم به گونه ای بوده است که بازرگانی جزیره قشم نسبت به قدیم چندان مطلوب نیست حتی ایجاد بندر آزاد تجاری - صنعتی در جزیره قشم که در سال ۱۳۶۹ به طور رسمی شروع بکار کرد به سبب نبود استراتژی صادرات و ورود کالاهای لوکس تشریفاتی و مصرفی داد و ستد جزیره نشینان را متزلزل کرده و اهداف مناطق آزاد تجاری - صنعتی را در این جزیره زیر سؤال برده است. ضمناً جریان قاچاق کالا به شیوه جدید ادامه یافته و نوع دیگری از ضرر و زیان را برای محرومین جزیره به ارمغان آورده است و تعادل

اقتصادی را نیز بر هم زده و تورمزا بوده است.

حداقل باید جهت ارتباط تجاری روان و رونق اقتصادی جزیره‌نشینان با کشورهای همسایه قوانین آسانی را تنظیم و تصویب کرد. تصویب نامه هیأت وزیران که مربوط به سال ۱۳۵۱ است اجرا می‌شود و مطلوب نیست. از طرفی مبادلات مرزی که به روشهای گوناگون مانند گذرنامه مرزی، معاملات پایاپای (کارت پبله وری) و مزایای کارگران ایرانی که در کشورهای عربی و شیخ نشینهای کرانه جنوبی دریای پارس کار می‌کنند، سوغات، دفترچه سکونت (قانون داد و ستد مرزی) شرکت‌های تعاونی مرزنشینان اعمال می‌شود باید تغییر یابد.^(۱)

صنایع ماهی و شیلات

ارزش ماهی در جهان امروز به اندازه‌ای است که بعضی از کشورها با درآمد حاصله از آن چرخهای اقتصادی خود را به حرکت در می‌آورند. امروزه در کشورهای ماهی خیز جهان برای توسعه و پیشرفت صنعت ماهی، دانشکده‌ها و انستیتوهای مفیدی مربوط به دانش ماهی شامل رشته‌های گوناگون از قبیل بیولوژی ماهی، صید ماهی، تکنولوژی ماهی، بیماری‌شناسی ماهی، اقتصاد ماهی و غیره تأسیس و دانشمندان و استادان آگاه در هر رشته از ماهی‌شناسی مشغول تحقیق و تدریس هستند.^(۲)

در جزیره قشم به دلیل وجود تواناییهای طبیعی و انسانی به ویژه نزدیک بودن جزیره به آبهای خلیج فارس و دریای مکران، صید ماهی از پیشرفت خوبی برخوردار است و ماهیگیری از فعالیتهای اقتصادی مردم این جزیره به شمار می‌رود.^(۳)

۱- افشار ابرج، جغرافیای تاریخی دریای پارس، جغرافیای تاریخی دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۶، ص ۶۳۱

۲- مهرتبار حسین، صنایع ماهی در خلیج فارس، شرکت چاپ مین، تهران، ۱۳۳۸، ص ۸

۳- افشار ابرج، همان کتاب، ۶۲۳.

در سال ۱۳۶۶ ذخایر تحویلی به شیلات توسط ناوگان سنتی معادل ۱۲۰۵ تن ماهی و ۸۲ تن میگو بوده است.^(۱) در جزیره قشم به دلیل محدود بودن در آبهای گرم خلیج فارس به غیر از دشت توران که دارای سفره زیر زمینی آب می باشد عده کمی به کشاورزی اشتغال دارند و بقیه اهالی شهرستان شغل ماهیگیری را پیشه کرده اند و این کار را به صورت سنتی ادامه داده اند.^(۲) مهمترین ناحیه صید ماهی، آبهای ناحیه خاور و جنوب این جزیره می باشد. صیدگاههای این جزیره مرکز عمده صید ماهی تن می باشد. ماهیان دیگری از قبیل سنگسر، سرخو، مقوا، شیر ماهی، شوریده، عروس ناخدا، حشینه و غیره نیز صید می شوند. وسایل عمده صید شامل تورهای کیسه دار و دامهای شناور ساحلی می باشد. صیدگاههای جزیره قشم عبارتند از آبهای ساحلی دهکده درگهان، رمچاه، سوزا، مسن، دیرستان.^(۳) از پرکارترین بنادر جزیره در کار ماهیگیری، بنادر قشم و سوزا، درگهان، هلر و سلخ هستند که فصل ماهیگیری در زمستان و بیشتر در ماه های بهمن و اسفند است. هم چنین مردم بنادر دیگر به صید ماهی می پردازند لکن فعالیتشان در این شغل فراگیر و اقتصادی نیست. در آبان ۷۵ از جمعیت شاغل ۱۰ ساله به بالای شهرستان ۱۸/۲۰٪ را کارکنان ماهر کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری تشکیل می دهد. این نسبت ها در نقاط شهری به ترتیب ۸/۳۴٪ و در نقاط روستایی ۲۱/۷۵ می باشد که در نقاط شهری ۸/۸۵٪ مرد و ۱/۱۳٪ زن می باشد و در نقاط روستایی ۲۲/۴۲٪ مرد و ۳/۶۲٪ زن است.

وسایل صید

وسایلی که ماهیگیران سواحل جنوب ایران برای صید بکار می برند چندین نوع

۱- بختیاری مجید، راهنمای مفصل ایران استان هرمزگان، گیتا شناسی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰، ص ۱۹۴

۲- نوربخش حسین، جزیره قشم و خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۹، ص ۳۹۰.

۳- مهرتبار حسین، صنایع ماهی در خلیج فارس، شرکت چاپ مهین، تهران، ۱۳۳۸، ص ۵۳.

می باشد که طرز صید آنان بطور جدی تغییر نکرده است و آلات نوع تله شامل سکار گرگور، سیدان و آلات چنگکی یا قرماتی شامل فاله، ریشه های چنگک دار و آلات ثابت شامل تورهای شناور ساحلی، تورهای کیسه دار ساحلی و آلات متفرقه شامل دام دستی و تور کوچک دستی را می توان از ابزارهای صیادان نام برد. در سالهای اخیر در مناطق کم عمق ساحلی از قایق های فایبرگلاس نیز استفاده می شود این نوع قایق ها سبک وزن بوده و نسبت به شناورهای چوبی از نظر قیمت مناسب تر است.

در شهر قشم در حدود ۱۲۰ دستگاه قایق ماهیگیری غیرموتوری و ۳۰ دستگاه قایق کوچک موتوری مشهور به هوری و تعداد زیادی موتور لنج برای صید میگو وجود دارد صیادان ماهی گاهی یک نفر، زمانی دو نفر، در قایق ها نشسته و به دریا می روند.^(۱)

نتیجه و پیشنهادات صنایع ماهی و شیلات

با توجه به دید بزی که بر برنامه ریزان کشور حاکم است نه اینکه دریا محور دست اندرکاران اجرائی نیست. بلکه در برنامه ریزی ها، دریا و خشکی به طور مساوی دیده نمی شود به این سبب مسایل صیادی و شیلات کشور هنوز توسعه نیافته بویژه که در بعد آموزش و پژوهش روند مطلوبی نداشته است. هم چنین ارقامی که در بودجه برای مسایل دریایی و صنعت شیلات باید منظور شود بسیار ناچیز است. از طرفی متخصصین این امر، کم و متصدیان و صیادان از آموزش خوبی برخوردار نیستند و این رویه اثر نامطلوبی در تولید و نحوه نگهداری و حتی در جذب افراد برای کار صیادی داشته و دارد بطوریکه برخی فرزندان صیادان رغبتی جهت ادامه شغل پدری از خود بروز نمی دهند. ضمن اینکه تکنولوژی شیلات در جهان رو به رشد است اما در جزایر و بنادر، هنوز از وسایل ابتدائی استفاده می شود و چون از خدمات زیر بنائی

همچون راه، اسکله، موج شکن و... برای صیادان برنامه ریزی نشده است چندان به آینده شغلی خویش خوشبین نیستند. در این روند اگر دیدگاه فعلی نسبت به مسایل دریایی تغییر نیابد نمی توان انتظار داشت مراکز تولید و تعمیر و نگهداری مورد نیاز صیادان تأمین شود و مسایل بهداشتی و درمانی آن به سبب نبود درمانگاه، پزشک و دارو حل و فصل گردد به ویژه فقر غذائی و آب شرب ناسالم به خصوص در روستاها نگرانی های بهداشتی را دو چندان می کند. متأسفانه به سبب نبود سردخانه های لازم کمی یخ و جاده های نامناسب حتی صید صیادان در بعضی از موارد از بین می رود خسارات زیادی را در این رابطه متحمل می شوند. در حال حاضر تأسیسات شیلات قشم دارای یکدستگاه سردخانه ۴۰ تنی، تونل انجماد ۱/۵ تنی، پیش سردخانه ۵ تنی، یکدستگاه یخ سازی با ۹۰ قالب در روز، یک قایق فایبرگلاست و دارای یکدستگاه ماشین بنز خاور و سردخانه سه تنی می باشد^(۱) که به لحاظ همان دید بزری صنایع تبدیلی در قشم رشد ابتدایی داشته است و به همین منظور باید نسبت به کارخانجات آرد، ماهی و روغن ماهی، کودسازی، کنسرو ماهی، میگو اقدام جدی نمود تا ضمن ایجاد اشتغال در توسعه جزایر و بنادر منجمله از قبیل قشم مؤثر باشد هم چنین باید آیین نامه ها و دستورالعمل ها و قوانینی مصوب کرد که صیادان به راحتی موفق به اخذ تسهیلات لازم شوند. با توجه به نیازمندیهای متفاوتی که دارند توسعه همه جانبه را در جنوب بوجود آورده تا اشتغال مورد تقاضای جزیره نشینان فراهم شود.

بخش ششم:

بررسی وضعیت فرهنگی

وضعیت فرهنگی

جزیره قشم از قدیم الایام مرکز تربیت طلاب علوم دینی بوده است و حتی به کشورهای حوزه خلیج فارس طلبه جهت امر تبلیغ اعزام کرده است. معروف است که جزیره قشم مدارس و دارالعلم‌های متعددی با قدمت ۱۵۰ تا ۳۰۰ سال داشته است که از قدیمی‌ترین و پر سابقه دارترین مدارس علوم دینی استان هرمزگان محسوب می‌شوند.^(۱)

از جمله مدرسه سید محمد پسر عقیل واقع در رملکان که در سال ۱۳۲۰ تأسیس گردیده است.^(۲)

مدرسه شیخ احمد یحیی در روستای زندیان واقع بوده است و تا حدود سال ۱۳۰۸ نیز دایر و مدرسین در آن تدریس می‌کرده‌اند. هم‌اکنون حوزه علمیه شیخ محمد اسماعیل واقع در محله چاه‌بهار قشم که دوره تحصیل در این مدرسه ۴ سال است به سرپرستی شیخ حسن خطیبی دایر می‌باشد. علومی که در این مدرسه تدریس می‌شود فقه، حدیث، صرف، نحو، تاریخ، تجوید و تفسیر است و هزینه مدرسه را مردم قشم می‌دهند و هر ساله حدود ۲۰ نفر طلبه می‌پذیرد. در این حوزه به مسایل روز، جهان اسلام و جهان معاصر کمتر توجه می‌شود. اما در حوزه علمیه شیخ محمد شریف صالحی چنین نیست این حوزه با جریان وهابیت مبارزه دارد و مدیریت حوزه از قاطعیت خوبی در مقابله با فساد برخوردار است و باید نسبت به انتقادات وی توجه کرد چون یکی از برنامه‌های تهاجم فرهنگی دشمن در جزایر و بنادر رشد جریان

۱- نوربخش حسین، خلیج فارس و جزایر ایران، انتشارات سنایی، تهران، ص ۲۷۰.

۲- سدیدالسلطنه محمد علی، بندرعباس و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب، چاپ دوم، تهران، ۱۳۶۸، ص ۱۳۱.

وهابیت می باشد و کمک به این حوزه حائز اهمیت است.

مدیر حوزه فردی فاضل و در منزل شخصی خود در روستای رمکان در حدود ۱۵ تا ۲۰ نفر را به صورت خصوصی تعلیم می دهد.

مدرسه تقریباً حدود ۱۰ سال است که تأسیس شده است و شبانه روزی نیست. در این مدرسه بیشتر علوم و معارف دینی تدریس می گردد دوره تحصیل مدرسه ۸ سال است.

مدرسه علوم دینی آل کمال

مدرسه دینی آل کمال قشم که به اختصار کمال نامیده می شود در ۴۰ کیلومتری غرب شهر قشم در روستای بند حاج علی واقع است و ۳۰۰ سال سابقه دارد. مدیر و مدرس مدرسه شیخ عبدالشرف نحوی است.

تعداد شاگردان مدرسه بیش از ۱۰۰ نفرند که بصورت شبانه روزی در حجره ها ساکن اند. مدرسه دارای ۷۰ حجره با امکانات لازم است و کلیه کارهای مدرسه بر عهده طلاب می باشد. مدرسه در سال ۴ ماه تعطیل است و حداقل شرط سنی برای ورود به آن ۱۵ سال می باشد. علموی که در مدرسه تدریس می شود فقه، صرف، نحو، تفسیر، تجوید، قرآن، حدیث، بیان، اصول و قواعد مذاهب اهل تسنن است. در مدرسه علوم دینی کمال بعد از یک دوره ۶ ساله مدرکی به طلاب داده می شود که به زبان عربی است و در نزد وزارت اوقاف شیخ نشین های خلیج فارس معتبر می باشد. بسیاری از طلاب مدرسه در کویت، بحرین، قطر، ابوظبی، دبی، شارجه مسقط دارای منبر و محراب می باشند. طلاب مدرسه در داخل و خارج از حدود جاسک و روستاهای اطراف آن به خصوص بندرعباس، بسطک، اوز و جزایر خلیج فارس بعد از ترک مدرسه به ترویج امور دینی می پردازند و در مراتب خطیب، امام، مؤذن، متصدی محضر ازدواج و نظایر آن مشغول شوند.

مدرسه کمالی در حدود ۷ هزار جلد کتاب چاپی و خطی به زبان فارسی و عربی دارد که حدود ۲ هزار جلد آن به دست خط علمای بنی کمال می باشد. کتابهای خطی مدرسه بیشتر تفسیر، حدیث، صرف، نحو، تاریخ، بیان، بدیع و فقه و معارف است. دومین مدرسه شبانه روزی مدرسه دینی روستای هیلراست که در سال ۶۱ شروع به کار نمود و در کنار جاده اصلی قشم - با سعید و واقع است.

مؤسس مدرسه حاج محمد یوازی است. ظرفیت مدرسه ۸۰ نفر و از امکانات خوبی برخوردار است و بیش از ۵۱ نفر طلبه دارد و مدرک تحصیلی مشابه آموزش و پرورش به فارغ التحصیلان این مدرسه داده می شود. حداقل سن ورود به این مدرسه ۱۵ سال و حداکثر نامحدود است.

آموزش در دارالعلوم کمالی و چهار مدرسه علوم دینی جزیره به ۲ دوره چهار ساله و ۸ ساله تقسیم شده است. طلبگانی که دوره چهار ساله را بگذرانند ملا و برای پیش نمازی مساجد و آموزش قرآن و حدیث به مردم به خصوص جوانان به روستاهای جزیره و یا روستاهای بنادر خلیج فارس و اماکن دیگر اعزام می شوند. طلبگانی که دوره ۸ ساله را بگذرانند به مقام شیخوخت می رسند. و شیخ می شوند. وظیفه و کار شیخ خواندن خطبه در مساجد، تفسیر احکام فقهی و قانون الهی، جاری کردن صیغه عقد و طلاق - حل و رفع اختلاف های حقوق و ملکی و تنظیم قراردادهای اجاره ای است.^(۱)

در ضمن مدرسه کمالی قشم نسبت به احداث مساجد در سطح جزیره اقدام کرده است و این سیاست هنوز ادامه دارد.



مسجد معروف قشم در شمال جزیره که در کنار آن آب انبار دیده می شود.

آموزش و پرورش

اولین مدرسه دولتی به نام دبستان علی محمدیه قشم در سال ۱۳۰۴ افتتاح گردید که از محل مالیات خاک سرخ، هرمز، حقوق مدیر، معلمین و مستخدم پرداخت می شد. در سال ۱۳۲۰ شمسی حاج محمد تقی بلوکی خانه شخصی خود را برای دبستان وقف کرد از این رو دبستان محمدیه به دبستان بلوکی تغییر نام یافت.

جزیره قشم در سال تحصیلی ۷۵-۷۴ دارای ۶۷ دبستان و ۲۶ مدرسه راهنمایی ۸ دبیرستان و یک دبیرستان فنی حرفه ای بوده است در مجموع در سال ۷۵ هر سال ۱۱۲ نفر در کلاس وابسته به نهضت سوادآموزی مردم بی سواد، باسواد شده اند و ۳۳

آموزشگاه متعلق به کودکان و بقیه به آموزش بزرگسالان پرداخته‌اند. طبق آمار ارائه شده در سال ۷۵ از جمعیت ۶ سال به بالا ۴۴۰۲۲ نفر با سواد و ۱۵۸۵۸ نفر بی سواد بوده‌اند.

از جمعیت در حال تحصیلی ۲۰۴۰۹ نفری که ۱۱۵۶۶ نفر مرد و ۸۸۴۳ نفر زن بوده‌اند. ۱۳۵۹۰ نفر در مقطع ابتدائی و ۴۶۰۹ نفر در مقطع راهنمایی و ۵۱۲ نفر در مقطع متوسطه به تحصیل اشتغال داشته‌اند که به ترتیب ۷۲۳۱ نفر مرد و ۶۳۵۰ نفر زن و نیز ۲۹۶۹ نفر مرد و ۱۶۴۰ نفر زن و بالاخره ۳۶۲ نفر مرد و ۱۵۰ نفر زن بوده‌اند. در آبان ۷۵ از جمعیت ۶-۲۴ ساله شهرستان قشم ۵۶/۲۸٪ در حال تحصیل بوده‌اند که این نسبت در نقاط شهری ۶۲/۳۵٪ و در نقاط روستائی ۵۴/۲۸٪ بوده است. در این شهرستان ۸۹/۱۳٪ از کودکان ۷۳/۶۱٪ از نوجوانان و ۱۷/۳۸٪ از جوانان به تحصیل اشتغال داشته‌اند.

در آبان ۷۵ از ۵۹۸۸۰ نفر جمعیت ۶ ساله و بیشتر شهرستان ۷۳/۵۲٪ با سواد بوده‌اند. نسبت با سواد در گروه سنی ۶-۱۴ ساله ۹۳/۱۵٪ و در گروه سنی ۱۵ ساله و بیشتر ۶۲/۶۰٪ بوده است.

در بین افراد لازم‌التعلیم (۶-۱۴ ساله) نسبت با سواد در نقاط شهری ۹۴/۲۵٪ و در نقاط روستائی ۹۲/۴۵٪ بوده است.

در این شهرستان نسبت با سواد در بین مردان ۷۶/۷۷٪ و در بین زنان ۶۶/۹۱٪ بوده است این نسبت در نقاط شهری برای مردان ۱۴/۳۱٪ و برای زنان ۷۴/۲۸٪ و در نقاط روستائی ۷۸/۲۳٪ برای مردان و ۶۴/۴۳٪ برای زنان بوده است.

ملاحظه می‌گردد که افت جمعیت تحصیل کرده با فضاهای آموزشی ایجاد شده فاصله عمیق و وسیعی دارد بد خصوص که خواهران به سبب کمی امکانات ترک تحصیل می‌نمایند. البته در فضاهای آموزشی ایجاد شده امکانات آزمایشگاهی کم

است و گاه و بی‌گاه دانش‌آموزان را با مشکل مواجه می‌سازد. هم‌چنین رقم بی‌سوادی در جزیره هنوز بالاست و کمی نیروی ماهر و متخصص در آینده مشکلات جزیره را دوچندان می‌سازد.

گرچه در سال ۷۱ واحد دانشگاه آزاد اسلامی دانشگاه قشم گشایش یافته است مع الوصف هنوز رشته‌های ایجاد شده در این دانشگاه و هنرستان صنعتی همخوانی با نیازهای جوانان جزیره ندارد و خود مانعی برای اشتغال نسل جوان و نوجوان جزیره بوجود می‌آورد. اگر بخواهیم چشم انداز فرهنگی جزیره را با توجه به حجم زیاد فرهنگ‌های غریبومی و ضد دینی از آن سوی مرز، و نیز کمی پوشش امواج رادیویی و تلویزیونی و نبود مراکز و مجتمع‌های فرهنگی و هنری و کمی کتابخانه‌های عمومی (سه کتابخانه) ترسیم کنیم نگران‌کننده است و این تهدیدی است جدی برای نسل جوان که آنان را آسیب‌پذیر می‌سازد و نقش آنها را در مسائل دفاع عامل و غیرعامل کم رنگ می‌کند. پس باید نسبت به مسائل فرهنگی، آموزشی، پژوهشی، دینی جزیره قشم با دید جامع و همه جانبه برنامه‌ریزی نمود و جزیره را از وضعیت موجود نجات داد بویژه وظیفه این مراکز و حوزه‌هاست که نسل جوان را نسبت به تهدیدات دشمن آگاه سازند البته باید مشکلات آموزشی، پژوهشی و حوزوی را نیز برطرف ساخت و امکانات لازم و کافی را از قبیل مسکن، وسایل ایاب و ذهاب، مسایل بهداشت درمان و ... برای معلمان فراهم نمود تا زندگی در شرایط سخت جزیره برای آنان آسان گردد و رغبت ماندگاری آنان در جزیره بوجود آید.

البته کمبود فضاهای آموزشی بویژه در بخش خواهران باید به موقع برطرف شود و با تربیت نیروی ماهر همزمان برنامه‌ریزی برای شغل جوانان نمود تا آینده روشنی پیش روی خویش داشته باشند.

بخش هفتم:

راه حل مشکلات و پیشنهادات اجرایی

۱- مسائل تاریخی

الف - کوتاه مدت: ادامه کاوش‌های باستان‌شناسی جهت بررسی و کشف فرهنگ مدفون شده در جزیره.

ب - برنامه میان مدت: مرمت و حفاظت از آثار تاریخی موجود و باارزش در سطح جزیره و ایجاد یک موزه محلی در شهر قشم جهت نگهداری اشیاء مکشوفه.

۲- محیط زیست

الف - برنامه کوتاه مدت: جمع‌آوری و پاکسازی زباله از کرانه‌های ساحلی در جهت بهسازی بهداشت محیط و پایین آوردن سطح آلودگی جزیره که موجب بیماریهای مختلف بخصوص برای کودکان شده است.

- احداث و نصب محل‌های ویژه تخلیه زباله در کلیه آبادی‌ها.

- برنامه میان مدت: ادامه برنامه جنگل‌کاری درخت سمر جهت تضمین بقای حیات حیوانات و پرندگان و همچنین غرس درختان نمک دوست برای تعدیل دمای هوا و جلوگیری از فرسایش خاک.

۳- بهبود وضعیت تأسیسات اداری جزیره قشم

الف - کوتاه مدت:

- تأمین اعتبار برای مرمت و تجهیز ادارات فعلی.

- بالا بردن امتیازات کلیه کارکنان واحدهای اداری جزیره.

- رسیدگی و کمک‌های لازم به دارایی جزیره قشم و نیز معقول ساختن مالیات

مردم جزیره.

- تأمین ماشین‌آلات سنگین جهت تسطیح و ترمیم جاده‌های روستایی.

- تسهیلات کافی مجوز استخدامی برای تأمین کمبود نیروی انسانی جزیره.

ب - برنامه میان مدت:

- ایجاد ادارات ضروری

- تقویت شهرداری درگهان و به صورت نواحی آن در سوزا و لافت.

۴- تأمین آب آشامیدنی

الف - کوتاه مدت

مرمت و نگهداری برکه‌های موجود و بهداشتی نمودن آنها (پوشش حفاظتی و کلره کردن آنها).

- لایروبی و کف‌شکنی سدبندهای موجود.

- مرمت و بهره‌برداری از سد قدیمی درهاش واقع در گیاهدان.

- جلوگیری از غرس نهال‌هایی که به آب شیرین احتیاج دارند.

ب - برنامه میان مدت:

- ایجاد سد بند در مناطق مناسب جهت افزایش سطح آب سفره‌های زیرزمینی و

جلوگیری از به هدر رفتن آب‌های سیلابی.

- احداث برکه‌های جدید در مسیر آبراهها و مناطق دورافتاده.

- نصب تعدادی دستگاه آب شیرین‌کن و استفاده از انرژی گاز موجود در منطقه

برای کاربرد.

ج - برنامه بلند مدت:

- طرح رساندن آب میناب یا دشت کهورستان به وسیله خطوط لوله بین بندر پل و

لافت کهنه و انشعاب آن به مراکز پرجمعیت.

۵- خطوط ارتباطی و حمل و نقل

الف - کوتاه مدت:

- ترمیم و لکه گیری جاده آسفالته فعلی.
- تأمین ماشین آلات مورد نیاز اداره راه جزیره قشم.
- اختصاص جایگاه مطمئن و با ظرفیت متوسط جهت لنج های مسافربری بین قشم و بندرعباس.
- کاهش عوارض و مالیات لنج های مسافربری.
- ب - برنامه میان مدت:
 - ایجاد اسکله تجاری، صیادی در آبادی های سوزا - لافت - سلخ - دولاب و باسعیدو.
 - شوسه کردن جاده های خاکی موجود در سطح روستای دشت مرکزی.
 - احداث باراندازهای کوچک در آبادی های ساحلی که دارای سابقه بازرگانی هستند.

ج - برنامه بلند مدت:

- تکمیل و عریض کردن پل نیمه احداث بین لافت و بندر پل به عرض ۸ متر
- تکمیل و توسعه کلیه راه های بین آبادی ها.

۶- صید و صیادی

الف - کوتاه مدت:

- افزایش قیمت خرید ماهی به نرخ عادلانه از صیادان، این امر باید با توجه به تورم اضافی جزیره انجام گیرد.
- تکمیل و حمایت جدی از شرکت های تعاونی صیادان.
- ایجاد بیمه اجتماعی و درمانی برای تمامی افراد تحت تکفل صیادان.
- فراهم کردن مخزن های سوخت در کلیه ایستگاه های صید ماهی برای شناورهای صیادی.

- روشن شدن مجوز صید که موجب دلسردی صیادان شده است.

- تهیه لوازم صیادی و توزیع به موقع آنها، هم‌چنین پرداخت وام‌های صیادی به ماهیگیران جهت خرید شناور.

ب - برنامه میان مدت:

- احداث کارخانه‌های کنسروساردین و پودر ماهی.

- مرمت و تکمیل پناهگاه‌های مناسب صیادی و احداث موج‌شکن در آبادی‌های صیادی.

- تهیه شناورهای سیار شیلاتی مجهز به سردخانه جهت جمع‌آوری صید که موجب جمع‌آوری به موقع صید خواهد شد.

- تأمین یخ مورد نیاز صیادان برای جلوگیری از فساد صید.

۷- لنج‌سازی و صنایع دیگر

الف - کوتاه مدت:

- پرداخت وام‌های بلند مدت به متقاضیان برای ایجاد کارگاه‌های لنج‌سازی و توسعه کارگاه‌های موجود.

- تهیه ماشین‌آلات جدید برای کارگاه‌های موجود و فروش آنها به قیمت رسمی.

- تسهیلات کافی برای وارد کردن چوب‌های مخصوص لنج‌سازی.

- پرداخت وام‌های بلند مدت به متقاضیان برای ایجاد کارگاه‌های لنج‌سازی و توسعه کارگاه‌های موجود.

- تهیه ماشین‌آلات جدید برای کارگاه‌های موجود و فروش آنها به قیمت رسمی.

- تأمین موتور برای لنج‌های ساخته‌شده با توجه به تناژ آنها.

- بیمه خدمات درمانی و عمر برای سازندگان لنج.

ب - برنامه میان مدت

ایجاد مدرسه علوم دریایی برای دوره‌های دیپلم و فوق دیپلم به منظور تقویت و تأمین نیروی انسانی مورد نیاز بخش‌های مختلف تشکیلات و حمل و نقل دریایی و لنج‌سازی.

- احداث و راه اندازی یک موسسه تحقیقاتی برای شناسایی منابع پروتئینی و گیاهی دریایی.

- ایجاد تعمیرگاه برای شناورهای مختلف در بندر لافت.

- ترویج صنایع دستی و حمایت از شاغلین در سطح روستاها.

۸- معادن

الف - برنامه کوتاه مدت:

حمایت و تشویق بخش خصوصی برای نصب کارگاههای کوچک استحصال و بسته بندی نمک.

- ادامه تحقیقات جهت شناسایی میزان ذخایر گوگرد و آهن در جزیره.

ب - برنامه میان مدت:

- طرح بهره برداری صنعتی از معادن نمک و نمک آبی جهت صدور به کشورهای مختلف با توجه به مرغوبیت و خلوص آن.

۹- آموزش و پرورش

الف - برنامه کوتاه مدت

- برقراری مزایا و امتیازات مناسب برای آموزگاران داوطلب خدمت.

- تهیه ارزاق و مایحتاج اصلی آموزگاران جزیره.

- ارشاد و ترغیب خانواده‌ها برای فرستادن دختران خود به مدارس به خصوص در

مقطع راهنمایی و دبیرستان.

- تأمین اعتبار کافی برای رفع نیازهای اصلی اداری و خدماتی آموزش و پرورش

جزیره.

- تهیه یک شناور ویژه رفت و آمد آموزگاران جزیره.

ب - برنامه میان مدت:

- تربیت کادر آموزش بومی از طریق بورسیه و اعزام فارغ التحصیلان جزیره به مراکز آموزش عالی کشور.

- مرمت و افزایش فضای آموزشی جزیره.

- ایجاد مدارس حرفه‌ای، فنی و علوم دریایی به صورت شبانه روزی.

- تأمین مسکن فرهنگیان.

ب - برنامه بلند مدت:

- تأسیس دانشکده علوم دریایی و موسسات تحقیقاتی برای تأمین نیروهای لازم ناوگان‌های صیادی، تجارتی ایستگاههای تحقیقاتی مواد پروتئینی دریایی.

۱۰- بهداشت و درمان

الف - برنامه کوتاه مدت:

- بهسازی محیط زیست و جمع‌آوری زباله‌های سطح آبادی‌ها و سواحل.

- تهیه برنامه آموزشی بهداشت عمومی در سطح جزیره.

- فراهم کردن امکانات رفاهی زندگی پرسنل.

- تکمیل وسایل و دستگاههای لازم پزشکی در قشم.

- برقراری امتیازات ویژه برای پرسنل بهداری و بهزیستی جهت ترغیب آنها.

ب - برنامه میان مدت:

- احداث منازل سازمانی در جنب خانه‌های بهداشت جزیره.

- طرح اعزام اکیپ‌های واکسیناسیون لازم به روستاها.

- تهیه طرح‌های پزشک روستا نظیر آنچه دانشگاه آزاد اسلامی عنوان کرده بود

برای تأمین کادر مناطق محروم.

- احداث خانه‌های بهداشتی در مناطقی که فاقد آن است.

- طرح اعزام و محور لازم جهت تأسیس مطب برای پزشکان عمومی داوطلب و ایجاد یک ارتباط منظم با بندرعباس.

ج - برنامه بلند مدت:

- تکمیل و تجهیز زایشگاه و بیمارستان قشم و توسعه آن.

- طرح تربیت پرسنل پزشکی و مامائی از بین نیروهای محلی از طریق اعزام فارغ التحصیلان دبیرستان جزیره به مراکز آموزشی برای تأمین نیروهای لازم بیمارستان جزیره.

۱۱- تجارت و بازرگانی

الف - برنامه کوتاه مدت:

- بازگشایی دفاتر گمرکی در شهرستان قشم برای جلوگیری از مهاجرت مردم.

- ایجاد تسهیلات گمرکی و کاهش سود بازرگانی به خصوص برای ساکنین جزیره.

- حمایت جدی از شرکت‌های تعاونی مرزنشینان و رفع مشکلات آنها به خاطر جلوگیری از ورشکستگی این شرکت و جلوگیری از ورود قاچاق.

- رفع مشکلات ارزی از شرکت بندرسازی جدید قشم.

ب - برنامه میان مدت:

- ایجاد انبارهای نگهداری کالا در آبادی‌های لافت، دولاب، باسعیدو و سوزا.

۱۲- سوخت رسانی

الف - برنامه کوتاه مدت

- نصب مخازن سوخت با ظرفیت بالا در مراکز پرجمعیت.

- خرید یک شناور مجهز و مطمئن جهت حمل بنزین به جزیره به طوری که هنگام طوفان بتواند پهلو بگیرد.

ب - برنامه میان مدت:

- استفاده از هیدروکربورهای مایع پالایشگاه گاز کورزین برای تأمین نیازمندی‌های سوختی جزیره.

ج - برنامه دراز مدت:

- لوله‌کشی و ارسال گاز برای سوخت نیروگاه برق درگهان.

- استفاده از گاز موجود در جزیره جهت تأمین سوخت دستگاههای آب شیرین.

- تحقیق و بررسی لازم جهت صدور گاز ترش سلخ برای محصولات اولیه

پتروشیمی.

۱۳-مخابرات

الف - برنامه کوتاه مدت:

- اختصاص کانال‌های مخابراتی F.X در آبادی‌های لافت، دولاب، سلخ، سوزا و

باسعیدو و...

- احداث کابین‌های مکالماتی در واحد مخابرات درگهان.

ب - برنامه میان مدت:

- استقرار دستگاه کاریر جهت ارتباط مخابراتی بین جزیره با سایر نقاط کشور.

- احداث ساختمان مخابرات در بندر درگهان.

۱۴-توریسم و جلب ایران گردان به جزیره

الف - برنامه کوتاه مدت

- شناسایی و معرفی جاذبه‌های طبیعی و دریایی جزیره از طریق انتشار عکس و

پوستر از جزیره.

- ایجاد ارتباط مرتب و مجهز دریایی بین بندرعباس و قشم.

- ایجاد تسهیلات لازم و قانونی برای بازدیدکنندگان جدید از جزیره.

- بهسازی محیط و سواحل دریا.

ب - برنامه میان مدت:

- احداث کلوپ‌های ورزشی قایقرانی و شنا در سواحل جنوبی.

- ایجاد یک مهمان سرا در باسعید و کهنه با توجه به جاذبه توریستی و آثار

تاریخی موجود.

- توسعه و تجهیز مهمان سراهای موجود در قشم.

ج - برنامه بلند مدت:

- ایجاد امکانات ارتباط هوایی جهت رفت و آمد بین قشم و سایر کشور.^(۱)

باید متذکر شد که دولت هم اکنون برنامه‌هایی برای تأمین آب نقاط مختلف جزیره و هم چنین وسایل عمرانی و تأسیس واحدهای مسکونی و توسعه ساختمان‌های اداری و احداث جاده‌های ارتباطی در دست اجرا دارد. از طرف دیگر طرح‌هایی جهت عمران و آبادی‌های آن نیز در شرف اجرا می‌باشد از قبیل آسفالت و جدول‌بندی جاده‌ها، تأسیس سردخانه، ایجاد مدرسه مجهز ۵ کلاسه، ایجاد منابع آب و سوخت، ساختمان خانه بهداشت، نصب راکتورهای برق، ایجاد اسکله و موج‌شکن و دیگر کارهای عمرانی.

بررسی وضعیت نظامی

راه کارهای احتمالی جهت کاهش نفوذ و تیپ‌رسانی دشمن

جزیره قشم بزرگترین جزیره خلیج فارس می‌باشد. وسعت زیاد آن باعث شده است که نیروهای عمل کننده نتوانند کنترل قابل ملاحظه‌ای بر سواحل و به طور کل محیط جزیره داشته باشند. از طرفی این جزیره به عنوان یک پوشش دفاعی و به عبارتی خط مقدمی برای سواحل ایران از شرق بندرعباس تا شرق بندر لنگه است. نزدیک‌ترین راه ارتباطی این جزیره با خشکی ۲ کیلومتر است که از دماغه لافت به بندر پل می‌باشد لذا به شرط حفظ این راه در پشتیبانی جزیره مشکل مهمی نخواهد بود. قشم به عنوان تنها راه ارتباطی مناسب ایران با هنگام است از سویی قشم به نزدیکترین راه ارتباطی لارک - هرمز و لارک - بندرعباس اشراق کامل دارد. بعضی نقاط آن از قبیل بندر سوزا به تنگه هرمز از جهت غربی آن اشراق و دید دارد. به طور کلی می‌توان خصوصیات این جزیره را به شرح زیر فهرست کرد:

۱- نزدیک بودن به خشکی و سواحل ایران از بندرعباس تا بندر لنگه.

۲- تنها راه پشتیبانی مطمئن جزیره هنگام.

۳- نظارت و اشراق بر راه لارک هرمز و لارک بندرعباس.

۴- گستردگی و وسعت بسیار.

۵- اهمیت آن برای حفظ سواحل ما از دید و تیر مستقیم ناوگان‌های خارجی.

۶- بزرگترین راه ورودی کالا به کشور.

۷- پشتیبانی از تمامی سواحل اصلی و مهم از آتش دشمن.

۸- امکان مقابله در تنگه هرمز.

اهمیت و موقعیت نظامی

این جزیره به سبب نزدیکی با تنگه هرمز و مسافت کمی که از کرانه دارد موقعیت بسیار مهمی را داراست زیرا ۱۰۸ کیلومتر کرانه‌های جنوبی کشور را به طوری پوشانیده است که دفاع از کرانه کشور در حقیقت بستگی به دفاع از این جزیره دارد و لذا باید به موارد زیر توجه خاص مبذول گردد.

۱- موقعیت حساس و مهم این جزیره در تنگه هرمز ارزش نظامی غیر قابل انکاری به آن داده است و برای حاکمیت تنگه هرمز نگهداری و حفظ این جزیره لازم خواهد بود.

۲- مجاورت با ۱۰۸ کیلومتر کرانه‌های ایران به خصوص منطقه خور و خمیر این جزیره در حفاظت و نگهداری کناره‌های ایران تأثیر فراوان داشته و برای دستیابی به کرانه‌های ایران موضع مقدم بسیار با ارزشی محسوب می‌شود.

۳- برای دستیابی به محور نفوذی بندرعباس - کرمان و یا برای دور شدن این محور از طریق راه لار به طرف گنو دستیابی به این جزیره بسیار این عمل را تسهیل و مقدور خواهد ساخت.^(۱)

آثار و ساختمان‌های نظامی متعدد آن از اهمیت نظامی جزیره در گذشته سخن می‌گوید و مرتفع‌ترین نقاط کوهستانی آن در خاور جزیره با ۳۵۰ متر ارتفاع قرار دارد که چون از نمک تشکیل شده در بین اهالی به نمکدان معروف است. کناره‌های جزیره اغلب مضرّس و از قشم تا جزیره هنگام دارای عمق زیاد است که ناوها می‌توانند در کرانه حرکت کنند ولی از آن به بعد به علت کمی عمق آب (بیشتر در اثر وجود سنگهای زیر دریایی) ناوها مجبور به دور شدن از کرانه هستند. بندر این جزیره در زمان جنگ بین الملل محل توقف کشتی‌های جنگی و غیر جنگی انگلستان بود. این

۱- رزم آرا، علی، جغرافیای نظامی جزایر ایران در خلیج فارس، چاپخانه ارتش، تهران، ۱۳۲۰، ص ۶۷.

جزیره دارای ۹ لنگرگاه کوچک و بزرگ می باشد.^(۱)

کوهستان هایی که اطراف جزیره را در بر گرفته است یک سری دیدگاه های با ارزشی ایجاد کرده است که تا ۳۰ کیلومتر می توان اطراف جزیره را دیده بانی نمود و تأمین دور و نزدیک کرانه ها را فراهم ساخت. کناره های جنوبی مثل سوزا - شیب دراز، دیرستان کلدان بیشتر در معرض تهدید دشمن می باشد. جزیره قشم از لحاظ دفاع حساس و از لحاظ تعرض قابل وصول محسوب می شود. چون کناره های جنوبی خلیج فارس در مساحت ۵۰ الی ۶۰ کیلومتری کناره های حساس این جزیره است لذا استفاده از اصل غافلگیری به سهولت امکان پذیر است.

جزیره قشم با دیگر جزایر حاکم بر تنگه هرمز یک نوع پیوستگی دارد. تنگه گلاریس یک مبداء مناسب و بسیار محسوسی برای زیر دریایی ها و حتی ناوگان نظامی بوده و برای عملیات در تنگه هرمز در صورت ترمیم از هر نقطه مهم تر و مستعدتر خواهد بود. این جزیره با دیگر جزایر اطراف خود از یک طرف مانند سپری است که می تواند کناره های شمالی خلیج فارس را در حدود ۱۸۰ کیلومتری پوشش نظامی داده و قسمتی از وسایل دفاع را در خود جای دهد. از طرفی مانند تیری است که به مدخل خلیج فارس و بحر عمان نشانه روی شده باشد و با یک سازماندهی مناسب قادر است در عبور و مرور از دریا به خلیج فارس مؤثر شود.

این جزیره به عنوان جزیره مادر در جناح راست با تنب بزرگ و در جناح چپ با جزیره لارک مرتبط می گردد. این جزیره متکی به پل و عقبه خوب بندرعباس است. پل لافت که مقرر است از طریق پل هوایی به بندرعباس وصل گردد بسیار از نظر نظامی حائز اهمیت و فاصله آن تا بندرعباس ۱۸۰۰ متر است. در مشاهدات میدانی آثاری از پل سنگی قدیم می توان دید که اهالی محل آن را مربوط به ۴۰۰ سال پیش می دانند.

وسعت جزیره و توپوگرافی آن گونه‌ای است که می‌توان انبارهای مختلف و تونل‌های زیرزمینی متعددی در آن به وجود آورد. در این توپخانه ساحلی ریلی که هزینه زیادی هم در بر نمی‌گیرد باید مورد توجه قرار گیرد.

مرمی‌های آزاد و مرمی‌های هدایت شونده مشکلاتی را به وجود می‌آورند. در جنوب جزیره شکل جانبی وجود دارد و توپوگرافی زمین از غرب جزیره تا مقابل هنگام طوری است که اگر جاده کشیده شود محل مناسبی به وجود می‌آید. کوتاه‌ترین محور به تنگه هرمز از مرکز شیب دراز تا سوز است که می‌توان بهترین اسکله تاکتیکی را در این جزیره بوجود آورد و دور از پناه‌گاه از طریق ریل وارد عملیات شد و از سواحل دفاع نمود. جزیره هنگام می‌تواند پایه تکمیلی قشم باشد. وسعت کافی این جزیره امکان ایجاد تأسیسات برای مردم و نیز تأسیسات دفاعی را میسر می‌کند. نقش دفاعی مردم با توجه به ترکیب سنی و هرم آن حائز اهمیت است که متأسفانه به لحاظ عدم رسیدگی به تنگناهای زندگی آنان به کشورهای حاشیه خلیج فارس مهاجرت می‌نمایند و در نتیجه نقش دفاعی مردم را بی‌رنگ می‌سازد. در جزیره آن‌گونه که باید و شاید به مشکلات صیادان و لنج‌سازان توجه اساسی نشده است و با همان امکانات محدود امرار معاش می‌کنند و چه بسا به لحاظ نبود امکانات، صید آنها در گرمای زیاد از بین می‌رود. از طرفی اگر تقویت درختان طبیعی کنار و کورت با برنامه‌ریزی دقیق انجام گیرد لزومی ندارد که هزینه گزاف صرف خرید چوب از مالزی گردد و در این راستا مشکلاتی برای لنج‌سازان به وجود آید. مجموعه مسائل فرهنگی و اقتصادی که شرح داده شد حتی نیروهای به نسبت خوبی را جذب کارهای قاقاق نموده است که در بازارچه در گهان می‌توان از آنان کم و بیش سراغ گرفت. ۷٪ اهالی جزیره شیعه و ۹۲٪ سنی شافعی می‌باشند و ۹۳٪ بومی محل و ۷٪ مهاجرند. ۱۰ کانال تلویزیونی کشورهای عربی نوجوانان و جوانان این جزیره را زیر پوشش قرار

می دهد. از لافت به شیب دراز هیچ گونه پایگاه بسیج وجود ندارد و حتی در لافت که تعدادی رزمنده دارد این مهم عملی نگردیده است. می توان آن را نوعی قصور از سوی مسئولین ذیربط دانست. مسأله افغان ها در این جزیره به خصوص در لافت نوعی آسیب پذیری دیگری را به وجود آورده است که در رابطه با جمعیت می تواند حائز اهمیت باشد. به هر حال قشم جزیره ای است با وسعت زیاد که یک بال آن در جنوب یعنی شیب درازست و بال دیگرش در غرب یعنی لافت است و با دارا بودن ۴۶۰ گنبد نمکی که غار نمکی آن در ۱۱۰ کیلومتری جنوب قشم با هیأت همراه مشاهده شد از اهمیت خاصی برخوردار است. سدها، آبگیرها، دره ها، جلگه ها، حوزہ ها، موج شکن ها، اسکله ها، فرودگاه، دشت ها و نیز محوره ای عملیاتی در قشم هر یک به نحوی در دفاع موثرند که به شرح هر کدام خواهیم پرداخت. امید است با پیشنهاداتی که ارائه خواهد شد ضمن حداکثر استفاده نظامی از این جزیره به عنوان بهترین وضعیت از آبهای نیلگون خلیج فارس دفاع نمود.



منظره عمومی از ارتفاعات قشم و دشتهای کناری آن

دره‌ها

دره واقع در شرق روستای دوفوری

دره واقع در شرق روستای دوفوری و غرب کوه‌های مشرف به شهرستان قشم وجود دارد که زمین‌های مجاور را از شرق به شمال شرق و شمال غرب و از غرب به دشت کابلی محدود کرده است، و ۲ کیلومتر طول و ۱ کیلومتر عرض دارد و جهت آن شرقی غربی و مثلثی شکل است. از سطح دریا تا کف دشت ۱۰ متر است. وضعیت سطح در ناحیه غربی و جنوبی ناهمواری‌هایی ناشی از سیلاب و غیره دارد. در حوزه

شرقی به تقریب مسطح می باشد. برجستگی محلی نسبت به دشت کابلی کمی مرتفع و نسبت به سواحل کوه های اطراف نیز مرتفع تر می باشد. قله واقع در شمال غربی دره به ارتفاع ۱۷۰ متر و قله واقع در شمال شرقی به ارتفاع ۱۳۴ متر و قله واقع در جنوب شرقی به ارتفاع ۱۱۰ متر و قله واقع در جنوب دره به ارتفاع ۱۰۴ متر می باشد.

از لحاظ نظامی نیروهای پیاده می توانند از شهرستان قشم حرکت کرده و از این دره به طرف دشت کابلی واقع در غرب دره و نیز ساحل جنوبی جزیره نفوذ نمایند. و به دلیل وجود کوه های مجاور از سمت دریا مخفی می شوند ولی استتار خوبی نخواهند داشت دید کافی بر دشت کابلی دارند و نیز جهت استقرار توپخانه برای آتش بر روی جزیره لارک و آب های اطراف آن، جزیره هرمز و آب های اطراف آن، شهرستان قشم و سواحل بندرعباس با شرط دیده بانی از روی قله های مجاور بسیار مناسب است. خود دره اهمیت چندانی ندارد ولیکن کوه های مجاور حائز اهمیت است تنها یک رودخانه فصلی از دره می گذرد که باغ های نخلستان دوفوری و بلمبود را آبیاری می کند.

دره ساحلی

شرق و غرب و جنوب آن کوتاه و طرف شمال، ساحل دریاست ۷۰۰ متر طول و ۵۰۰ متر عرض دارد. جهت آن جنوبی شمالی و نعلی شکل است و ارتفاع آن حدود ۱ الی ۵ متر می باشد وضعیت سطح، مسطح با رگه های بسیار کوتاه و فراوان، برجستگی های محلی نسبت به ساحل کمی برجسته است و کوه های اطراف از آن بلند تر می باشد. قله جنوب غربی آن ۱۳۴ متر است و فاقد رودخانه مهمی است. از نظر نظامی برای حرکات مناسب نیست و چون از اطراف و ساحل زیر آتش است و قابلیت دفاعی ندارد.

دره پشته رمچاه

شمال غرب و جنوب آن کوه‌ها و شرق آن تپه‌ها است و به طول ۱/۵ کیلومتر و عرض ۵٪ کیلومتر می‌باشد و جهت آن جنوب شرقی و شمال غربی و منحنی شکل است. سه متر ارتفاع دارد و دارای سطحی نا هموار است از زمین‌های اطراف فرو رفته است و از قلل مجاور نیز می‌توان ارتفاع ۱۶۷ متر در شمال غربی را که بلندترین قله جزیره است نام برد هم چنین قله‌ای در جنوب دره به ارتفاع ۱۵۴ متر وجود دارد، آب‌هایی که از سیلاب جمع می‌شود به رمچاه می‌ریزد. این دره از لحاظ نظامی زیاد مناسب نیست به دلیل این که اطراف آن را پرتگاه پوشانده و محل‌های اختفاء، کم دفاع است.

دره مجاور قله ۱۴۴

به طول ۲ کیلومتر و عرض کمتر از ۱ کیلومتر است. جهت آن شمال غربی، جنوب شرقی و ۶۰ الی ۷۰ متر ارتفاع دارد. ناهمواری‌های زیاد ناشی از رودخانه‌های فصلی وجود دارد و از تمام تپه‌ها و کوه‌های مجاور پائین‌تر است. قله‌ای در شمال دره به ارتفاع ۱۴۴ متر وجود دارد. سیلاب در کف دره در فرورفتگی‌ها و رودخانه‌ها جمع می‌شود و به دشت و سپس به درخت زارهای وسط جزیره می‌ریزد. این دره از لحاظ نظامی اختفاء کمی دارد و نیروهای پیاده می‌توانند از راه این دره به کوه‌ها راه یابند.

دره مشرف به بندر سوزا

از شمال به تپه‌های بلند و از شرق و غرب به دو کوه که دارای ۹۰۰ متر طول و ۵۰ تا ۱۰۰ متر عرض می‌باشد و ۱۵ تا ۲۰ متر از سطح دریا فاصله دارد و از نظر نظامی محل مناسبی برای رسیدن به کوه‌های مشرف به بندر سوزاست. دره از هر طرف اختفای مطلوبی دارد، به دلیل تنگ بودن دره، دید خوبی وجود ندارد. سمت چپ، مکانی برای ورود به دشت وجود دارد و نیروهای پیاده می‌توانند داخل دره پنهان شده و در

موقع لزوم به طرف ساحل و یا جاده بندر سوزا به مسن حرکت نمایند تا دفاع خوبی از ساحل به عمل آورند.

دره شمال غربی سوزا

طول آن $1/3$ کیلومتر و عرض آن حدود ۲۰۰ متر است. از شمال غربی به جنوب شرقی به طور نامنظم قرار گرفته و دهانه دره ۱۰ متر و انتهای دره حدود ۳۰ متر است. دارای سطح نامهموار و از بالای دره به طرف دهانه و سطح کف دره مسطح است. از دشت سوزا، در جنوب شرقی، دره بلندتر از بقیه نقاط کوهپایه است. قله‌ای نیز در شمال غربی دره به ارتفاع ۱۶۵ متر وجود دارد یک رودخانه فصلی از دره می‌گذرد که پس از پیوستن به رودخانه به طرف شمال بندر سوزا جریان می‌یابد. از لحاظ نظامی مشکل بتوان به ارتفاعات دست یافت. دید خوبی وجود ندارد و ارتفاعات مجاور بر آن اشراف دارد و مکان مناسبی برای عملیات نیست.

دره جنوب شرقی سوزا

از شمال، شمال شرق و غرب به کوهها و تپه‌های بلند و از جنوب شرقی به دشت بندر سوزا منتهی می‌شود. طول آن ۸۰۰ متر و عرض آن ۵۰۰ متر و به شکل مثلثی و جهت آن شمال غربی و جنوب شرقی است. در حدود ۵ متر ارتفاع دارد و نیز مسطح است و در شمال شرقی قله‌ای به ارتفاع ۱۱۷ متر وجود دارد. این دره هیچ‌گونه ارزش عملیاتی ندارد.

دره منتهی به دشت سوزا

دهانه دره به دشت سوزا باز می‌شود در حدود ۳ کیلومتر طول و ۲۰۰ متر عرض دارد از سمت شرق شروع، به طرف غرب و در نهایت به سوی جنوب با شکل قوسی کشیده شده است. دهانه و مرکز دره در حدود ۱۵ متر و در نواحی انتهای دره به ۲۰ متر می‌رسد. سطحی، ناهموار و پوشیده از سنگلاخ است. رودخانه‌های فصلی به

خصوص در نواحی بالای دره مشاهده می شود و از همه طرف ناهموار است مگر در دهانه دره و قله ای در شمال شرقی دره که ۱۵۰ متر ارتفاع دارد. رودخانه فصلی این دره با رودخانه فصلی دیگر به هم پیوسته و به نخلستان بندر سوزا می ریزد. از نظر نظامی هیچ گونه کاربرد عملیاتی ندارد و تنها مکانی است که برای مخفی شدن مناسب می باشد و راه فرار ندارد. از لحاظ دفاع اهمیت چندانی ندارد مگر نیروها در آن مخفی شوند و به دفاع از تهاجم به دشت سوزا غافلگیرانه عمل کنند.

دره شمال برکه خلف

از شمال و غرب به کوه و از جنوب به تپه ها و از شرق بین چند تپه کوچک ساحل دریا قرار دارد. از انتها تا دهانه دره ۲ کیلومتر و عرض آن در دهانه ۱ کیلومتر و در نواحی بالا ۲۰۰ متر است. جهت آن شمال به جنوب و سپس شرق و شکلی مثلثی دارد. ارتفاع در ناحیه باز دره ۱۵ متر و در نواحی باریک آن ۲۰ متر است. محدوده بالای دره سنگلاخی و دهانه آن مسطح و یک تپه و باغ و نیز در شمال شرقی دره ارتفاع ۱۱۰ متری وجود دارد. از لحاظ نظامی عبور نیروهای پیاده از طرف ساحل به طرف ارتفاعات مهم شمال و از طریق شاخه دست چپی ممکن می باشد. به دلیل وجود تپه های ناهموار و محدوده باز دره، اختفا به خوبی انجام می گیرد و می توان توپخانه را در بین درختان دره استتار نمود. این دره می تواند به طرف کوه های مهم شمال که یکی از راه های ورود نیروهای پیاده به ارتفاعات است و نیز توپخانه مستقر در این دره، با اجرای آتش روی دریا، از ساحل دفاع کند.

دره جنوب قله ۱۱۰

طول آن ۱۲۵ کیلومتر و عرض آن در حدود ۲۰۰ متر است و جهت آن غربی شرقی و تقریباً مستقیم است. ۲۰ الی ۲۵ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و دارای ناهمواری ها و سنگلاخ و درختان کم است. در جنوب دره قله ای به ارتفاع ۱۱۰ متر و قله ای دیگر در

شمال غربی به ارتفاع ۱۵۴ متر وجود دارد، چند رودخانه فصلی کوچک به هم پیوسته و به دریا می‌ریزد. از لحاظ نظامی مسیر خوبی برای حرکت نیروهای پیاده از ساحل به طرف کوهستان می‌باشد و آتش توپخانه بر روی ساحل از این دره امکان‌پذیر است. اماکن مناسبی از قبیل درختچه‌ها، سنگ‌ها و کناره کوه‌ها برای اختفاء وجود دارد و چون یکی از راه‌های ورود به کوهستان‌های مهم، این حوزه است در هجوم دریایی برای دفاع و حتی فرار از آن به طرف کوهستان مناسب می‌باشد.

دره شمال قله ۱۲۷

از سمت جنوب شرقی که دهانه دره است بعد از چند تپه به زمین ناهمواری منتهی می‌شود و طول آن ۸۰۰ متر و عرض آن ۵۰ متر است، جهت آن شمال غربی - جنوب شرقی است و ۵۰ تا ۶۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد و دارای سطح سنگلاخی است. از همه طرف فرورفته و قله‌ای در شمال آن با ارتفاع ۱۲۷ متر وجود دارد. رودخانه کوچکی از آن به دریا می‌ریزد. چون این دره محصور است از لحاظ نظامی راهی برای رسیدن به کوهستان و مکان مناسبی برای اختفا و تنها برای مخفی شدن نیرو و پائین آمدن نیرو از کوهستان و هجوم به طرف دریا مناسب می‌باشد.

دره جنوب قله ۹۷

از جنوب و شرق به کوه و تپه و از غرب و شمال بعد از چند تپه به ساحل محدود می‌شود. طول آن حدود یک کیلومتر و عرض آن کمتر از ۵۰۰ متر است. جهت جنوبی شمالی و دایره شکل است. در شمال یک برجستگی وجود دارد ولی در نواحی دیگر مسطح است. از نظر برجستگی نسبت به دریا و نسبت به دره غربی بالا و نسبت به شهر قشم و تپه‌های مجاور پائین است. قله‌ای در ناحیه جنوب دره، در ۱/۵ کیلومتری آن با ارتفاع ۹۷ متر وجود دارد. سیلاب در زمستان به طرف دریا می‌ریزد. از لحاظ نظامی، جهت حرکت به طرف کوه‌ها، برای استقرار توپخانه و تسلط توپخانه به هرمز، شهر

قسم و سواحل بندرعباس مناسب است. اختفای خوبی از هوا و قلل مجاور ندارد و از نظر دفاع پیاده مطلوب نبوده ولی برای توپخانه مناسب است.

دره بند حاج علی

روستای بند حاج علی که از شمال به قله ۱۵۴ و از شمال غربی به دشت و از جنوب غربی به دشت بند حاج علی و روستاهای پشت کوه و پشت تپه خاتمه می یابد و از شمال و شمال شرقی به وسیله ارتفاعات بلند محصور می باشد. دارای ۳ کیلومتر طول و در نواحی شمالی ۳۰۰ تا ۵۰۰ متر است و جهت آن شمالی جنوبی که ارتفاع آن بین ۵۰ تا ۷۰ متر است. دارای کمی ناهمواری ناشی از سیلاب به خصوص در ناحیه شمال شرقی است. قله شمالی ۹۴ متر و قله جنوب غربی ۲۷ متر نسبت به کف دره ارتفاع دارد و رودخانه فصلی از شرق جریان می یابد و رودخانه ای از شمال و در مرکز دره به هم پیوسته و به طرف روستای بند حاج علی امتداد می یابد. از نظر نظامی حرکت پیاده نظام از جلوی قله شمالی به طرف کف دره وسیع بند حاج علی امکان پذیر است ولی حرکت زرهی مقدور نیست. تنها نیروهای پیاده پس از دفاع از این ناحیه مرتفع می توانند به طرف قله شمالی از طریق کوره راه شرقی عبور کنند.

دره جنوب سهیلی، که مجاور آن دشت است دارای ۳ کیلومتر طول و یک کیلومتر عرض و از شرق به غرب می باشد. سطح سنگ ها، ریز و درشت کوهستانی و نیز درختان خاردار است که برجستگی محلی خیلی کم و قلل آن متجاوز از ۱۰۰۰ متر که از نظر نظامی برای پدافند توپخانه و هم چنین برای تهیه زاعه مهمات و یا تدارک و استفاده کردن از آن مناسب است.

دره شمال غربی نقاشه که مجاور زمین های هموار بوده و دارای بوته های خار کوچک و گیاهان خودرو است. وسعت آن به طول ۳ کیلومتر و عرض ۵۰۰ متر و جهت آن از شرق به غرب و با ارتفاع ده متری است سطح دره دارای سنگ هایی کوچک و

بزرگ است و رودخانه‌های فصلی در این منطقه در زمستان فعال و در اثر آن نخلستان‌ها مشروب و آب انبارها و سدها دارای ذخیره آب می‌شوند. از نظر نظامی برای پدافند توپخانه، عبور نیروهای پیاده، مقر تاکتیکی فرمانده مناسب است هم چنین مکانی جهت آموزش نیروها است.

دره شمال سلخ

زمین‌های مجاور دشت دارای پستی و بلندی محدودی نیز می‌باشد. با ۷ کیلومتر وسعت از جنوب شرقی به شمال شرقی امتداد می‌یابد و ۶ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. گیاهان خودرو و سنگ‌های بزرگ و کوچک مشاهده می‌شود، برجستگی محلی خیلی کم و ارتفاع قلل مجاور از کف دریا ۱۰۰ الی ۲۰۰ متر است. در صورت وجود بارندگی و ازدیاد آب رودخانه از کف دره جریان می‌یابد. از نظر نظامی برای عبور نیروهای پیاده، آموزش نیروها، و نیز جهت آفند و مقر پشتیبانی زرهی و مقر فرماندهی مفید است هم چنین مکان مناسبی برای استراحت گاه نیروهای از خط برگشته می‌باشد.

دره مشرف به قله‌ها از شمال به کوه‌ها، از جنوب به قله‌های ۱۰۸ و ۱۵۵، از شرق به یک سری تپه‌ها و از غرب به تپه‌های درخت زار مربوط است. به طول ۳ کیلومتر و عرض ۱ کیلومتر وسعت دارد، مسیر آن مستقیم با ارتفاع ۷۰ متر از سطح دریا است. ناهموارهای زیاد، رودخانه‌های فصلی، به علاوه درختان خودروی پراکنده وجود دارد. برجستگی محلی نسبت به گیاهدان در شمال غربی مرتفع تر ولی از کوه‌های اطراف کمتر است. دو قله مجاور به ترتیب ۳۸ و ۸۴ متر از سطح دره ارتفاع دارند، ۲ رودخانه فصلی وجود دارد که آب درخت زارها و گیاهان را تأمین می‌کند. از نظر نظامی اختفای زمینی مناسب است. برای هوابرد مکان مناسبی وجود دارد که بلافاصله از کوه‌های اطراف بالگرد می‌تواند به خوبی در این حوزه فرود آید.



شیارهای متعدد در جزیره قشم

دشت‌ها

بند حاج علی

از شمال، به دره و ارتفاعات، از شرق، به دریا از جنوب، به تپه‌ها و ساحل دریایی منتهی می‌شود طول آن ۷ کیلومتر و عرض آن ۲/۵ کیلومتر می‌باشد جهت آن شمال شرقی جنوب غربی است و نوع آن شوره‌زار است. برجستگی آن نسبت به تمام کوه‌های اطراف کمتر است. شیب آن شمال به جنوب و به سمت دریاست. از نظر عملیات مکانی برای عبور ترابری سنگین از می‌باشد هم چنین نیروهای پیاده برای رسیدن به دره باید از این دشت عبور کنند. اختفاء هوایی ندارد اما در باغ‌های

روستاهای دشت، اختفاء از طریق پیاده میسر است. با استفاده از تپه‌های سطحی می‌توان بر روی دریا دیده بانی کرد و میدان آتش نفرات چشمگیر است. از نظر ارتفاع مهم زیرا ارتفاعات مرتفع مرکز جزیره می‌تواند از دشت حفاظت کند.

دشت سرسور - هلر

از شمال به ساحل دریا، از جنوب به تپه و کوه، از شرق به چند کوه و از غرب به کوه هلر و روستای هلر محدود می‌باشد. طول آن ۱۳ کیلومتر و عرض آن ۲ الی ۴ متر است و جهت آن شرقی - غربی است و ۲ الی ۵ متر از سطح دریا ارتفاع دارد. سطح زمین به تقریب مسطح و در برخی از مکانها تپه هایی دشت را اشغال نموده که سطح آن بوته‌زار است.

دشت بندر سوزا

از شمال و غرب محدود به کوه، و جهت شمال شرقی و جنوب غربی است. نوع دشت، گلی و ارتفاع آن از ۲ تا ۱۰ متر و شیب از شمال شرقی به جنوب غربی است. از نظر عملیاتی مسیر جاده بندر سوزابه مسن از این دشت می‌گذرد و اختفاء از چند سمت دارد که عملیات هوابرد، می‌تواند با استفاده از تپه‌ها عبور را سرعت بخشد. دشت مسطح است و حدود ۱۰ متر ارتفاع دارد و برجستگی محلی کمتر از دشت هلر می‌باشد.

دشت کوه

از شمال به ساحل دریا، از جنوب مشرف به دشت، از شرق به جاده آسفalte درگهان، گیاهدان و دشت و از غرب به ساحل دریا منتهی می‌شود طول آن ۱ کیلومتر و عرض آن ۵٪ کیلومتر است. جهت شرقی غربی و شیب جنوب به شمال است. دارای سطحی صاف با اندکی بوته می‌باشد. میدان آتش برای نفرات وسیع و دیده بانی به دلیل مسطح، بودن کار آسانی است، اما عملیات هوابرد مناسب نیست.

دشت شمالی جنگل‌های مرکزی جزیره

از شمال به ارتفاعات، از جنوب به درخت‌زار وسیع، از شرق به جاده آسفالت‌ه و از غرب به تپه‌های منتهی می‌شود. طول ۵ کیلومتر و عرض ۲ کیلومتر است. جهت شرقی غربی است و نوع آن مرتفع و از ۴۰ تا ۷۰ متر از دریا ارتفاع دارد برجستگی محلی نسبت به کوه‌های شمالی کمتر نیست ولی از بقیه بیشتر است. شیب شمال جنوبی می‌باشد، سطح زمین دارای ناهمواری‌های زیاد ناشی از کوه‌پایه‌ها و رودهای فصلی است و نیز پوشیده از بوته‌ها و تعدادی درخت و درختچه است. برای رسیدن نیروها به ارتفاعات شمالی، دشت مناسب و جاده کوهستانی است که از استتار کافی برخوردار است. به کمک ناهمواری‌ها و رودخانه‌های فصلی و بوته‌ها و درخت‌ها اختفاء زمینی و هوایی میسر می‌باشد. با استفاده از برجستگی‌های دشت، دیده‌بانی به خوبی انجام می‌گیرد و فرورفتگی‌های دشت جهت استقرار توپخانه موثر است. میدان آتش به جز ارتفاعات شمال از همه طرف به آسانی عملی می‌شود. در مقابل هجوم نیروها به طرف جنگل‌های مرکزی دفاع مناسب است.

دشت پی‌پشت

از شمال به ساحل دریا، از جنوب به کوه‌ها و روستای پی‌پشت، از شرق به دشت زمینی، از شمال شرقی و غرب به تپه منتهی می‌شود. طول آن ۷ و عرض ۲/۵ کیلومتر است و جهت آن شرقی غربی است. کمی بالاتر از سطح دریا و نسبت به دریا ناهموارتر است و شیب از جنوب به شمال به طرف دریا است. دشت پوشیده از تعدادی درخت و بوته زار است که در سطح پائین چاه‌های نفتی وجود دارد و این دشت مکانی را برای دفاع از این کوه‌ها در برابر هجوم از سمت دریا فراهم می‌سازد. از نظر عملیاتی محل عبور نیروهای پیاده از ساحل به کوه‌های پی‌پشت و بالعکس است. پوشش در دشت با استفاده از درختان موجود تا حدودی میسر است. دید

مناسبتی به علت هموار بودن ندارد بر اثر دید کم میدان آتش محدود می شود و استفاده از هواپرد مطلوب است.

دشت دیرستان

از شمال به کوهستان، از جنوب و جنوب غربی به ساحل دریا، از جنوب شرقی به تپه از شرق و غرب نیز به تپه محدود می باشد دارای ۱۳ کیلومتر طول و ۴-۳ کیلومتر عرض و جهت شرقی - غربی است، کمی از سطح دریا فاصله دارد و شیب آن از شمال به جنوب به طرف ساحل دریاست، سطح ناهمواری بر اثر تل های کوچک و بوته های کوچک و بزرگ، فراوان و درختان زیادی در سطح آن روئیده است. چون محلی برای ورود به جزیره و پیاده کردن نیرو و رسیدن به جاده اصلی است از طرفی درخت ها تنها منبع دیده بانی روی ساحل است و به جزیره هنگام نیز مشرف دارد توپخانه می تواند در این دشت اجرای آتش نماید. از نظر عملیاتی حرکت اصلی خودروها بر روی جاده ای که از این ناحیه می گذرد ضروری است چراکه این تنها جاده اصلی است که به ناحیه باریک جزیره خاتمه می یابد. اختفاء با کمک درختها و ناهمواریها بخوبی صورت می گیرد.

سورق، سرسور و سورق هلر دشت بین آلومی و هلر

از شمال شرقی به دشت سرسور، از شمال غربی به دشت هلر، از شرق به تپه، از جنوب به قله ۱۰۷ و از غرب به کوه های گیاهدان محدود است. جهت شرقی غربی و نوع آن مناسب برای کشاورزی و زراعت دیمی است. ۷ الی ۸ متر ارتفاع از سطح دریا دارد و شیب، از جنوب به شمال و به سمت دریا است. از نظر عملیاتی در تابستان و زمستان حرکت صورت می پذیرد و از کنار تپه های شرقی، حرکت نیز از سمت راست جاده آسفالته قشم، هلر به دشت رمچاه، ادامه می یابد. تنها قسمتی از دریا، واقع در ساحل دشت سرسور، به طور کم مشاهده می گردد ولی ارتفاعات مجاور، دشت، به

خوبی نمایان است.

دشت کابلی

دشت کابلی به طول ۹ کیلومتر و عرض ۵ الی ۶ کیلومتر است و جهت شمال شرقی جنوب غربی و نوع دشت استپ و کویر است. ارتفاع آن از ۳۰/۱ تا ۱۰ متر می باشد. پشت تپه های مجاور فرو رفته است و از آن برای انتقال وسایل سنگین می توان استفاده کرد.

دره پشت کوه گیاهدان

در عرض شمالی واقع است، از شمال روبروی کوه های پرتگاهی، و راهی به طرف دشت دارد و از سمت شرق به یک دشت وسیع و از جنوب و غرب نیز به کوه های پرتگاهی منتهی می شود. طول آن دو کیلومتر و عرض آن ۵/۰ کیلومتر و دارای ارتفاع ۵۰ متر از سطح دریا و سطح آن کمی ناهموار است. در جنوب سدهای کوتاهی جهت جمع شدن آب و در شمال به صورت ناهمواری یک رودخانه فصلی بوجود می آید. برجستگی محلی تنها نسبت به دشتی که در شرق دره واقع است بیشتر می باشد، ارتفاع قلل مجاور ۸۰ تا ۱۱۰ است. در موقع بارندگی آب به نخل ها جاری می شود و اگر بارندگی شدت یافت به دریا می ریزد. از نظر نظامی حوزه مناسبی جهت اختفای زمینی می باشد ولی از نظر حمله زمینی قابلیت دفاعی ندارد. جهت نیروهای پیاده از جاده آسفalte درگهان - گیاهدان به طرف دشت شرقی دره مناسب می باشد و چنانچه نیروهای هوابد از دشت شرقی دره به سوی جاده آسفalte درگهان - گیاهدان عمل نمایند کوه های سخت غربی دره تا حدودی جهت مخفی ماندن عملیات موثر است. کوه های غربی و جنوبی دره در بسیاری موارد از نظر دفاعی با اهمیت و در مقابل هجوم از سمت دشت مفید است.



دشت و ارتفاعات قشم

آبگیرها

گوزرین

۲۵۰ متر مربع وسعت دارد و جنس زمین آن خاک و گل است زمین‌های اطراف از گل و رمل می‌باشد. جهت زمین از جنوب غربی به شمال شرقی است و به مدت یک ساعت آب زمین را فرا می‌گیرد و برای جلوگیری از نیروهای مهاجم سطح لازم آب بین ۱ متر الی ۵ متر است. زمین برای دفاع مناسب است.

نقاشه (نقاشه) در شمال غربی جزیره واقع است و یک کیلومتر مربع وسعت دارد، جنس زمین گل و خاک و شیب آن از غرب، شمال شرقی و از شرق، جنوب غربی است. آب‌ها، سطحی، رودخانه، باران، و دریاچه می‌باشد، آب زمین را به مدت ۳

ساعت فرا می‌گیرد که سطح لازم آب جهت جلوگیری نیروهای مقابل ۲/۵ متر می‌باشد. زمین جهت دفاع به نسبت خوب است.

از شمال باسعید و از جنوب شرقی تا شمال غربی به وسعت یک کیلومتر مربع می‌باشد که جنس زمین خاک و گل است زمین‌های اطراف دارای ارتفاعات کوتاه و دشت و شیار است. زمین خیلی کم است و شیب از شمال به جنوب می‌باشد آب‌ها، سطحی، آب باران و کانال است و به مدت ۱/۵ ساعت سطح زمین را آب فرا می‌گیرد و سطح لازم آب جهت جلوگیری از عبور نیروهای مقابل ۲ تا ۲/۵ متر است و زمین جهت دفاع مساعد و برای احداث کانال مطلوب است.

خورخران دارای ۱۳ کیلومتر مربع وسعت و جنس زمین گل و خاک، که زمین‌های اطراف دشت کوهستانی و شیب بیشتر از شرق به غرب است. آب‌ها، سطحی، باران و سد است و مدت فراگیری آب ۲ الی ۳ ساعت است که سطح لازم آب جهت جلوگیری نیروهای مقابل ۲ الی ۳ متر می‌باشد و از نظر دفاع ممتاز است.

محل کونی در جنوب غربی جزیره واقع و دارای یک کیلومتر مربع در ۸۰۰ متر وسعت است. جنس زمین خاک و گل و کمی رمل و زمین‌های اطراف نیز رمل و گل است. زمین شیب ندارد و آب باران منبع قابل استفاده است که از این طریق زمین به مدت ۱ الی ۲ ساعت آبگیر می‌شود و سطح لازم آب برای جلوگیری از عبور نیروهای مقابل ۱ متر الی ۲/۵ متر است. زمین جهت دفاع مناسب است.

دوستکو در جنوب واقع است و ۸۰۰ متر مربع وسعت دارد جنس زمین از خاک و گل که زمین‌های اطراف آن نیز از خاک و گل و رس است و شیب ندارد و فقط با آب باران این زمین‌ها آب‌گیری می‌شود. مدت زمان فراگیری آب ۱/۵ ساعت است. سطح لازم جهت نیروهای مقابل یک تا ۲/۵ متر است در دفاع اهمیت مطلوبی دارد به ویژه جهت جلوگیری از نیروهای مهاجم حائز اهمیت است.

شمال تا شمال شرقی و غربی گورمی به وسعت ۲ کیلومتر مربع است و جنس زمین رملی، خاکی و گلی است زمین‌های اطراف، دشت و درخت‌زار می‌باشد که زمین شیب ندارد و آب‌ها، سطحی، باران و سد است که از طریق آب باران به مدت ۳ ساعت آبیگیری می‌شود. سطح لازم آب ۲/۵ تا ۳ متر است که جهت جلوگیری از عبور نیروهای بیگانه لازم است. زمین جهت دفاع خوب است.

در جنوب با سعید و وسعت زمین ۱۵ کیلومتر مربع است جنس زمین خاک و گل و زمین‌های اطراف دشت و کوهستانی است. زمین شیب ندارد و آب‌ها، سطحی، باران سد و کانال است و چگونگی آبیگیری از طریق باران و بازکردن سد می‌باشد و می‌توان برای نیروهای مقابل از طریق بازکردن آب سد و کانال مانع ایجاد کرد. دفاع در این سرزمین مناسب است.



لایه‌های آسوبی هدراه با آبیگیرها

پوشش گیاهی

کنار سیاه از کیلومتر ۴۲/۸ تا کیلومتر ۵۲/۱، محور شمال غربی تا شمال شرقی گورمی است و دارای گیاهان برگ سوزنی به صورت پوشیده و پراکنده و ارتفاع ۲ تا ۱۰ متر و قطر ۲۰ تا ۶۰ سانتی متر به صورت جدا می باشد. در زیر درخت ها خاری وجود دارد و در تمام فصول از نظر پوشش و اختفا خیلی مفید است و دارای میدان آتش معمولی است که دید بانی متوسطی را نیز بوجود می آورد و برای دفاع مناسب است.

از کیلومتر ۳۲ تا کیلومتر ۴۵ محور کوئی (جنوب غربی) تا جنوب شرقی دارای گیاهان برگ پهن سوزنی می باشد که به صورت پراکنده و پوشیده به وسعت ۵/۰ تا ۱۰ متر گسترش یافته اند و به صورت جدا می باشند، زیر درختان خاک و گل که در چهار فصل سبز است. از نظر نظامی محل استقرار پایگاههای پیاده، مکانی برای اردوگاه نیروهای از خط برگشته، مکانی مناسب برای آموزش نیروها است. برای دفاع مناسب، به ویژه جهت پوشش و اختفاء زرهی و توپخانه مطلوب است..

از کیلومتر ۵ تا کیلومتر ۱۵ در شمال شرقی گورزین گیاهان برگ پهن و سوزنی به صورت پراکنده و پوشیده وجود دارد که ارتفاع آنها از ۵/۰ تا ۱۵ متر و قطر ۱۰ الی ۵۰ سانتیمتر که به صورت به هم پیوسته و جدا می باشند، در تمام فصول سال به خصوص زمستان سبز است و وسعت آن یک کیلومتر مربع و می توان حرکات خوبی انجام داد و دارای پوشش و اختفای خوبی به ویژه برای نیروی زرهی است.

برای دیده بانی و میدان آتش و نیز مقر پشتیبانی زرهی و توپخانه و زاغه های مهمات مفید است و از لحاظ دفاعی به خصوص برای حمایت از توپخانه مناسب است.

در بندر دولا ب از کیلومتر ۳۶/۷ تا کیلومتر ۴۲/۸ محور شمال شرقی تا جنوب شرقی کنار سیاه گیاهان بزرگ سوزنی به صورت پراکنده و پوشیده به ارتفاع ۱ الی ۳

متر و قطر ۲۰ تا ۸۰ سانتیمتر وجود دارد که از یکدیگر جدا می‌باشند. در تمام فصول سال سبز است و برای زرهی و توپخانه می‌تواند پوشش و اختفاء خوبی را بوجود آورد. در این محدوده می‌توان به خوبی دیده‌بانی کرد لیکن برای میدان آتش، مناسب نیست. هم چنین مقر پشتیبانی زرهی، تسلیحات، تدارکات، مقر تاکتیکی فرماندهی می‌تواند باشد و از نظر نظامی قابل توجه است.

از کیلومتر ۲۴ تا ۲۶/۶ محور قشم، گورزین، گیاهان سوزنی شکل به ارتفاع ۳ تا ۱۰ متر و به قطر ۲ تا ۸ سانتیمتر به صورت به هم پیوسته و جدا وجود دارد که وسعت ۶ کیلومتر را دربرمی‌گیرد. از نظر نظامی از ارتفاعات مجاور می‌توان بهره جست. برای استقرار توپخانه مناسب است و حافظ خوبی جهت ارتفاعات مشرف به گیاهدان است. از نظر عملیاتی جاده آسفالت گیاهدان - درگهان از بین درخت‌زارها می‌گذرد و از نظر دفاعی مطلوب است ولی ارتفاعات این حوزه به طور کامل زیر آتش است.

طبل از شمال شرقی تا شمال غربی گیاهان خاردار به ارتفاع ۳ متر و وسعت ۳ کیلومتر مربع وجود دارد که در تمام فصول سال به خصوص در زمستان سبز می‌باشد از نظر نظامی جهت آفند، پدافند و مقر زرهی و پایگاه آموزش مناسب است. و برای توپخانه و زرهی برتری دارد.

در غرب دوربنی گیاهان خودرو و خاردار به ارتفاع ۳ متر و وسعت ۳ کیلومتر مربع وجود دارد که تمام فصول سال به خصوص زمستان سبز می‌باشد و از نظر نظامی جهت پیاده کردن نیرو و مقرهای زرهی، توپخانه و آفند مناسب است.

در ۳ کیلومتری دوربنی (غرب) گیاهان خاردار به ارتفاع ۲ متر و وسعت یک کیلومتر مربع به طور پراکنده وجود دارد که در تمام فصول سال سبز است. از نظر نظامی محل آموزش نیرو و از نظر آفندی و پدافندی، محل استقرار توپخانه است. دفاع در این ناحیه خوب به ویژه برای توپخانه مناسب خواهد بود.

خوزوئی در شمال غربی واقع است دارای گیاهان خاردار به ارتفاع ۱۰ متر و به وسعت ۲ کیلومتر مربع می باشد در تمام فصول سال خشک و سبز و از نظر نظامی جهت پدافند و آفند و زدن خاکریز مناسب است.

از ملکی تا دورینی (سمت راست و چپ جاده می باشد) گیاهان خاردار و خودرو با ارتفاع به نسبت کم به وسعت ۱۲۰۰ متر مربع وجود دارد که در تمام سال سبز است. از نظر نظامی جهت هوابرد، زرهی، پیاده و مقرهای مختلف فرماندهی مناسب است و برای دفاع مثبت است.

سهلی در جنوب غربی گورزین دارای گیاهان خاردار به وسعت ۵/۷۰۰ متر طول و عرض ۲۵۰ متر الی ۵۵۰ متر است که در تمام سال سبز است. از نظر نظامی برای پیاده کردن نیروهای پیاده و به منظور استراحت نیروها و نیز برای هوابرد، مقر توپخانه و زرهی مطلوب است.

شریان در جنوب ضلع شرقی به فاصله ۱۰ کیلومتری است و گیاهان خاردار برگ سوزنی آن دارای ارتفاعات بسیار کمی است که وسعت ۲۷۰ متر مربع را در بر می گیرد و جنس زمین گلی و دارای بوته های خار و درختان خودرو کوچک است در فصول سال سبز و خشک است، از نظر نظامی برای پیاده کردن نیرو، جهت استراحت، نیروی مقر فرماندهی تدارکات، فرودگاه اضطراری هم چنین برای هوابرد و مقرهای زرهی و توپخانه قابل توجه می باشد.

در ۵ کیلومتری دورینی گیاهان خاردار بزرگ سوزنی به ارتفاع ۶ متر به وسعت ۱۰ کیلومتر مربع وجود دارد که در تمام فصول به خصوص در زمستان سبز می باشد از نظر نظامی جهت پدافند و آفند، توپخانه و زرهی مناسب است.

خورخران گیاهان خاردار بدون ارتفاع به وسعت ۱۱ کیلومتر مربع وجود دارد که در تمام فصول سال خشک می باشد و از نظر نظامی جهت آفند و پدافند، مقر توپخانه

و زرهی مناسب و جهت دفاع مناسب است.

در جنوب گورزین گیاهان برگ پهن و کمی سوزنی وجود دارد که به صورت پراکنده و پوشیده تا ارتفاع ۱ الی ۴/۵ تپه‌های مجاور است که به دریا منتهی می‌شود دارای شیب و سطح زمین، گلی و شورزار و از نظر عملیاتی حرکت افراد و نقل و انتقال باید از کناره باز دشت صورت گیرد و مرکز دشت تأمین هوایی ندارد. در زمستان به علت آب گرفتگی و با تلاقی، نقل و انتقالات با مشکل مواجه می‌گردد. پوشش و اختفاء به شکلی وجود دارد که از همه سو می‌توان دیده‌بانی کرد و میدان آتش وسیع است. استفاده از ارتفاعات شرقی حرکت هواپرد را نسبت به دریا پوشش می‌دهد. از نظر دفاع چون مجاور و روبروی جزیره لارک است چنانچه ۱ تا ۲ کیلومتر مرز ساحل و دشت پدافند نشود به دلیل وجود ارتفاعات مجاور این قسم از ساحل را می‌توان در ۱ تا ۲ کیلومتر پدافند نمود.

خورها

خور در شمال روستای باشی

وسعت آن ۵ هزار متر مربع و ۱۰۰ متر پیش‌رفتگی آب در خشکی است در اول و آخر ماه این پیش‌رفتگی بیشتر می‌شود و آب دریا بالا می‌آید، در نیمه ماه بالاترین مد ساعت ۴ بعد از ظهر و پائین‌ترین جزر ساعت ۱۰ صبح و عمق آب ۰/۵ الی ۱/۵ متر است و قایق و لنج کوچک می‌تواند پهلو بگیرد. ساحل صاف و کمی صخره است. پوشش گیاهی بوته‌زار است و جنس کف خور از رمل است. چون خور در کنار روستا قرار دارد و پشت آن دره است بهتر می‌توان دفاع کرد.

خور جنجری در شمال غربی محمدامری

وسعت، ۱۰ هزار متر مربع و پیش‌رفتگی آب به طور باریک به طول یک کیلومتر در خشکی می‌باشد در اول و آخر ماه حد آب خیلی بالا می‌آید و پیش‌رفتگی آن بیشتر

می شود در نیمه ماه به طور معمول می باشد. ساعت ۱۰ صبح پائین ترین جزر و ساعت ۴ بعد از ظهر بالاترین مد و با غروب خورشید و تابیدن ماه باز آب تا ساعت ۱۰ تخلیه می شود عمق آب در موقع جزر نیم متر و در موقع مد ۱/۵ متر است. قایق و لنج می تواند در آنجا پهلوی بگیرد ولی چون خور محمد عامری بزرگ تر است لنج هادر این خور استقرار می یابند. ساحل خور صاف و به طور پراکنده بوته دارد و کف خور رمل است. از نظر دفاع اطراف خور صاف می باشد ولی در طرف جنوب آن دو تپه قرار دارد که می توان دفاع کرد.

خور طبیعی محمد عامری

وسعت آن ۷۰ هزار متر مربع و آب ۷۰۰ متر در خشکی پیش رفتگی دارد این پیش رفتگی در اول هر ماه به هزار متر می رسد. این خور به وسیله یک دره به کوه منتهی می شود و بر اثر باران آب آن افزایش بطوریکه لبریز می گردد که جهت پهلویگیری لنج مناسب است. در موقع بالا آمدن ارتفاع آب ۲/۵ متر و در موقع پائین رفتن ۰/۵ متر عمق دارد و قایق و لنج می تواند پهلوی بگیرد. ساحل صاف و ماسه ای است و بوته های شوره زار ۱۰ الی ۱۵ سانتیمتر طول دارد. کف خور ماسه است. در کنار خور یک اسکله وجود دارد که جهت دفاع موثر است.

خور بند حاج

وسعت آن ۱۵۰ هزار متر مربع و یک کیلومتر آب به صورت مارپیچی پیش رفتگی دارد، موقع جزر کم می گردد آب بطوری که دهانه این خور خشک می شود و موقع مد عمق آب ۲ متر است و قایق و لنج کوچک می تواند پهلوی بگیرد. ساحل صاف و فاقد پوشش گیاهی است کف خور ماسه ای و از نظر دفاع مهم است.

خور لافت

به طول ۳/۵ کیلومتر و عرض ۱۰۰ تا ۲۰۰ متر است در خشکی پیش رفتگی ندارد

بلکه گل و لای اطراف آن، خور را به وجود آورده و در امتداد ساحل کشیده شده است. عمق آب ۴ تا ۵ متر است. قایق، ناوچه، کشتی به تعداد زیاد پهلو می گیرند. ساحل ماسه‌ای، دورتر از خور و اطراف خور دارای گل و لای است. تعدادی درخت دریایی به صورت بوته نزدیک ساحل است و کف خور گل و لای دارد. از نظر دفاع محل استقرار مناسب جهت حفاظت و پشتیبانی ترعه‌خواران در غرب بندر لافت می باشد.

خور سوزا

حدود ۲۵۰×۲۰۰ متر طول و عرض داشته و این خور مصنوعی است و حالت خلیج دارد. در ماه ۲ بار آب شدت دارد. یکبار در روزهای ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ ماه قمری و بار دیگر در آخر ماه چند روز آب نیز شدت پیدا می کند. در این دو زمان ناوچه پهلو می گیرد عمق آب در این موقع ۵ متر و در هنگام عادی آب تنها کناره سطح ساختگی خور تا یک متر است و حدود ۱۷ لنج می توانند پهلو بگیرند. ساحل از سمت جنوب صخره‌ای است و فاقد پوشش گیاهی است. کف خور گلی و نرم و از نظر دفاع، مکانی برای پهلو گرفتن است و صخره جنوبی آن جهت دفاع از ساحل ماسه‌ای شمال شرقی مناسب است.

خور تیمان

به طول ۴۰۰ متر و عرض ۸۰۰ متر در خشکی به شکل C پیش رفتگی دارد موقع مد آب بالا آمده و موقع جزر عبور مشکل و با احتیاط است، عمق آب در موقع مد ۳ متر و در موقع جزر ۱ متر است موقع مد ۱۰ ناوچه می تواند پهلو بگیرد، موقع جزر فقط لنج و قایق می تواند پهلو بگیرد. در ساحل صاف بالای خور بوته‌هایی مشاهده می شود. کف خور گل و از نظر دفاع مشرف به دشت دیرستان و مکان مهمی برای خوزه خلیج فارس است.

خور کمبران

در حدود 200×50 متر طول و عرض و ۱۰۰۰ متر پیش رفتگی آب در خشکی است و در زمستان آب باران به دریا می ریزد و زمانی که بادهای شمالی شروع به وزیدن می کنند این خور دهانه اش مسدود می گردد و در فصول دیگر خشک است. عمق آب $1/5$ متر و ظرفیت پهلو گرفتن لنج ها را ندارد فقط قایق و لنج کوچک می تواند پهلو بگیرد. ساحل صاف و کمی صخره ای است. پوشش گیاهی ندارد کف خور گل و لای و رمل های نرم است و از نظر دفاعی مساعد نیست.

خور ملکی

با وسعت $5 \times 4/5$ طول و عرض متر و تغییرات فصلی و جزر و مد وجود ندارد عمق آب ۵ الی ۶ متر است در حدود ۲۰۰ الی ۱۰۰ قایق و لنج می تواند در آن پهلو بگیرد. ساحل آن صاف است و گیاهان خودرو و جنگلی وجود دارد. کف خور گل و از نظر دفاعی مناسب است.

خور رمچاه

با وسعت ۱ کیلومتر مربع در ۵ متر می باشد و مصنوعی است خور به وسیله ۲ دیواره به شکل [] تشکیل شده است عمق آب ۵ متر از دهانه است لنج و ناوچه کوچک می تواند پهلو بگیرد. ساحل صخره ای و فاقد پوشش گیاهی است کف خور ماسه و چون این خور مشرف به دشت رمچاه است از جهت دفاعی و استراتژیک دارای اهمیت است.

خور زیادت

به وسعت ۲۰ هزار متر مربع است و تا چند کیلومتر لنج های کوچک رفت و آمد می کنند. در شمال خور یک اسکله کوچک ساخته اند. اول و آخر ماه مد آب زیادت و بالاترین مد آب ساعت ۴ بعد از ظهر و پائین ترین جزر ساعت ۱۰ صبح می باشد عمق

آب نیم الی ۱/۵ متر است قایق و لنج می تواند پهلوی بگیرد و چون اطراف آن باتلاق و بوته زار است و کف خور نیز باتلاق می باشد جهت جبران مشکل دفاعی همیشه از جاده شنی که به خور منتهی می شود استفاده می گردد.

خور بردستان

به وسعت ۱۵۰ هزار مترمربع است که آب آن به رودخانه جاری می شود. این رود امتداد چندانی ندارد و با حدود ۷ الی ۱۰ کیلومتر به دریا می ریزد اول و آخر ماه آب بالاتر می آید بالاترین مد ساعت ۴ بعد از ظهر و کوتاه ترین جزر ساعت ۱۰ صبح می باشد، عمق آب ۸۰ تا ۲۰۰ سانتیمتر و بزرگ ترین لنج هم می تواند پهلوی بگیرد. به ندرت بوته ای یافت می شود، کف خور گلی - رملی است. در دفاع از جاده آسفalte که آخر آن از رود می گذرد و از غرب آن که دیر است می توان استفاده کرد.



ارتفاعات شمال قشم از نظر نظامی حائز اهمیت است

شناسایی سواحل شمالی

محور گورزین باسعیدو

سواحل شمالی جزیره قشم عموماً با سواحل ایران فاصله کمی دارند. نزدیک ترین راه ارتباطی همه از دماغه لافت به بندر پل است. همین نزدیکی امکان پشتیبانی جزیره را آسان خواهد کرد. در نواحی زیادی از سواحل شمالی مجموعه خورهایی با وسعت قابل توجه وجود دارند که میان این خورها را جنگل و درختان دریایی فرا گرفته و دارای اختفای فوق العاده ای است.

۱- زمین

از گورزین به طرف باسعیدو یعنی غرب، ساحل به طول کلی شامل خورهای بزرگ و پراکنده است که میان آنها و کناره های ساحل را درختان انبوه دریایی فرا گرفته اند و محل اختفای بسیار مناسبی محسوب می شود. زمین میان جاده تا ساحل را زمین های کاملاً صاف و همواری در برمی گیرند که سراسر رمل تپنده هستند و هنگامی که آب دریا خیلی بالا می آید روی آنها را لایه نازکی از آب فرا می گیرد به همین دلیل تقریباً قابل عبور نیستند ولی در جوار هر روستایی این مسیر توسط اهالی و اکثراً قاچاقچیان راه سازی شده است. در اطراف گورزین از جاده تا جنگل حداقل ۲ کیلومتر راه می باشد. در سمت جنوبی جاده هم ارتفاعات به نسبت کوتاه قرار گرفته اند که رفته رفته به طرف عمق مرتفع می شوند. از حوالی آبادی شحلی جاده آسفالتی تمام می شود. نوع زمین ها در این حوالی نیز با همان خصوصیات قبلی رملی می باشد ساحل نیز به خورها و جنگل منتهی می گردد. این جنگل برای استفاده اهالی مستضعف مفید می باشد که با فروش گیاهان امرار معاش می کنند. فاصله جنگل تا جاده در این حوالی حدود ۱ الی ۲ کیلومتر است. جنوب جاده را ارتفاعات گرفته اند. که ارتفاع آنها نسبت به حوالی گورزین بیشتر است. بعد از آبادی کل و طبل تا حوالی

آبادی ملکی فاصله جنگل با جاده کاهش می یابد و بالطبع زمین های بین این دو دارای عمق کمتری می باشند. در این حوزه ها از وسعت و تراکم جنگل کاسته می شود. در جنوب جاده به وسعت عمق جزیره ارتفاعاتی وجود دارند که از ۲ قسمت پیش بسیار مرتفع تر می باشند. از ملکی به طرف کوران درختان دریایی با وسعت محدود ادامه می یابند ولی فاصله میان ارتفاعات با ساحل و جاده خیلی کم می شود. ارتفاعات در ناحیه مرتفع و با شیب تند هستند. بعد از کوران درختان دریایی خیلی کم شده و پس از چند صد متر به کلی فاقد درختان دریایی می شود، ولی در عمق آب های میان قشم و ساحل بندر لنگه تعدادی از این درختان مشاهده می گردد. از این بندر به بعد جاده از کنار ساحل عبور می کند و ساحل به کلی گل و لای است. در این ناحیه یعنی حوالی چاهو شمالی انتهای جاده شنی است و بقیه جاده تا باسعیدو خاکی است. در جنوب جاده ارتفاعاتی بلند به طرف عمق جزیره ادامه می یابد. از این آبادی تا بندر دولا ب زمین و ساحل صاف است ولی ساحل را گل و لای گرفته است. در این ناحیه ارتفاعات در اطراف جاده کمتر است و بیشتر در عمق آشکار است از دولا ب تا نرسیده به کنار سیاه ارتفاعات به طرف ساحل پیشروی دارند ولی از کنار سیاه به بعد یعنی تا حوالی ۳۲-۴۷ ارتفاعات با فاصله بیشتری از ساحل ادامه می یابد. زمین کنار ساحل بیشتر رملی است و ساحل را اغلب گل و لای و خزه پوشانده است. زمین اطراف جاده هم صاف است. جاده در حوالی دو کوه و کورمی در کنار نخلستان های بزرگ و چند تپه کوتاه عبور می کند از ۲ الی ۳ کیلومتری باسعیدو ارتفاعات، دوباره به ساحل نزدیک می شود و چندان مرتفع نیستند. زمین و ساحل صاف کماکان ادامه دارد و ساحل به تقریب گل و لای است. باسعیدو و آخرین آبادی جزیره قشم در ساحل شمالی به طرف غرب جزیره می باشد که به تقریب مقابل سواحل شرقی بندر لنگه قرار می گیرد.

۲- ارتفاعات اصلی

ارتفاع ۱۷۵	ارتفاع ۱۴۵	ارتفاع ۵۱	ارتفاع ۱۲۳
ارتفاع ۱۵۹	ارتفاع ۱۰۶	ارتفاع ۶۱	ارتفاع ۸۱
ارتفاع ۱۰۰	ارتفاع ۲۲۰	ارتفاع ۱۰۹	
ارتفاع ۴۶	ارتفاع ۵۵	ارتفاع ۱۰۲	

دشت کونی

دشت کونی با مساحت تقریبی ۲۲ کیلومتر مربع از دشت‌هایی به نسبت وسیع در جزیره قشم است. این دشت در کنار ساحل قرار دارد که بیشتر سواحل آن صخره‌ای می‌باشد. در هنگام جزر صخره‌های کنار ساحل به طور کامل آشکار می‌شود و هنگام مد آب این صخره‌ها را می‌پوشاند و قایق‌های کوچک می‌توانند تا نزدیک ساحل حرکت نمایند. عرض دهانه ورودی دشت ۹ کیلومتر می‌باشد تنها یک جاده از این دشت عبور می‌کند که از طرف جنوب شرقی به طرف غرب ادامه پیدا می‌نماید. این جاده خاکی است که در مختصات معین دو راه می‌شود یک راه به طرف شمال و روستای گورچی و راه دیگر از جنوب شرقی به طرف غرب است. در این دشت سه روستا به نام‌های کونی کوچک کونی بزرگ و دوستکو وجود دارد. در کنار این آبادی‌ها باغ‌های نخلستان وجود دارد. در مختصات ۴۱-۳۵ نزدیک دوستکو یک خرابه وجود دارد. و ارتفاع ۱۶۵ یک دکل مخابراتی و نیز در ناحیه جنوبی دشت ارتفاعات ۳۹ و ۳۰ و دو ارتفاع ۲۰ وجود دارد. ارتفاعات مشرف دشت از شرق به طرف شمال و شمال به طرف غرب عبارتند از:

ارتفاع	با مسافت تقریبی	ارتفاع	با مسافت تقریبی
۶۶	۲۰۰ متر	۱۲۰	۷۰۰ متر
۴۰	۱ کیلومتر	۵۲	۱۰۰ متر
۶۰	۳۰۰ متر	۱۴۷	۶۰۰ متر
۱۲۰	۵۰۰ متر	۱۴۰	۴۰۰ متر
۱۴۰	۳۰۰ متر	۱۶۵	۵۰۰ متر
۱۲۰	۳۰۰ متر	۱۸۰	۳۰۰ متر
۱۴۰	۳۰۰ متر	۱۰۰	۵۰۰ متر
۱۷۰	۵۰۰ متر		
۱۲۰	۱۲۰۰ متر		
	۹۰۰ متر		

دشت دیرستان یا دشت تمیان

این دشت در ناحیه جنوبی جزیره و تقریباً در مرکز قشم قرار داشته و اهمیت استراتژیک دارد. دشت در کنار خلیج دیرستان واقع و مشرف به جزیره هنگام است. مساحت تقریبی دشت ۴۳ کیلومتر مربع است و از بزرگترین دشت‌های جزیره محسوب می‌شود. آبادی‌ها در دشت دیرستان تمیان در شمال غربی و تباب کومو در جنوب است. در حاشیه دشت تعدادی نخلستان، در شرق دشت و در کنار آبادی دیرستان و نیز در جنوب دشت، ۳ خور بزرگ، وجود دارد که از مراکز مهم ورود قاقاق افراد فراری است. ساحل جنوب دشت رملی است و عرض دهانه ورودی دشت از طرف دریا ۹ کیلومتر است و در داخل دشت چندین جاده وجود دارد که مهمترین آنها جاده آسفالتی است که از شمال شرقی دشت شروع و به قسمت شمال غربی امتداد دارد که طول این جاده ۹/۵ کیلومتر می‌باشد. جاده دیگری که خاکی می‌باشد از تباب کرمو به دیرستان و سپس به سوزا ادامه می‌یابد این جاده دو راه می‌شود. یک راه به

طرف تمیان راه دیگر به جنوب غربی دشت که به سلخ منتهی می‌گردد. ارتفاعات مشرف به دشت عبارتند از: از شرق به طرف شمال و از طرف شمال به طرف غرب.

ارتفاع	با فاصله تقریبی	ارتفاع	با فاصله تقریبی	ارتفاع	با فاصله تقریبی
۴۴	۲/۵ کیلومتر	۱۰	۴۰۰ متر	۱۴۰	۲/۵ کیلومتر
۱۷	۳۰۰ کیلومتر	۶۰	۱/۵ متر	۱۲۰	۲/۷ کیلومتر
۸۰	۳ کیلومتر	۱۰۰	۲/۵ کیلومتر	۱۴۰	۳ کیلومتر
۲۰	۳ کیلومتر	۴۴	۱ کیلومتر	۱۵۹	
۴۰	۱۰۰ متر	۸۰	۲ کیلومتر		
۴۹	۲/۵ کیلومتر	۶۸	۲ کیلومتر		
۴۴	۱/۸ کیلومتر	۱۲۰	۲/۳ کیلومتر		

دشت سوزا به کلی از دشت‌های به نسبت وسیع جزیره قشم می‌باشد که در کنار سواحل جنوبی جزیره قرار دارد. مساحت این دشت ۲۲ کیلومتر مربع و دارای ساحل شنی می‌باشد. در ناحیه جنوبی دشت در کنار ساحل دو خور دیگ شکن وجود دارد که محل پهلو گرفتن قایق و لنج و نیز برای پهلو گرفتن ناوچه مناسب است. دهانه ورودی دشت حدود ۶ کیلومتر است. این دشت فاقد آبادی است. فقط چند ارتفاع در دشت وجود دارد که بلندترین آنها ارتفاع ۴۸ متری و تیغه‌ای شکل است. در فاصله ۹۰۰ و ۷۰۰ متر چند تپه شنی در ناحیه جنوب دشت کناره جاده خاکی وجود دارد و دو جاده شنی و خاکی از این دشت عبور می‌کنند که جاده شنی قسمتی از راه شنی سوزا، رَمکان است که از ناحیه شمالی دشت عبور می‌کند. جاده دیگر جاده خاکی قشم - سوزا است و از برکه خلف و راغو (ریغو) گذشته و از ناحیه جنوبی دشت از کنار ساحل به طرف سوزا عبور می‌کند. آبادی‌های پشت تمبه، پشت کوه، بند حاج علی، زیرانگ و سید کمال در اطراف دشت قرار دارند. ارتفاعاتی که از شرق به طرف شمال و از شمال به طرف غرب مشرف است عبارتند از:

ارتفاع	با فاصله تقریبی	ارتفاع	با فاصله تقریبی	ارتفاع	با فاصله تقریبی
۳۰	۲ کیلومتر	۴۶	۲ متر	۱۵۰	۱۰۰ متر
۶۰	۲/۵ کیلومتر	۷۸	۳۰۰ متر	۶۳	۲ کیلومتریغهای
۱۵۷	۱/۳ کیلومتر	۱۵۰	۲ کیلومتر		
۱۴۰	۴۰۰ متر	۱۰۰	۱۰۰ متریغهای		
۹۷	۲ متر	۴۰	۱ کیلومتریغهای		

لازم به ذکر است که شهر سوزا در فاصله ۲ کیلومتری جنوب غربی دشت (آخرین حد غربی) قرار دارد.

مختصات مهم ترین مناطق نظامی

۱- دکل مخابراتی دوسکو

۲- اسکله شرکت گاز

۳- فرودگاه نیمه خراب شرکت گاز

۴- فرودگاه اصلی قشم

۵- موج شکن رمچاه

۶- موج شکن سوزا

۷- موج شکن دوسکو

۸- موج شکن باسعیدو

۹- اسکله درگهان

غار تورکان

این غار بنا به گفته افراد بومی در زمان تسلط پرتغالی ها احداث شده و به نظر می رسد خانه مسکونی بوده است و مانند این غار در اطراف تخت جمشید وجود دارد. غار مذکور در مختصات مشخص و در زیر تپه واقع شده است.

دهانه آن با ارتفاع $۱/۲۰$ سانتیمتر و عرض $۱/۲۰$ سانتیمتر و طول ۴ متر می باشد. در انتهای غار روزنه ای منشعب شده است که سمت چپ با ارتفاع یک متر و طول ۴ متر و سمت راست انشعاب پیدا می نماید و به چند پایه مخروطی می رسد که پس از این پایه ها به به اطاق $۴/۵ \times ۵$ که ارتفاع آن $۲/۵$ متر است منتهی گردد. در چهار دیوار اتاق ۴ طاقچه مثلثی شکل به اضلاع ۶۰×۶۰ سانتیمتر وجود دارد. و در طرف دیگر یک اطاقک مشاهده می شود. که به طور سینه خیز باید در آن رفت و آمد نمود.

شناسایی سواحل جنوبی

محور قشم

در این شناسایی سعی شده است روی نقاطی تأکید گردد که امکانات ورود، پهلوگیری و فرود چشمگیر باشد.

زمین

الف - ساحل جزیره از بندر قشم شنی و برخی نواحی صخره های کوچک است ولی عموماً بلافاصله پس از ساحل زمین با شیب به نسبت کم شروع می شود و با ادامه این شیب به طبع ارتفاع هم زیاد می گردد.

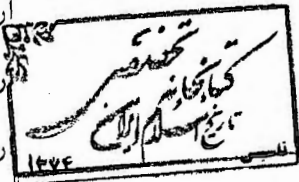
ب - تپه ها و ارتفاعات بعد از ساحل حالت پستی، بلندی و متناوب دارند و بیشتر یا رملی یا لایه ای نمک روی آنها را پوشانده که لایه سنگی بیشتر در نواحی شکل گرفته که پستی و بلندی کمتری است. شیب در ارتفاعات تنها کمی بیشتر از شیب جنوبی مناطق ناهموار است. ولی بعد از این شیب از جنوب کم و از شمال به عمق تقریبی ۲ تا ۳ کیلومتر ادامه می یابد و به یک حالت تیغه ای خیلی تند منتهی می شود و به طور کامل مشرف به دشت بسیار وسیع می گردد که در آن چندین روستای بزرگ از قبیل کاولی، دفوری و... وجود دارد.

بعد از این منطقه به مسافت تقریبی $۱/۵$ کیلومتر زمین ساحل تا عمق ۳ کیلومتر به

نسبت صاف و در حقیقت دهانه ورودی دشت است. از این نقطه ساحل شنی و در کناره‌های ساحل تپه‌های رملی و تیغه‌ای است. در میان این تپه‌های رملی کفه‌های کوچک به تعداد زیاد مشاهده می‌شوند که جاده هم با استفاده از ارتباط کفه‌ها احداث شده است. چند آبادی شامل برکه، خلف قندیل، بان مو در این مسیر قرار دارند. این نواحی فاقد تپه‌ها و کفه‌ها است که به ارتفاعات بلند خاتمه می‌گردد. تا سر دماغه سوزا در حدود ۵ کیلومتر ساحل شنی، در زمینی تا عمق حداکثر ۴ کیلومتر صاف و یک نواخت می‌باشد و جنس آن رمل و در میان این دشت وسیع تنها یک ارتفاع هموار است. دو صخره در میان دریا مشاهده می‌شوند از دماغه سوزا تا بندر مسن ساحل دشت شنی و صخره‌ای بعد از ساحل دارای صخره‌های زیادی است که در میان آنها کفه‌های کوچک زیادی وجود دارد و این حالت تا عمق حداکثر ۲/۵ تا ۳ کیلومتری ادامه می‌یابد و سپس به ارتفاعات مرتفع منتهی می‌شود.

زمین تا شیب دراز در بیشتر نواحی ساحلی شنی است ولی بلافاصله بعد از آن به ارتفاعات ختم می‌شود به خصوص در حوالی شیب دراز، شیب کمی وجود دارد که جاده با استفاده از شیارها و بال‌های این نوع ارتفاعات احداث شده است و تنها در یک ناحیه، جاده از زمین صاف عبور می‌کند.

ارتفاعات اصلی

ارتفاع ۱۷۰		ارتفاع ۱۱۰
ارتفاع ۱۱۰		ارتفاع ۶۴
ارتفاع ۹۵		ارتفاع ۱۲۷
ارتفاع ۱۱۷		ارتفاع ۱۵۰
ارتفاع ۲۸		ارتفاع ۷۰
		ارتفاع ۶۵

در مختصات معین کوه بسیار مرتفعی قرار دارد که به تمام تنگه‌ها و روستاهای اطراف دید کامل دارد که ارتفاع آن حدود ۱۷۵ متر است.

آبادی‌ها

- | | |
|-------------------|----------------------|
| ۱- آبادی کابلی | ۲- آبادی دوفوری |
| ۳- آبادی حمیدی | ۴- آبادی تلمبو |
| ۵- آبادی رمچاه | ۶- آبادی برکه خلف |
| ۷- آبادی قندیل | ۸- آبادی ریغویا باغو |
| ۹- بندر بندر سوزا | ۱۰- بندر بندر مسن |
| ۱۱- بندر شیب دراز | |

خورها و تأسیسات

- | | |
|---------------|--------------|
| خور سوزا | خور مسن |
| موج شکن رمچاه | موج شکن سوزا |

نظامی و انتظامی

- | | |
|---------------------|------------------|
| پاسگاه انتظامی سوزا | پاسگاه سپاه سوزا |
|---------------------|------------------|

آب و برق

الف - آب اهالی از چاه‌های آب و برکه‌ها که به تعداد زیاد وجود دارد تأمین می‌شود.

ب - برخی روستاها از روشنایی برخوردارند لیکن از طریق موتورهای دولتی و شخصی برق آنها تأمین می‌شود.

جاده‌ها

جاده خاکی قشم به برکه خلف، قندیل، باغو، سوزا، مسن شیب دراز وجود دارد که بیشتر جاده‌ها از کنار ساحل عبور می‌کنند.

جاده‌های شنی سوزا به رمکان که در حقیقت به جاده آسفالتی اصلی منتهی می‌شوند.

پوشش گیاهی

الف - باغات و نخلستان‌ها

در تمام آبادی‌ها و حوالی آنها بیشتر نخلستان‌های بزرگ مشاهده می‌شوند و به ندرت باغ‌های دیگر می‌توان یافت.

ب - درختان و بوته‌ها

درختان سه (کنار) و گز به طور خودرو در اکثر نقاط آشکار و بوته‌های کوتاه هم در تمام محور پراکنده است.

موارد دیگر:

۱- در این منطقه ورود قاچاق کالا به دلیل عدم کنترل چشمگیر است.

۲- ورود و خروج غیرمجاز در این محدوده مشاهده می‌شود.

۳- از حوالی بندر سوزا از نزدیک سواحل عمان نمایان است.

۴- از نظر ترابری این ناحیه مطلوب است.

محور ساحل غربی

از باسعید و جاده از میان نخلستان‌ها عبور می‌کند و زمین خاکی است. ساحل هم در این حدود به تقریب شنی است. شرق جاده موتورسیکلت رو است. ارتفاعات با شیب زیاد شروع می‌شوند از این ناحیه به بعد جاده روی بال این ارتفاعات حرکت می‌کند و بیشتر نواحی آن سنگی است در کناره ساحل گل و لای و صخره‌های کوچک می‌توان مشاهده کرد. در جنوب، ارتفاعات مرتفع می‌گردد. در تمام مسیر درختان کوتاه، پهن، خودرو و بوته‌های کوتاه به طور پراکنده وجود دارد. در مختصات معین برخی ارتفاعات نمایان است سپس حالت همواری در زمین پدیدار می‌گردد. جاده با

عبور از این زمین به طرف شرق ادامه می‌یابد و به صورت خاصی به دوستکوه منتهی می‌شود. ارتفاعات با شیب کم به طرف شرق مرتفع می‌شوند و نسبت به ساحل دید دارند.

محور شیب دراز تا آخرین حد غربی

ساحل شیب دراز تنها راه ارتباطی قشم با جزیره هنگام است و اهمیت فراوانی دارد و ناحیه جنوبی جزیره نیز مهم است.

زمین

از شیب دراز زمین و ساحل، شنی است ولی بلافاصله بعد به ارتفاعات با شیب کمی منتهی می‌شود که سپس افزایش می‌یابد. این منطقه بسیار وسیع و دارای زمین‌های رملی است جاده آسفالت‌ه نیز از منتهی الیه ضلع شمالی این دشت عبور می‌کند. از جاده می‌توان جزیره هنگام را به خوبی مشاهده کرد و در شرق دشت، آبادی دیرستان ... قرار دارد. پس از دشت، ساحل اغلب شنی است ولی بعد از ساحل تا عمق حداکثر ۲ تا ۳ کیلومتر را تپه‌های بلند و منقطع پوشانده‌اند که کفه‌های کوچک و صاف زیادی در میان آنها وجود دارد و جاده از این زمین‌ها عبور می‌کند و بعد از طی حدود ۲ الی ۳ کیلومتر ارتفاع افزایش می‌یابد و حالت تیغه‌ای ایستاده دارد. جاده در این حدود از ساحل فاصله می‌گیرد ولی پس از یک تا حداکثر ۲ کیلومتر جاده به ساحل نزدیک می‌شود و از مختصات مشخصی زمین و ساحل با عمق کم صاف می‌باشد. در شمال این زمین‌های صاف، نخلستان‌هایی قرار دارند. با عبور از این زمین‌ها بندر پرجمعیت سلخ است. که در این محدوده یک جاده از کوه‌های مرکز، شمال جزیره را به جنوب متصل می‌کند. بعد از بندر سلخ به طرف آبادی کوران زمین صاف است و تنها تعدادی تپه‌های کوتاه با شیب ملایم در شمال ساحل قرار دارند. در مختصات معینی جاده ارتباطی که جنوب را به شمال وصل می‌کند وجود دارد، اوایل

جاده مناسب ولی مابقی مطلوب نیست. ساحل این حدود، شنی و پس از سه راهی از کنار ساحل تا حدود یک کیلومتر در عمق صاف، رملی است. سپس زمین صاف و تا منطقه حساس شرکت گاز منتهی می‌شود. این منطقه مهم، و دارای اسکله و نیز فرودگاه شنی است و در مختصات معینی دو حلقه چاه گاز که در حال حاضر مسدود است وجود دارد.

به طور کلی زمین‌های صاف ساحلی تا مختصات مشخص ادامه دارد که در بین آن تپه‌های کوتاه خاکی فراوانی مشاهده می‌شود ولی اغلب این زمین‌ها صاف هستند. در این محدوده از عمق ۲ کیلومتری ارتفاعات مرتفع می‌شوند. از مختصات معینی تا ابتدای کوه‌های بزرگ بوخو که به نمکدان معروف است زمین و ساحل حالت پستی و بلندی بسیاری دارد و ارتفاعات کوتاه اما تیغه‌ای این منطقه را فرا گرفته است. این حوزه نیز از کوه‌های بوخو در عمق ۲ کیلومتر شروع می‌شود و به طرف ساحل پیشروی دارد. در تمام این مناطق مرکز جزیره را کوه‌های مرتفع فرا گرفته‌اند. درون کوه بوخو نمک است که در حال حاضر میزان کمی از آن صادر می‌گردد. این کوه حالت صخره‌ای و تیغه‌ای دارد و صعود به آن غیرممکن است و به علت نمکی بودن نمی‌توان از آن در پدافند استفاده کرد. این کوه‌ها تا مختصات معینی ادامه دارند. پس از آن کوه‌ها با ارتفاع زمین‌ها کم می‌شود. ساحل در این محدوده توأم باریگ و خزه است. در بعضی نواحی گل و لای و صخره‌های کوچک وجود دارد. پس از طی ۲ الی ۴ کیلومتر دشت صاف و هموار حداکثر عمق آن ۲ کیلومتر است. روستاهای کونی کوچک و بزرگ در این مسیر هستند. چندین تپه خاکی در مرکز دشت هستند که مانند دیوار بزرگ وجود دارد. نوع زمین رملی است و جاده از بین این زمین‌ها عبور کرده و به دشت دوستکو منتهی می‌شود. در شمال غربی این دشت ارتفاع ۱۶۵ متر در مختصات معینی قرار دارد که دکل بسیار بزرگ مخابرات روی آن نصب شده است. در شمال شرقی، شمال و

شمال غربی مانند دیواری بسیار بلند و غیرقابل عبور این دشت را احاطه کرده‌اند و تا غرب ارتفاعات بیشتر نیست. آبادی دوستکو در غرب این دشت قرار گرفته است و ساحل همه علاوه بر شن گل و لای باتلاقی است در مختصات مشخصی یک موج شکن وجود دارد که مورد استفاده ماهیگیران و لنج‌داران می‌باشد و مجدداً دشت تبدیل به تپه‌ای ناهموار می‌شود. پس از رسیدن به آخرین حد جزیره در غرب، فقط یک جاده موتورسیکلت‌رو وجود دارد که ماشین‌های کمک‌دار به زحمت و آهسته می‌توانند از آن عبور کنند. سواحل به طور کلی شنی است ولی در میان آب‌های کنار ساحل، صخره‌های کوچک زیر آب مشاهده می‌شود این صخره‌ها سبب می‌گردد که این منطقه غیرقابل پهلوگیری باشد.

ارتفاعات اصلی

ارتفاع مختصات	ارتفاع مختصات
۲۹۴	۲۰۰
۲۰۰	۱۳۷
۱۸۱	۹۹
۳۰۴	۲۸۳
۳۹۷	۱۷۰
۳۲۷	۸۶

ارتفاع مختصات	ارتفاع
۱۲۳	۳۶۸
۱۱۰	۲۰۹
۱۰۰	۱۰۰
۱۶۵	۲۳۷
۱۴۲	۱۸
۸۱	۱۰۰
۱۰۲	۱۰۰

آبادی‌ها

آبادی کونی کوچک

آبادی کونی بزرگ

آبادی دو سکوه

آبادی دیرستان

آبادی تمیان

آبادی صلخ

آبادی گوران

خورها

مراکز اصلی ورود قاچاق:

خوره بند چای

خور تیتال

خور نغاشه

تأسیسات بندری

اسکله شرکت گاز

موج شکن دو سکوه

نظامی و انتظامی

پاسگاه انتظامی صلح

آب و برق

آب از طریق چاه و آب انبار تأمین می شود و برق هم در برخی از روستاها وجود دارد.

معادن

معدن نمک کوه های بوخو که فعلاً نیمه متروک است.

جاده

جاده ارتباطی صلخ به جاده آسفalte با عبور از آبادی تمیان

جاده ارتباطی صلخ به طبل از میان کوه ها

جاده ارتباطی صلخ به دورینی از میان کوه ها

جاده ارتباطی دوستکوه به کورمی از میان کوه ها

جاده ارتباطی صلخ به کونی کوچک و کونی بزرگ و دوستکوه

پوشش گیاهی

در اطراف تمام آبادی ها نخلستان های زیادی وجود دارد درختان گز و سدر و بوته های کوتاه در بیشتر این نقاط پراکنده هستند.

موارد دیگر

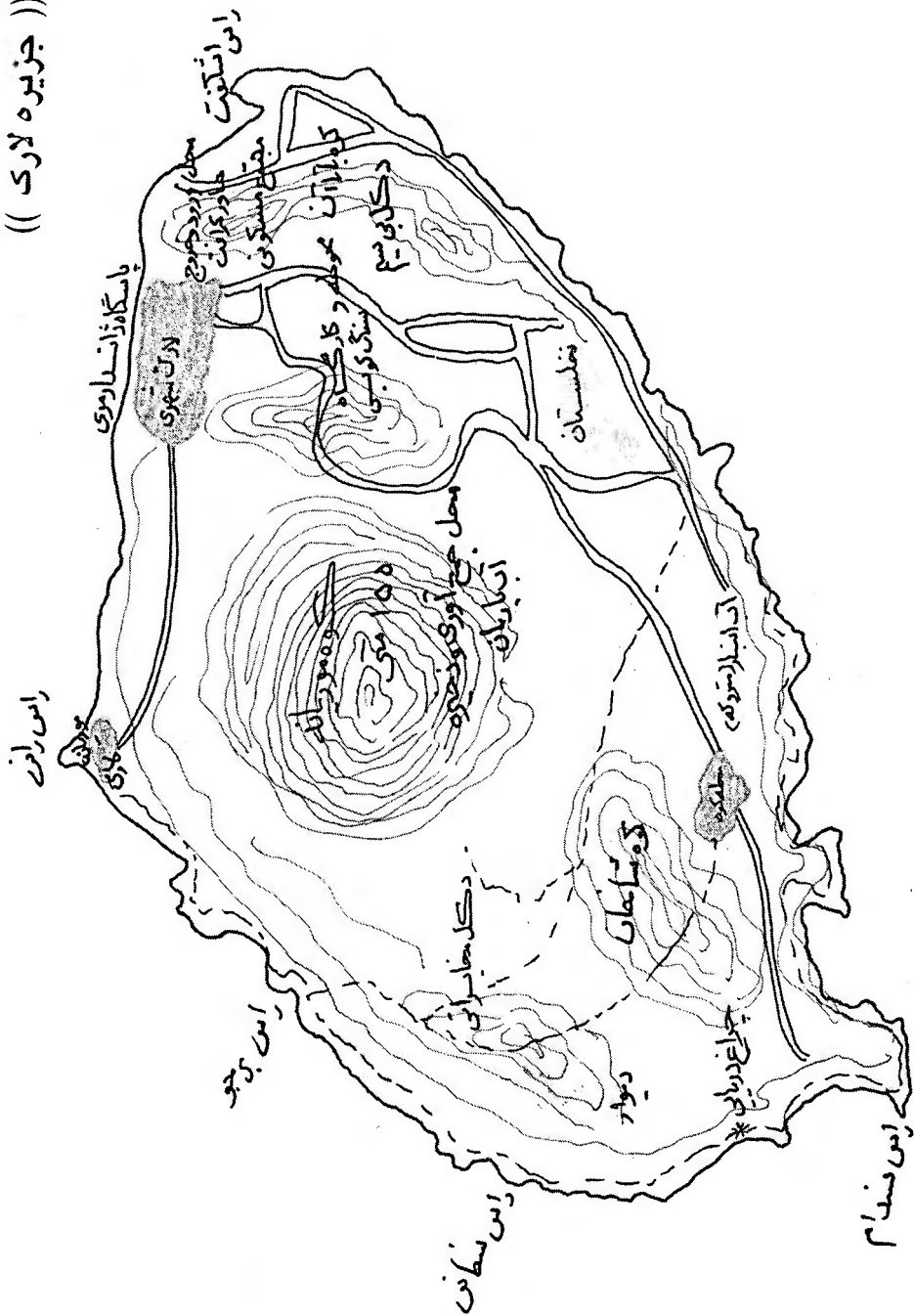
- ۱- ورود قاچاق به جزیره از این نقطه بیشتر است.
- ۲- وسایل نقلیه قابل توجه است.
- ۳- ورود و خروج غیر مجاز وجود دارد.
- ۴- غیر از صلخ، هیچ آبادی دیگری پاسگاه ندارد و کنترل را آسیب پذیر کرده است.^(۱)

پیشنهادهای

- ۱- برای امکان ورود ناوها به آب کلاریس به منظور تجمع و تمرکز آنها بایستی تنگه همیشه لایروبی شود.
- ۲- راه های ارتباطی تکمیل و مرمت شوند و راه های آنتی (فرعی) افزایش یابد.
- ۳- ارتباط بین شمال و جنوب جزیره از طریق بریدگی که وجود دارد به صورت میان بر قرار گردد.
- ۴- اقدام هر چه سریع تر برای اجرای پروژه پل بین لافت و بندرعباس.
- ۵- سپاه در باسعیدو، دولاب، لافت فعال گردد و پایگاه های بسیج در مسیر محورهای مختلف ایجاد و در بین مناطق پایگاه های اطلاعاتی تجهیز گردد.
- ۶- سازمان رزمی مناسب در جزیره به وجود آید.
- ۷- احداث استکامات مناسب.
- ۸- ایجاد پایگاه های نظامی مناسب.
- ۹- پیش بینی آموزشهای لازم با توجه به شرائط اقلیمی
- ۱۰- صدا و سیما باید امکانات لازم را در اختیار جزیره نشینان قرار دهد. به نحوی که مردم از کانال های مختلف پیگانه استفاده نکنند.
- ۱۱- تقویت صدا و سیمای برون مرزی.

۱- نیروی دریایی سپاه، گزارش معاون اطلاعات و عملیات

((جزیره لارک))



فصل سوم: جزیره لارک

بخش اول:

جغرافیای طبیعی و تاریخی

سابقه تاریخی

نام این جزیره یک اسم پارسی و ریشه عیلامی دارد. نامهای: لارک، جاسک، خارک، چارک، نامهای عیلامی هستند که باز مانده‌اند. در مآخذ سرشماری ۱۳۴۵ نام این جزیره لارک و لارک کوهی آمده است.

روزگاری بخش وسیعی از کرانه‌ها، بنادر و جزایر دریایی پارس، تابع لارستان بودند و به تمام این بنادر و جزایر لار می‌گفتند. نامهای جزیره لارک، لار و لارستان نیز از این نام ریشه می‌گیرند.

جزیره لارک از سده ۱۶، به بعد مدتی در دست پرتغالیها، هلندیها، و انگلیسیها بود، و تأسیسات و دژهای نظامی با توپ و برجهای دیده‌بانی، هنوز در این جزیره وجود دارد.

اداره جزیره لارک در روزگار پادشاهی شاه عباس صفوی، همزمان با بدست آوردن سایر جزیره‌های تنگه هرمز، به ایران محول شد. در سده ۱۸، تنگه هرمز و جزایر آن مورد توجه عربهای عمان و مسقط بویژه اعراب جواسم بود و به دلیل نزدیکی جزایر عمان و واقع بودن آنها در گذرگاه تنگه هرمز از اهمیت بسیاری برخوردار بوده است. آثار و بقایای باقیمانده در جزیره لارک حاکی از مدنیت قابل توجه در این جزیره است که نوع بنای و ساختمان قلعه پرتغالی جزیره را مؤلفین اخیر با نوع بنای قلاع قشم و خمیر شبیه دانسته‌اند. به نظر من نوع بنای قلعه لارک به قشم شباهت دارد ولی با قلعه خمیر تفاوت کلی دارد قلعه خمیر شاید از انبیه هلندی باشد ولی به یقین قلاع

قشم و به خصوص لارک پرتغالی است. آنچه در لارک از نقطه نظر آثار مدنیت قابل توجه است. آتش دانه‌های سفالی از گل پخته است که بصورت گلدانه‌های کوچک بروی معابر نوع مردگان و جوان مردگان می‌گذارند و در آن آتش و ذغال افروخته همراه با کندر و اسپند می‌ریزند به خصوص در شبهای جمعه، در نگه داشتن آتش بر سر گور مردگان در این آتش دانه‌های کوچک و ظریف سفالی اهتمام دارند.^(۱)

سواحل

در شمال به نام رأس مرانی در فاصله ۹۰۰ متری ساحل دریا دارای عمق ۱۲ الی ۲۵ متر می‌باشد که یگانه محلی است که به آسانی می‌توان از آن به کرانه نزدیک شد. در کرانه جنوبی به علت وجود تخته سنگ‌ها ناوها نمی‌توانند زیاد به دریا نزدیک شوند بنابراین فقط هنگام وزش باد جنوبی که مواقع طوفانی دریاست کشتی‌ها می‌توانند به کرانه شمال جزیره پناهنده شوند ولی هنگام وزش باد شمالی جزیره پناهگاهی جهت ناوها نخواهد داشت از طرفی کرانه مرانی دارای اهمیت و پلاژ اصلی جزیره بوده و ناوها می‌توانند در این محل به طور کامل نزدیک شده و لنگر بیندازند. در درجه دوم اهمیت پلاژهای کرانه خاوری و باختر جزیره است که اگر چه کشتی‌ها نمی‌توانند در آن نقاط لنگر بیندازند ولی می‌توانند نزدیک شوند و عده‌ای را پیاده نمایند ولی در کرانه جنوبی جزیره ناوها به علت تخته سنگ‌ها نمی‌توانند به کرانه نزدیک شوند و دارای پلاژی نمی‌باشند. لذا اگر بخواهیم از بندرعباس پدافند نمائیم باید این دفاع در مقابل جزیره لارک و به کمک جزیره هرمز و هنگام که در طرفین آن واقع شده صورت گیرد زیرا دفاع از بندرعباس در مقابل این جزیره مطمئن تر و با صرفه تر است.^(۲)

۱- افتداری احمد، آثار شهرهای باستانی، انتشارات انجمن، آثار علمی، تهران، ۱۳۴۸، ص ۷۴۳.

۲- عزت‌الله، جغرافیای نظامی ایران، دانشکده علوم نظامی، تهران، ۱۳۶۶، ص ۱۳۰.



قسمتی از ساحل همراه با پوشش گیاهی و جزایر کوچک در پیشانی آن

موقعیت جغرافیایی و ویژگیهای طبیعی

موقعیت جغرافیایی جزیر لارک ۵۰ و ۲۶ شمالی و ۲۰ و ۵۶ شرقی است که سواحل آن به جز نواحی کوچکی در شرق و شمال، صخره‌ای است و منحنی میزان هم عمق ۲۰ متر، عمیق‌ترین منحنی است که اطراف جزیره را احاطه می‌کند تشکیلات نمکی و ساختمان دیاپیری سبب وجود جزیره است.^(۱)

مساحت جزیره لارک ۴۸/۷ کیلومتر مربع است^(۱) که به شکل بیضی به طول ۱۱ کیلومتر و عرض ۷/۵ کیلومتر و محیط ۲۶ کیلومتر و فواصل آن نسبت به جزایر سواحل اطراف عبارت است از: ۱۲ کیلومتر به قشم، ۲۰ کیلومتر به هرمز، ۵۰ کیلومتر از عمان.^(۲)

سطح جزیره لارک جز نوار به نسبت باریکی از شمال و شمال خاوری، همه کوهستانی است و نزدیک شدن کشتی به ساحل آن جز یکی، دو مکان خالی از خطر نیست.^(۳)

این جزیره از کوههای آتشفشانی و بیشتر مخروطی شکل تشکیل یافته است و بلندترین ارتفاع آن به ۱۵۵ متر می‌رسد.^(۴) جزیره مزبور دورنمای دریای عباسی را زینت می‌دهد یعنی آن جزیره در وسط افتاده با کوههای خود و کوههای جزیره را در طرف مشرق و کوههای قشم را در طرف مغرب و جبال رؤس الجبال را در طرف جنوب و کوه مرتفع گتو را در جانب شمال خود قرار داده، و خود مانند عروسی در میان افتاده است، رؤس الجبال اطلاق بر جبال عمان می‌شود. چون هوا صاف و بدون غبار است در عباسی پیدا شود.^(۵)

ارتفاعات مهم جزیره به نامهای کوه شاخان، کوه میرانی، کوه باتاآن، کوه رانی موسوم است که بعضی از ارتفاعات تا داخل دریا ادامه دارد و کوه‌رانی در جنوب خاوری و بالای آن مسطح و آثار بناهای چند و یک برکه در آن مشاهده می‌شود. این جزیره دارای پیشرفتگی‌هایی در دریا می‌باشد که در شمال خاوری اشگفت،

۱- تکمیل همایون ناصر، خلیج فارس، نهن پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۰، ص ۲۰.

۲- ملک‌زاده علی، جغرافیای طبیعی و تاریخ، سیاسی خلیج فارس، تهران، ۱۳۳۳، ص ۵۳.

۳- یغمائی اقبال، خلیج فارس، انتشارات فرهنگ و هنر، تهران ۱۳۵۲، ص ۷۸.

۴- بایندر، خلیج فارس، چاپخانه ارتش، تهران، ۱۳۱۷، ص ۶۷.

۵- سدیدالسلطنه، محمدعلی، بندرعباس و خلیج فارس، دنیای کتاب، چاپ دوم، تهران ۱۳۶۸، ص ۹۶.

در شمال رأس مراتی، در شمال باختری بر جو، در باختر سنائی و در جنوب سندام است.

زمین شناسی

جزیره لارک گنبد نمکی است که در اواخر دوران سوم رسوبات میشان را چین داده و نشانه‌هایی از حضور خود به صورت قطعات و واریزه‌های گنبد در رسوبات سازند میشان به جای گذاشته است.

شیب دار نمودن سازندهای میشان و آغاجاری از حاشیه جزیره ملایم و به سمت گنبد تندتر شده و گاه برگشته می‌نماید. رسوبات ماسه‌ای در حواشی گنبد دارای چین‌بندی متقاطع با زاویه بیش از ۳۰ درجه گواه بر رسوب ماسه‌های ساحلی و تأثیر عمده باد شمال در رسوب‌گذاری این نوع رسوبات است.

گنبد نمکی جزیره لارک متنوع‌ترین گنبد در میان گنبدهاست و از ردیف H1 سازنده هرمز تا ردیف H4 را به طور کامل دارد و اغلب در همه جای گنبد ردیف کامل حفظ شده و نفوذی‌های ماگمایی در جابجائی آن باعث دگرگونی در ردیف‌های نمکی خاک سرخی، ماسه سنگی و مارنی گردیده است.

ردیف H1 سازنده هرمز بیشتر در ناحیه شمال غربی، مرکزی و جنوب غربی جزیره رخنمودن دارد و بر اثر عمل دگرگونی نمک تبلور مجدد نموده، تخلیص شده و از ذخیره‌های نمک مرغوبی برخوردار شده است.

در این ردیف میان لایه‌هایی از خاک سرخ، توقف و سنگ‌های اسیدی آشکار می‌شود که به صورت فولیاسیون‌های موج چین خوردگی متلاشی گردیده است و هاله‌های متاسوماتیکی حاصل سبب تشکیل کوارتزهای بلورین یوهدرال، آمفیبول‌های رشته‌ای، اپیدوات، کلریت و کانی‌های ناشناخته‌ای گردیده است. نمک در تأثیر نفوذ ماگما رنگارنگ شده. گاه رنگ‌های زرد، سرخ، خاکستری پیدا نموده و

فولیاسیون چین خورده آن منظره بدیعی پیدا نموده است، گاه نمک به شدت بلورین گشته و شبیه به سنگ مرمر گردیده از این نمک مقدار کمی یافت می شود اما پی جویی های دقیق تری را لازم دارد.

در ردیف H2 سازنده هرمز در گنبد نمکی لارک خاک سرخ مرغوبی یافت نمی شود اما ذخایر خاک سرخ درجه ۲ متعددی وجود دارد که در صورت امکان استفاده، قابل بهره برداری می باشند. ذخیره ای از سنگ آهن، اولیژیست در جنوب غربی جزیره مورد توجه قرار گرفت که با مراجعه به محل، تراشه هایی مشاهده شد که نشان دهنده کارهای اکتشافی قبلی است، با توجه به گزارش بررسی امکانات توسعه صنعتی و اقتصادی استان هرمزگان: (کانسار آهن جزیره لارک، کانه اصلی این کانسار از نوع هماتیت با عیار ۲۵ تا ۷۵ درصد در تغییر می باشند عیار این کانسار قابل توجه نیست و ذخیره آن حدود ۲ میلیون تن برآورده شده است). اکسید آهن جزیره لارک اگر مرغوبیت و ذخیره قابل استفاده در تولید آهن و فولاد را نداشته باشد، می تواند در تهیه اولیژیست برای شرکت ملی نفت و مصرف در کارخانه سیمان هرمزگان مفید واقع گردد.

سنگ های ساختمانی که در گذشته و چه در حال در جزیره برای کارهای جاده سازی، خاکریز و ساخت اسکله مصرف می شود از بهترین سنگ هایی هستند که می توان از آنها استفاده کرد. لذا جای هیچ گونه نگرانی از نظر تأمین مصالح ساختمانی برای سازه های دریایی و زمینی در جزیره وجود ندارد.

تحقیقات سازمان انرژی اتمی موفقیت آمیز توصیف شده و کارشناسان آن سازمان اکتشاف ذخایری از عناصر رادیواکتیو با عیار بالا در توف ریولیت های ردیف H4 هرمز را در ۵ موقعیت پیگیری کرده اند.



سیمای عمومی لارک که زمین آن کاملاً سنگلاخی از جنس آهک رُس دار می باشد.

بخش دوم:

آب و هوا

منابع آب

به دلیل وجود تشکیلات شور در جزیره، سفره آبی هم اگر وجود داشته باشد کاملاً شور است و قابل استفاده نیست. به همین دلیل در سطح جزیره کشاورزی وجود ندارد و تعداد ۱۰ حلقه چاه وجود دارد که در حوزه آبریز شمالی مواد، به تقریب از آبهای سطحی تغذیه می گردد و غیر قابل استفاده اند. چهار برکه موجود در جزیره با توجه به مشکلات آن قسمتی از آب را تأمین می کند که بهترین برکه در شمال شرقی جزیره وجود دارد. یک منبع ۵۰۰ متر مکعبی توسط شناور از بندرعباس آب حمل می کند.

روش تأمین آب

۱- لارک کوهی: در این جزیره برکه‌ای با ظرفیت ۸۰ متر مکعب وجود دارد که

به طور کامل پوشیده و مسیر، تخلیه‌ای تعبیه شده است و بدین طریق برداشت آب از آن ممکن می‌شود که هر ۴۰ روز یک مرتبه توسط لندینگ کرافت شرکت آب منطقه‌ای انجام می‌شود با توجه به جمعیت منطقه مصرف آب این روستا برای هر نفر ۱۷/۵ لیتر در شبانه روز می‌باشد.

۲- لارک شهری: در حال حاضر از طریق حمل آب توسط لندینگ کرافت

استفاده می‌کنند. آب حمل شده در دو برکه که هر کدام ۸۰ متر مکعب گنجایش دارد ریخته می‌شود. برکه‌ها بهداشتی نبوده درب آنها باز و با دلو از آب آنها استفاده می‌گردد. مصرف کنونی آب لارک شهری برای هر نفر ۳۳ لیتر در شبانه‌روز است.

کمبود آب

در صورتی که برای هر نفر ۱۵۰ لیتر آب در شبانه‌روز در نظر بگیریم مصرف آب در لارک شهری با توجه به رشد جمعیت که تا سال ۱۳۸۱، بالغ بر ۶۲۳ نفر است برابر ۹۴ متر مکعب در شبانه‌روز است و لارک کوهی با توجه به جمعیت ۱۷۵ نفر، ۲۷ متر مکعب در شبانه‌روز مصرف آب دارد.

جبران کمبود آب لارک شهری و کوهی

در حال حاضر تأمین آب جهت این ۲ روستا با حمل آب توسط لندینگ کرافت صورت می‌گیرد که با فراهم بودن ۲ دستگاه لندینگ کرافت می‌توان کمبود آب را تأمین کرد.

طرح تهید آب

الف - احداث یک واحد منبع ۵۰۰ متر مکعبی زمینی پمپی

ب - احداث یک واحد منبع ۱۰ متر مکعبی هوایی

ج - ایجاد سیستم توزیع شبکه از منبع هوایی به منازل

د - ایجاد سیل بند به منظور تقویت سفره آبهای زیر زمینی

وضیعت جوی

هوای این جزیره گرم و مرطوب است و ایستگاه کلیماتولوژی در جزیره وجود ندارد. گرمای متوسط این جزیره با گرمای هوای جزیره قشم نزدیکی دارد اگر هوا خوب باشد نسبت به جزایر سلامه دید خوبی دارد.



احداث سیل بند و تقویت سفره های آبهای زیر زمینی

بخش سوم:

جمعیت و تقسیمات کشوری

یکی از دهستان‌های بخش شهاب، دهستان لارک می‌باشد که از دو روستای لارک کوهی (لارک جدید) و لارک شهری (لارک قدیم) تشکیل شده است. این جزیره جنگلی است.

نام لارک جدید، قبلاً لارک کوهی بود و علت این وجه تسمیه این است که اهالی تا پایان سال ۱۳۷۴ در ارتفاعات جزیره زندگی می‌کردند و اتاق‌ها و خانه‌هایی در دل کوه‌ها کنده و با حیوانات خود در آنجاها سکونت داشتند و آب مشروب خود را نیز از چاه‌هایی که در دل کوه حفر کرده بودند بدست می‌آوردند، در سال ۱۳۴۸ بنا به دستور استاندار هرمزگان تعدادی اتاق در کنار دریا برای آنها ساخته شد و ایشان را از نقاط مرتفع به کنار ساحل نقل مکان دادند. پس از آن اهالی در جلوی اتاق‌ها برای خود حیاط درست کردند و به دور آن دیوار کشیدند، قیمت اطاق‌ها را نیز به تدریج از آنها گرفتند و این قسمت را «لارک جدید»^(۱) نام نهادند.

مرکز دهستان لارک، لارک شهری و تعداد خانوار این جزیره برابر سرشماری ۱۳۷۵ ۴۵۹ نفر جمعیت دارد که از این جمعیت ۱۹۰ نفر ۱۴-۰ ساله، ۲۴۰ نفر ۱۴-۱۵ ساله، ۲۷ نفر ۶۵ سال و بیشتر هستند. همچنین از جمعیت ۱۰ سال و بیشتر ۱۶۲ نفر مرد و ۱۵۰ نفر زن می‌باشد.

لارک کوهی فاقد سکنه می‌باشد، اما در سنوات گذشته دارای جمعیت بوده و تعدادی از آنان به خصوص در ایام جنگ تحمیلی به کشور عمان مهاجرت کرده‌اند و تعدادی دیگر نیز مهاجرت فصلی داشته که در تابستان جهت امر معاش به خضب و کنز در کشور عمان مهاجرت می‌کنند و در مهر ماه به روستا برمی‌گردند.

در جزیره لارک ساکنین آن با لهجه‌ای سخن می‌گویند که از دو قسمت تشکیل شده است یک قسمت ساکنین عرب زبان آن جزیره که در زمان سلطنت فتحعلیشاه قاجار نظر به ارتباط امامان مسقط با دربار ایران و سهولت آمد و رفت و آسایش زندگی در این جزیره از دویی و مسقط به آنجا آمده‌اند و دودمان آنها اکنون باقی مانده‌اند که این دسته مردم مفردات عربی را تحت تأثیر محیط بارت و زبان فارسی صحبت می‌کنند و تحقیق در آن جالب و دلکش است.

دسته دوم ایرانیان بومی این جزیره هستند که زبان محلی آنان با همه محدودیت و کمی وسعت، بازمانده زبانهای محلی سواحل خلیج فارس است و ارتباط و تشابه عمیقی با لهجه‌ای فیشوری یا پشوری (که در حدود سیصد کیلومتر از ساحل خلیج فارس دور، در دهی از دهات بلوک خنج لارستان است) دارد.^(۱)

بخش چهارم:

وضعیت اقتصادی

امرار معاش مردم از صید ماهی است که در کناره‌های این جزیره به حد فور وجود دارد و کناره جزیره برای ماهیگیری بسیار مناسب است و اهالی ماهی‌ها را به کشتی‌های مسافربری می‌فروشد و در عوض خواروبار و خرما از بندرعباس و میناب و قشم تهیه می‌نماید. تا سال ۱۳۴۰ اهالی با قایق‌های پارویی به صید می‌پرداختند ولی حال بیش از سی فروند موتور لنج ماهیگیری و تعدادی قایق موتوری دارند و خیلی بیشتر از گذشته ماهی صید می‌کنند و از جزیره دور می‌شوند.^(۱)

عمده ماهی که در آنجا صید می‌شود ماهی سنگسر و ماهی کولی می‌باشد. که از قدیم الایام به کشورهای همسایه صادر می‌شده است. اما امروزه صید مروارید و صید بام رها شده و فقط صیادان ۱۰ ماه از سال رابه صید ماهی می‌پردازند که با نبود امکانات زیربنائی و عدم فعال بودن صنایع تبدیلی این جزیره مهم است و با توجه به اینکه کشاورزی به سبب تشکیلات شور جزیره مطلوب نمی‌باشد، باید به صنایع ماهی پیش از پیش توجه کرد تا ضمن ایجاد اشتغال و جلوگیری از مهاجرت، امنیت پایداری را به وجود آورد. البته سدیدالسلطنه در مورد وضعیت اقتصادی جزیره چنین می‌گوید:

«اراضی این جزیره برای زراعت نیکو، اما سکنه چون بضاعت ندارند مطلوب نیست، و آثار شهری که قدیمی بوده و مخروبه است در آنجا دیده می‌شود و مشروب سکنه آنجا از آب دو برکه و یک چاه است و سه چاه دیگر دارند لکن آب آنها گوارا نیست و سکنه اینجا نزدیک به هزار رأس بز دارند و بزها بدون شبان در جزیره پراکنده‌اند، گل سرخ اینجا چون هنوز به منبع صحیح خود نرسیده مطلوب نیفتاده

است و نمک این جزیره یعنی نمک ماده آن در عمانات و قشم فروش می رود. شکار آهو و خرگوش در اینجا زیاد است»^(۱).

برابر سرشماری ۱۳۷۵ از جمعیت ۱۰ سال و بیشتر جزیره که ۳۱۱ نفر می باشند ۱۲۲ نفر شاغل که ۱۲۰ نفر آن مرد و دو نفر آن زن می باشند.

بخش پنجم:

وضعیت اجتماعی

از ۲۵۰ نفر جمعیت ۶ ساله و بیشتر جزیره لارک، ۹۷ نفر مرد و ۷۳ نفر زن باسواد می باشند.

همچنین در لارک شهری از ۳۷۷ نفر جمعیت ۶ ساله و بیشتر، ۱۱۷ نفر مردان و ۱۱۰ نفر زنان باسوادند. تعداد واحدهای مسکونی معمولی این جزیره ۹۷ واحد است. از طرفی این جزیره دارای برق، تلفن و راه می باشد که نوع راه آن شوسه است و جهادسازندگی ۲۸ کیلومتر راه کمربندی را احداث کرده است که ۱۷۳ کیلومتر جاده های آن شنی یا فرعی است که نقاط مختلف جزیره را به هم وصل می کند. تنها راه موجود جزیره به سایر نقاط از طریق راه دریائی است. اما این جزیره فاقد گاز لوله کشی، حمام، دفاتر نمایندگی پستی و صندوق پستی است. اما دارای یک مرکز بهداشت، داروخانه و خانه بهداشت است لیکن فاقد دندانپزشک، بهیار، ماما و بهداشتیار است.

جزیره لارک فقط تحت پوشش امواج رادیویی موج متوسط است و نیز تحت پوشش امواج شبکه های اول، دوم و سوم سیمایی جمهوری اسلامی ایران است. جزیره دارای پاسگاه نیروی انتظامی و فاقد پایگاه بسیج، مرکز خدمت روستایی و شرکت تعاونی روستایی است.

بخش ششم:**بررسی وضعیت نظامی****اهمیت استراتژیک**

این جزیره در دهانه ورودی خلیج فارس و تنگه هرمز قرار دارد. فاصله آن تا تنگه هرمز ۲۱ مایل است. با توجه به صخره‌ای بودن سواحل عمان برای سواحل شمالی تنگه هرمز بویژه جزیره لارک جایگاه ممتازی بوجود آمده و نقش استراتژیک جزیره لارک را مضاعف کرده است. به لحاظ تردد یک کشتی در هر دقیقه از تنگه هرمز موقعیت بین‌المللی تنگه را برجسته نموده و چون جزیره لارک دارای وسعت و عوارض متفاوتی می‌باشد و از طرفی نزدیک به جزیره قشم و بندرعباس و نیز در مدخل تنگه هرمز است و همچنین با شبه جزیره مسندام فاصله کمی دارد امکان هر گونه کنترل و تردد را در صورت بروز بحران برای جمهوری اسلامی ایران فراهم می‌کند و با ساده‌ترین جنگ‌افزار می‌توان جریان انرژی و حضور بیگانگان را در خلیج فارس آسیب‌پذیر ساخت بنابراین جزیره لارک دارای نقش استراتژیک برای جمهوری اسلامی ایران است.



معد و پاساژ از نظر نظامی مهم و در موقع مد به راحتی قایق می تواند خارج شود.

مسائل امنیتی دفاعی

با توجه به جو موجود درون جزیره و اهمیت امنیت این جزیره پیشنهاد می گردد تا موارد زیر در دفاع از جزیره مورد توجه قرار گیرد.

الف - ایجاد شبکه های آب - برق - مخابرات و کابل کشی از بندرعباس به جزیره از بستر دریا و در داخل جزیره بشکل زیر زمینی

ب - برای حضور مستمر مردم در جزیره باید توسعه اقتصادی به منظور ایجاد اشتغال بوجود آید و صادرات از طریق بازارچه های مرزی رونق پذیرد.

ج - دفاع جزیره از دور.

د - دفاع نزدیک با استفاده از قلل بلند جزیره برای دیده بانی برای مثال سه نقطه در

کوه مرانی برای دیده بانی کافی است.^(۱)

ه - آسفالت شبکه جاده‌ای و گسترش جاده‌ها.

الف - موقعیت طبیعی جزیره

۱- ۸۰٪ جزیره را ارتفاعات تشکیل می‌دهد.

۲- تپه‌های کنار ساحل با وسایل مهندسی قابل تغییرند.

۳- زدن خاکریز اطراف ساحل و چاههای حساس عملی است.

۴- احداث سنگر مستحکم مقدور است.

۵- در سمت تنگه و عمان در کنار ساحل صخره‌هایی مرتفع وجود دارد.

۶- ارتفاعات کنار ساحل طوری است که تا فاصله زیاد، دید مناسب است.

۷- بزرگترین ارتفاع جزیره ۱۵۶ متر می‌باشد.

۸- پیاده کردن نیرو در کنار ساحل مقدور است.

ب - موقعیت مصنوعی

۱- جاده‌هایی را جهادسازندگی احداث کرده است.

۲- در سمت تنگه خاکریز وجود دارد.

۳- جهادسازندگی سنگر بتنی احداث نموده است.

۴- تعدادی سکوی پدافند هوایی در جزیره مشاهده می‌شود.

ج - نیروهای خودی

مرکب از سپاه، ارتش، بسیج و نیروی انتظامی



توده‌های فوق در سواحل سبب آسانی احداث سنگر و خاکریز است.

مسائل مردمی

- ۱- سهم کردن بیشتر مردم جزیره در بحرانها.
- ۲- در صورت بروز درگیری ۹۵٪ از مردم روستای موریانه به جزایر سلامه می‌روند و قابل محاسبه نیستند.
- ۳- در حال حاضر کنترل دقیقی وجود ندارد و به راحتی می‌توان به کشورهای عربی تردد نمود.

بخش هفتم:

برنامه‌های آینده

- ۱- احداث منبع هوایی آب آشامیدنی
- ۲- ایجاد شیرهای فشار آب
- ۳- احداث غسالخانه.
- ۴- احداث حمام ۶ دوشه.
- ۵- احداث دفتر پستی.
- ۶- احداث شرکت تعاونی ارزاق.
- ۷- احداث دبستان ابتدایی دختران و پسران.
- ۸- خرید و تحویل دو دستگاه سردخانه ۲۰ تنی جهت نگهداری مواد غذایی.
- ۹- بازسازی و مرمت برکه‌ها و لایروبی آنها و احداث برکه‌های صید و سرپوشیده.
- ۱۰- تعویض تیرهای برق قدیمی و نصب تیر برق در تمام آبادی.
- ۱۱- احداث مدرسه راهنمایی.
- ۱۲- احداث اسکله و موج شکن برای حمل و نقل و مسافربری.
- ۱۳- احداث سردخانه.
- ۱۴- خرید و تحویل چند دستگاه موتور برق بزرگ.
- ۱۵- خرید و تحویل چند دستگاه لنج برای حمل و نقل بار و مسافر و ارزاق.
- ۱۶- احداث ۶ دستگاه خانه سازمانی.
- ۱۷- راه‌اندازی دستگاه آب شیرین کن.
- ۱۸- احداث برکه.

لارک کوهی و برنامه‌های آینده

- ۱- با داشتن موتور برق، نصب تیر، کابل کشی و راه‌اندازی موتور برق و تربیت نیروی

انسانی جهت تعمیر و نگهداری الزامی است.

۲- ایجاد شیرهای فشار آب.

۳- احداث حمام.

۴- احداث غسالخانه.

۵- احداث دبستان ابتدایی.

۶- احداث جایگاه بنزین و فروش نفت.

۷- احداث خانه بهداشت.

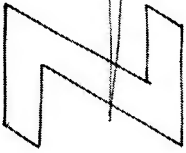
۸- ایجاد کارگاه توربافی.

۹- توسعه فروشگاه تعاونی.

۱۰- مرمت و بازسازی و سر پوشیده کردن برکه‌های موجود و لایروبی آنها.

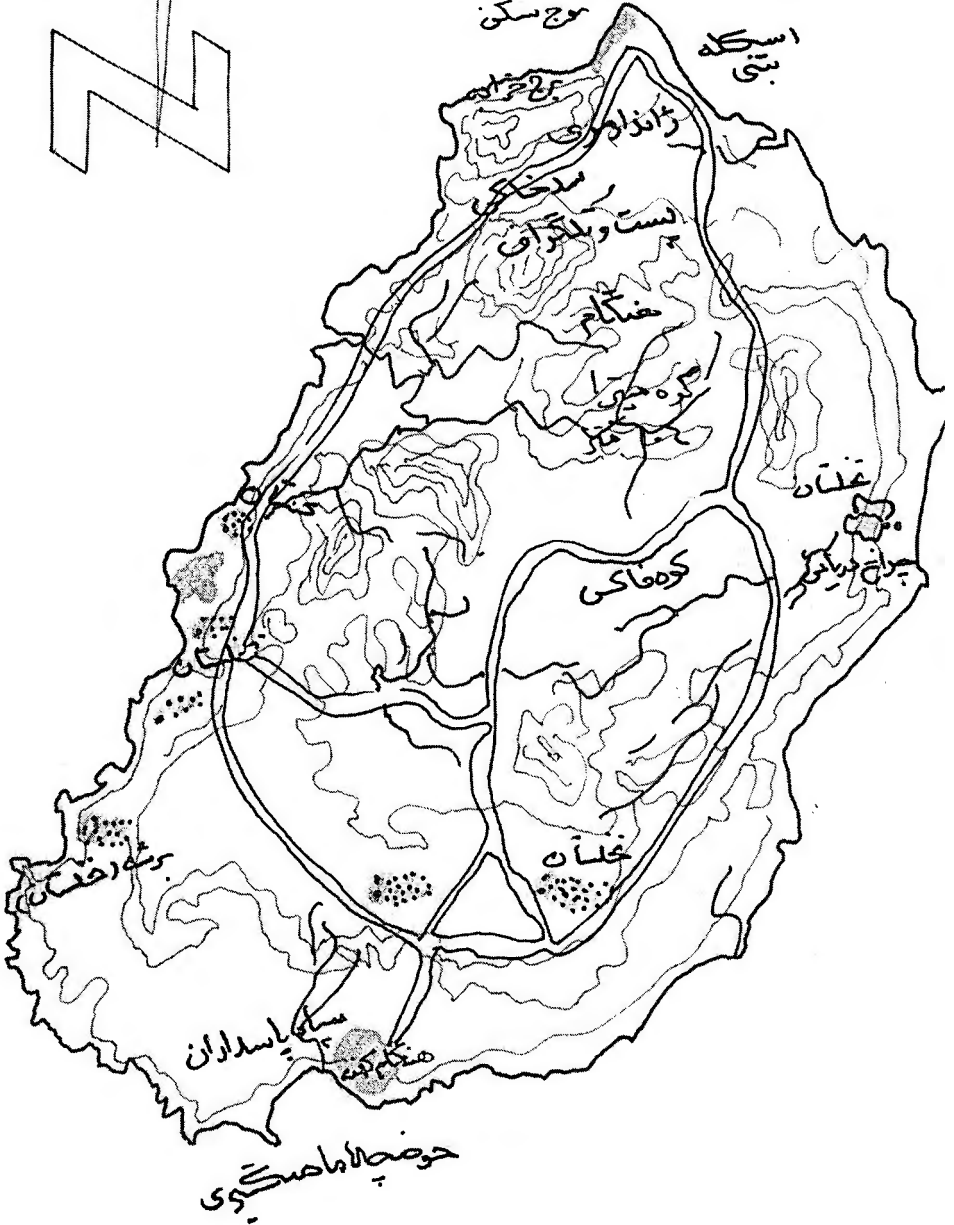
((جزیره هنگام))

T.N
شمال حقیقی
M.N
شمال مغناطیسی



مخازن مواد نفتی
موج شکن

اسکله
بتنی



فصل چهارم: جزیره هنگام

بخش اول:

وضعیت جغرافیای طبیعی

جزیره هنگام

هنگام آنجا را، هنجام و هنیام هم گویند و آن جزیره‌ای است در جنوب جزیره قشم و مقابل قریه دیرستان واقع.^(۱)

واژه هنگام از دو پاره هِن و گام تشکیل شده است، هِن به زبان فارسی و به لهجه شیرین شیرازی و دری به معنی هست می‌باشد.^(۲) و به زبان هندی هم دهکده را گام گویند.^(۳)

جزیره هنگام در سنه ۱۸۵۶ عسوی حشرابن مکتوم، حکومت دبی از بنادر عمان داشته و حشر از بنی یاس بود. در آن سال عبیدبن جمعه از بنی یاس و اولاد اعمام و شوهر خواهر حشر کدورت باحشر پیدا کرده با ۱۵ خانوار از اقوام خود سیزده کشتی برای قوص، جلاء وطن نموده به جزیره طنّب آمده، یکسال توقف داشته و جزیره خشک شده و طنّب از خضارت افتاده، از طنّب به هنگام آمدند و طایفه‌ای از اهل رمس در اینجا مقیم بود.

جزیره هنگام به سبب موقعیت و وضعیت جغرافیایی مورد توجه نیروهای مداخله‌گر، پرتغالیها، هلندیها و انگلیسیها بوده است و آثار و بقایای آنان در جزیره مشهود است و تا سال ۱۳۱۳ انگلیسی‌ها تجهیزاتی داشتند که سپس آن را به رأس الغنم و خلیج خوشاب و ستاد خویش را به جزیره محرق در بحرین انتقال دادند.

۱- سدیدالسلطنة محمدعلی، بندرعباس و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب، تهران، ۱۳۶۸، ص ۱۳۱.

۲- دهخدا علی اکبر، لغت‌نامه، جلد نهم، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۳، ص ۳۲۱-۳۰۷.

۳- تبریزی محمدحسین بن خلف، برهان قاطع، جلد سوم، ابن‌سینا، تهران، ۱۳۴۲، ص ۱۷۶۵.

هنگام ترک انگلیسی‌ها از این جزیره یک اسکله به طول ۹۰ متر و عمق ۳ متر و ۳۳ دستگاه ساختمان به جای ماند که اگر مورد تعمیر و مرمت قرار نگیرد به تدریج از بین می‌رود.

در سال ۱۲۸۳ انگلیسی‌ها خط تلگرافی از این جزیره بسوی بندر جاسک و ری شهر در استان بوشهر ایجاد کردند. در سال ۱۳۱۲ به دستور رضاشاه پهلوی شماری از افسران و نظامیان ارتش ایران به جزیره هنگام رهسپار گشته و پرچم ایران را بر فراز آن برافراشته و اداراتی مانند پست، گمرک، گارد مسلح گمرک، پادگان نیروی دریایی و بیمارستان نیروی دریایی در آن بوجود آوردند.^(۱) پس از فوت شیخ حنظل بر سر ریاست بین بنی‌یاس و اهل رمس، درگیری بوجود آمد و عبدالرحمن از بنی معین حاکم قشم بین آنان را اصلاح کرد و قرار شد اهل رمس در مغرب هنگام و اهل بنی یاس در جنوب جزیره مقیم باشند و عبیدین جمعه فقط ریاست بنی یاس کند.^(۲)

موقعیت جغرافیایی و طبیعی

جزیره هنگام از شمال به جزیره قشم و از جنوب به عمان و از شرق به تنگه هرمز و از مغرب به جزیره تنب بزرگ منتهی می‌شود. این جزیره در جنوب شرقی بندرعباس به فاصله ۴۶ مایل دریایی از این شهر واقع گردیده است. فاصله جزیره تا قشم (شیب دراز) حدود ۲ کیلومتر، تا لارک حدود ۴۵ کیلومتر فاصله تا دماغه شیخ مسعود (عمان) حدود ۵۲/۲ کیلومتر فاصله تا رأس المسندم ۵۳/۵ کیلومتر می‌باشد.

در جنوب خاوری جزیره قشم واقع و فاصله آن از پوزه شیب دراز ۳ کیلومتر می‌باشد. این فاصله تشکیل تنگه‌ای می‌دهد که از طرفین بوسیله ارتفاعات قشم و

۱- انتشار ایرج، جغرافیای تاریخ دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۶، ص ۶۷۰.

۲- سیدالسلطنه محمدعلی، سرزمین‌های شمالی پیرامون خلیج فارس و دریای عمان، انتشارات جهان معاصر، چاپ اول،

هنگام محفوظ از بادهای دریایی بوده و محل بسیار مناسبی برای لنگرگاههای دریایی است.^(۱)

موقعیت جغرافیایی جزیره هنگام 40° ، 26° شمالی و 30° ، 52° شرقی است. منشأ این جزیره حاصل فعالیت ساختمانی و نمکی است. در منتهی الیه قسمت شمالی آن بندر هنگام واقع شده است. بطور کلی ارتفاع پاره‌ای از نقاط آن به ۱۰۰۰ متر می‌رسد ولی نقاطی که ۱۰۰ متر ارتفاع دارند همگی در قسمت شمالی واقع شده‌اند.^(۲)

در ناحیه شمالی این جزیره، ارتفاعی وجود دارد که بلندترین آن با نام میترا و به ارتفاع ۱۲۸ متر است^(۳) و بزرگترین قطر آن ۹ کیلومتر مربع است. مساحت جزیره هنگام $32/6$ کیلومتر مربع است.^(۴) و محیط آن ۲۵ کیلومتر می‌باشد، که شکل آن مخروط ناقص و در امتداد شمال خاوری و جنوب باختری قرار دارد و به طول $9/5$ کیلومتر و عرض ۳ الی ۶ کیلومتر می‌باشد. و قاعده کوچکتر آن به طرف شیب دراز و هر چه به طرف جنوب می‌آید پهن تر می‌گردد. حدود ۸۰ درصد جزیره را تپه‌های کم ارتفاع پوشانده است که دارای دید خوبی در اکثر نقاط ساحلی است. در سمت هرمز، عمان و تنب بزرگ صخره‌های ساحلی با ارتفاع مختلف وجود دارد.

زمین‌شناسی

از جزیره هنگام نقشه زمین‌شناسی خاصی و هم چنین عکس هوایی که بتوان از آن طریق نقشه جزیره را تهیه نمود بدست نیامد در مشاهدات زمین‌شناسی این جزیره

۱- ملک‌زاده علی، جغرافیای طبیعی و تاریخ سپاسی خلیج فارس، تهران، ۱۳۳۳، ص ۵۱.

۲- رامشت م. ح، جغرافیای طبیعی خلیج فارس، انتشارات دانشگاه اصفهان، اصفهان، ۱۳۶۷، ص ۲۸۲.

۳- تکمیل همایون ناصر، خلیج فارس، دفتر پژوهشهای فرهنگی، تهران، ۱۳۸۰، ص ۲۱.

۴- دریادار بایندر، خلیج فارس، چاپخانه ارتش، تهران، ۱۳۱۷، ص ۶۷.

سطح تشکیلات آهکی قشم که همان تشکیلات مرجانی است و زیر رسوبات باران و ماسه سنگی مربوط به پلیوسن قابل رویت می‌باشد. ضخامت لایه مرجانی در نواحی مختلف جزیره متفاوت است. در منطقه قیل و هنگام جدید این ضخامت زیادتر از سایر مناطق است. در مرکز جزیره آثار بالا آمدن گنبد نمکی پره کامپرین قابل رویت است. سنگ‌های آذرین از جمله سنگ‌هایی که همراه آن بیرون آمده و روی حوزه شرقی جزیره تاثیر نیز داشته است و باعث شور شدن کیفیت آب گردیده است. ضخامت رسوبات حاضر در بخش غربی و جنوبی جزیره از نوع ماسه بادی است و دارای ضخامت نمی‌باشد.

سواحل

کناره‌های کوهستانی این جزیره با شیب آرام و ملایمی به دریا می‌پیوندد و چون عمق آب در سراسر کناره‌ها و به خصوص برابر هنگام‌نو زیاد است، نزدیک شدن کشتیها به ساحل میسر است^(۱)، جزیره ارتفاعاتی از سنگ آهک دارد که بلندترین آنها کوه فاکس با ۱۰۶ متر و کوه نشومه با ۱۰۳ متر بلندی است. رزم آرا در سمینار خلیج فارس می‌گوید: «عمق آب در تمام اطراف جزیره به مقدار کافی است و قایقها می‌توانند به سهولت به آن نزدیک شوند. به خصوص در کناره شمال خاوری مقابل هنگام‌نو، چون عمق آب در این محل در حدود ۱۰ تا ۱۵ متر است کشتیها نیز می‌توانند نزدیک گردند. جزیره هنگام در گذشته که خطوط کشتیرانی متعددی از آن می‌گذشت دارای اهمیت و اعتبار بسیاری بود. در حال حاضر به دلیل سواحل عمیق و مناسب برای لنگر انداختن کشتیها و از لحاظ چاههای آب از جهت نظامی فوق‌العاده مهم و در خور توجه است.^(۲)

۱- یغمایی اقبال، خلیج فارس، انتشارات وزارت فرهنگ و هنر، تهران، ۱۳۵۲، ص ۸۲

۲- نوربخش، خلیج فارس و جزایر ایرانی، انتشارات کتابخانه سنائی، تهران، ۱۳۶۲، چاپ اول، ص ۲۳۹.

بخش دوم:

آب و هوا

هوای جزیره هنگام، مانند دیگر جزایر گرم و مرطوب است. گرچه دستگاه هواسنج در جزیره نیست اما به سبب نزدیکی با جزیره قشم هوای جزیره هنگام بیشتر مشابه قشم است و درجه حرارت در فصل گرما بین ۳۹ تا ۴۳ درجه و در فصل سرما بین ۲۰ تا ۲۵ درجه سانتیگراد در نوسان است. مقداری آب تحت الارضی در منطقه قیل و هنگام قدیم وجود دارد که از طریق حفر چاه مورد بهره برداری قرار می گیرد لکن کفاف نیازهای مردم منطقه را نمی دهد چندین برکه و یک منبع آب ۱۵۰۰ تنی در این جزیره است که هم اکنون آب جزیره به وسیله تانکرهای شناور به جزیره حمل می شود. جریان های سیلاب فصلی بعد از بارش باران وجود دارد که بیشتر به دریا می ریزد. در این جزیره به واسطه بدی آب بیماری پیوک شیوع دارد و برای تأمین آب مناسب ترین راه بهره برداری صحیح از آب های زیر زمینی دو منطقه قیل و هنگام است و برای تأمین آب هنگام جدید حمل آن با لندینگ کرافت و استفاده از منبع ۱۵۰۰ تنی می باشد. آب شیرین کن در این جزیره وجود دارد.

منابع آب

در جزیره جریان آب سطحی دائمی وجود ندارد و فقط جریان فصلی آن هم در زمان بارندگی است که در مسیر سیلاب های موجود به دریا می ریزد. در جزیره حوزه های آبریز کوچک در جنوب، غرب و شرق آن مشهود است که وسعت حوزه آن به شرح زیر است:

حوزه شماره ۱ در غرب	۵/۳۲ کیلومتر مربع
حوزه شماره ۲ در غرب	۹/۴۸ کیلومتر مربع
حوزه جنوبی	۳/۵۲ کیلومتر مربع

حوزه شرقی نیز به علت تغذیه از تشکیلات نمکی از نظر کیفی نا مناسب و از نظر کمی هم چندان نیست تنها حوزه‌های غربی (منطقه قیل و هم چنین جنوب هنگام قدیم) مقداری آب در آهک‌های مرجانی ذخیره می‌شود که توسط چاه‌های موجود بهره برداری می‌گردد. میزان این حوزه به دلیل تعدد چاه‌ها و همچنین افت کمی به طور دقیق اندازه‌گیری نشده است.

الف- حوزه غربی

وسعت این حوزه حدود ۹/۵ کیلومتر مربع است که تعداد حدود ۲۰ حلقه چاه در این حوزه در منطقه غیل حفر گردیده است و در شبانه‌روز به طور متوسط ۳ حلقه چاه مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد. حداکثر عمق چاه ۲۱ و حداقل ۵ متر است بیشتر از موتور ۵ اسب بخار بهره‌برداری می‌گردد و جهت جایگزین کردن آب هر دقیقه یک ساعت موتور را خاموش می‌کنند تا بتوانند آب از این چاه‌ها برداشت نمایند وسعت عمل حوزه آب در این منطقه برابر با ۹/۵ کیلومتر مربع و با احتساب ۲۰۰ میلیمتر بارندگی رقم کلی ریزش در این حوزه در سال برابر:

$$\text{متر مکعب } ۱۹۰/۰۰۰ = ۹/۵ \times ۱/۰۰۰/۰۰۰ \times ۲\% =$$

در صورتی که از هر چاه به میزان ۴ لیتر در ثانیه به مدت ۱۰ ساعت بهره‌برداری نماید با توجه به اینکه در هر ساعت مدت ۲۰ دقیقه می‌توان بهره‌برداری نمود در مدت ۱۰ ساعت ۱۲ هزار ثانیه از هر چاه بهره‌برداری به عمل می‌آید.

که با توجه به تغذیه سفره که برابر با ۱۹۰/۰۰۰ متر مکعب در سال می‌باشد درجه تغذیه خیلی مناسب است و اضافه برداشت توصیه نمی‌گردد.

ب- حوزه جنوبی

وسعت این حوزه برابر ۳/۵۳ کیلومتر مربع است که با احتساب ۲۰۰ میلیمتر بارندگی، سفره زیر زمین در این حوزه به طور تقریب (بیان هیدرولوژی) طبق

محاسبات زیر ۷۰۶۰۰ متر مکعب در سال می باشد.

$$۳/۵۳ \times ۱/۰۰۰/۰۰۰ \times ۰.۲ = ۷۶/۰۰۰$$

برداشت از این حوزه ناقص است ولی تا به حال کمبودی وجود نداشته است.

روش تامین آب

۱- هنگام جدید: در هنگام جدید برکه ای به ابعاد $۳ \times ۲ \times ۳۰$ متری یعنی حجم

۱۸۰ متر مکعب وجود دارد که در گذشته از آب باران پر و اهالی از آن استفاده می کردند. با توجه به جمعیت هنگام یعنی ۲۱۰ نفر و حجم برکه به طور متوسط هر نفر به میزان ۵۰ لیتر در شبانه روز آب شرب دارد که میزانی کم است.

۲- قیل: در روستای قیل با توجه به چاه های آب موجود کمبود آب وجود

ندارد. با الکتروموتور ۵ اسب از چاه های آب بهره برداری و به مصرف کشاورزی و شرب می رسانند.

۳- هنگام قدیم: در هنگام قدیم نیز از طریق چاه های موجود که در بالا ذکر

گردید بهره برداری و مورد استفاده درختکاری و شرب قرار می گیرد و فعلاً کمبود آب وجود ندارد.

روش تامین نیاز آینده

به خاطر وجود ذخایر آبی در دو روستای هنگام قدیم و قیل و عدم وجود آب زیرزمینی در هنگام جدید تفاوت هایی را از نقطه نظر تامین آب شرب روستاها به وجود آورده است که از طریق حمل آب به وسیله لندینگ کرافت هر سه روز یک بار، عملی می شود بنابراین با توجه به این که ساکنین جزیره هر ۷۲ ساعت یک بار نیازمند ۳۰۰ متر مکعب می باشند لندینگ کرافت باید به طور مداوم در حال آبیگری و آب رسانی باشد که انجام این امر حیاتی اگر از مسایل و عوارض طبیعی نظیر نامساعد بودن آب و هوا و مشکلات فنی صرفه نظر شود با برآورد و هزینه سنگین غیر ممکن

می باشد. آب رسانی از طریق یدک کش نیز هزینه های زیادی را در بر دارد.

با توجه به موارد ذکر شده نتیجه گیری می شود که:

- ۱- در مورد هنگام قدیم و روستای قیل چون دارای منابع زیر زمینی می باشد از این مخازن جهت آب شرب استفاده گردد.
- ۲- در هنگام جدید به دلیل وجود ۲ دستگاه لندینگ کرافت آب منطقه ای و امکانات نیروهای دریایی می توان با ذخیره آب و با استفاده از لوله آب اهالی را تأمین کرد.

پیشنهادهات

- ۱- ساختن منبع ۵۰۰ متر مکعبی در هنگام جدید و منبع هوایی ۱۰ متر مکعبی و احداث لوله ۲ اینچ بین این دو منبع و توزیع آب از منبع اصلی به منبع هوایی.
- ۲- ایجاد کردن شیرهای فشار عمومی در معابر جهت مصرف آب.
- ۳- ساختن منبع ۱۰ متر مکعبی هوایی در روستای هنگام قدیم.
- ۴- تأمین محل تغذیه مصنوعی جهت اضافه کردن آب باران به منابع زیرزمینی در مورد هنگام قدیم و قیل.
- ۵- مرمت جاده روستایی به طول ۱۲ کیلومتر.
- ۶- تشویق و ترغیب مردم به ماهیگیری و فراهم کردن امکانات لازم.
- ۷- ساختن منبع ۱۰۰ متر مکعبی زمینی در نقطه مرتفع روستای هنگام قدیم.



سیمای روستای هنگام

بخش سوم:

جمعیت و تقسیمات کشوری

این جزیره در بخش شهاب به عنوان یک دهستان استثنائی منظور شده است که به مرکزیت هنگام جدید است و دارای سه آبادی به نام‌های قیل، هنگام جدید و هنگام قدیم است.

بنابر سرشماری سال ۱۳۷۵ جزیره هنگام دارای ۷۰ خانوار و ۳۸۹ نفر جمعیت است که ۱۷۰ نفر مربوط به سنین ۰-۱۴ سال و ۲۱۵ نفر مربوط به سنین ۱۵-۶۴ سال و ۴ نفر مربوط به افراد ۶۵ سال و بیشتر است.

جمعیت بالای شش سال و بیشتر دهستان هنگام ۳۲۴ نفر است که ۱۸۰ نفر آن مرد

جغرافیای نظامی جزایر قشم-لارک-هنگام ۱۸۹۰

و ۱۴۴ نفر آن زن می باشند که روستای قیل در برابر ۱۱ نفر مرد، ۱۰ نفر زن و در هنگام جدید در برابر ۱۲۹ نفر مرد، ۱۰۹ نفر زن و در هنگام قدیم در برابر ۴۰ نفر مرد، ۲۵ نفر زن است. از جمعیت ۳۸۹ نفر دهستان هنگام ۲۸۲ نفر در هنگام جدید ساکن اند و مابقی در هنگام قدیم ۷۹ نفر در قیل ۲۶ نفر زندگی می کنند. که نسبت به ۱۳۶۲ از تعداد جمعیت کاسته شده است. و در این سال هنگام جدید دارای ۱۴۳ نفر و قیل دارای ۵۹ نفر جمعیت بوده است و این روند مهاجرت ادامه داشته است. بطوری که بعضی از روستاها خالی از سکنه می شود.

وضعیت اجتماعی

بنابر سرشماری سال ۱۳۷۵ از جمعیت ۳۲۴ نفر بالای شش سال و بالاتر از ۲۵۸ نفر باسواد ۱۶۰ نفر مرد و ۹۸ نفر زن است. همچنین در روستای قیل ۷ نفر مرد و ۴ نفر زن و در روستای هنگام جدید ۱۱۹ نفر مرد و ۸۲ نفر زن و در هنگام قدیم ۳۴ نفر مرد و ۱۲ نفر زن باسوادند.

جدول شماره ۲۷: جمعیت بالای ۶ سال و میزان افراد باسواد در دهستان هنگام

	جمعیت ۶ سال و بیشتر		افراد باسواد	
	مرد	زن	مرد	زن
دهستان	۱۸۰	۱۴۴	۱۶۰	۹۸
هنگام	۱۱	۱۰	۷	۴
قیل	۱۲۹	۱۰۹	۱۱۹	۸۲
هنگام جدید	۴۰	۲۵	۳۴	۱۲

مآخذ: نتایج تفصیلی شهرستان قشم، مرکز آمار ایران ۱۳۷۶.

تعداد واحد مسکونی معمولی جزیره هنگام ۶۳ واحد است در این دهستان آبادی

قیل فاقد برق شهری، گاز، آب لوله کشی، حمام، خانه بهداشت، بهورز، تلفن، صندوق پستی و دفتر پستی است. اما تحت پوشش امواج رادیو و تلویزیون می باشد. لیکن آبادی هنگام جدید دارای برق شهری، مرکز بهداشت، خانه بهداشت، بهیار، ماما و دارای بهورز است. همچنین دفتر نمایندگی پست و صندوق پستی دارا می باشد. و ساکنین این روستا امکان دسترسی به روزنامه و مجله را دارند و از پوشش امواج رادیویی و تلویزیونی جمهوری اسلامی ایران برخوردارند.

این جزیره دارای ۲ پاسگاه نیروی انتظامی در هنگام جدید و هنگام قدیم است. اما فاقد پایگاه بسیج می باشد. روستاهای هنگام جدید و هنگام قدیم دارای شورای اسلامی و شرکت تعاونی روستایی می باشند لیکن فاقد خدمات روستایی است. راههای آبادی قیل خاکی و آبادی هنگام جدید و هنگام قدیم آبی است که مسافت بین دو جزیره قشم و هنگام حدود ۲ کیلومتر تا منطقه شیب دراز در بخش جنوبی جزیره قشم است. ۲۴ کیلومتر جاده در قسمت جنوبی جزیره است.

بخش چهارم:

وضعیت اقتصادی

اقتصاد کشاورزی و دامپروری در این جزیره از قابلیت خوبی برخوردار نیست و به چند نخله درخت خرما و چند رأس بز و گوسفند خلاصه می‌گردد. از این رو ساکنین این جزیره بیشتر به ماهیگیری و صیادی اشتغال دارند. و نیز شغل آنها رفتن به دریا و ماهیگیری و صید مروارید بوده و ارتباط آنها با کناره عمان و کناره ایران توسط کرجی‌های بادی می‌باشد.^(۱) در این جزیره ۱۶۰ نفر صیاد با قلاب و گرکور ماهی صید می‌کنند. شناورهای صیادی جزیره عبارتند از ۲۵ فروند موتور لنج میانه ۳۰ فروند شتوف (قایق چوبی) و ۲ فروند حوری است که در دولاب، درگهان و لافت ساخته شده‌اند و به موتور یا یمار مجهز می‌باشند.^(۲) صید سالانه در این جزیره ۷۱۰ تن تخمین زده شده است.^(۳)

برابر سرشماری سال ۱۳۷۵ میزان افراد شاغل در این جزیره ۱۰۲ نفر می‌باشد این در حالی است که جمعیت ۱۰ سال و بیشتر این جزیره ۲۷۳ نفر می‌باشد از این تعداد جمعیت شاغل ۹۷ نفر مرد و ۵ نفر زن می‌باشند که روستاهای قیل، هنگام جدید و هنگام قدیم به ترتیب ۵ نفر مرد، صفر نفر زن، ۷۵ نفر مرد، ۱۷ نفر مرد و صفر نفر زن است.

۱- بایندر، خلیج فارس، چاپخانه ارثش، تهران، ۱۳۱۷.

۲- افشار ایرج، جغرافیای تاریخی دریای پارس، انتشارات حوزه هنری، تهران، ۱۳۷۶، ص ۶۷۲.

۳- ویژه‌نامه قشم، ضمیمه، شماره ۸ مجله کهکشان، تهران، ص ۴۹.

جدول شماره ۲۸: میزان شاغلین و جمعیت ۱۰ سال و بیشتر

جمعیت شاغل		جمعیت ۱۰ سال و بیشتر		آبادی
زن	مرد	زن	مرد	
۵	۹۷	۱۲۴	۱۴۹	دهستان
۰	۵	۱۰	۹	هنگام
۵	۷۵	۹۱	۱۰۸	قیل
۰	۱۷	۲۳	۳۲	هنگام جدید
				هنگام قدیم

مآخذ: مرکز آمار ایران ۱۳۷۶

معادن

در این جزیره معادن نمک متبلور، سرب و آهن وجود دارد و همچنین در شمال غربی این جزیره می توان از خاک سرخ آن استفاده کرد. متأسفانه به سبب عدم سرمایه گذاری و واگذاری تسهیلات لازم جهت این جزیره محروم همچنان رکود اقتصادی بر این جزیره حاکم است که بهره برداری صحیح از این معادن می تواند رونق اقتصادی را سبب شود و پی آمد آن دلگرمی جزیره نشینان خواهد بود و ماندگاری آنان را در جزیره تضمین می کند.

بخش پنجم:

بررسی وضعیت نظامی

موقعیت نظامی

این جزیره در دهانه خلیج فارس واقع است که کلید اصلی تنگه هرمز محسوب می‌شود و به جزیره مهم قشم اشراف کامل دارد یکی از سه جزیره خط مقدم دفاعی خلیج فارس تنگه هرمز و جزیره قشم است. تنگه این جزیره بین جزیره قشم و هنگام یک پناهگاه مهمی برای کشتی‌ها و ناوها محسوب می‌گردد و از نظر تغذیه ناوهای که وارد خلیج فارس و بحر عمان می‌شوند بسیار مهم است.

در کتاب بندرعباس و خلیج فارس، اثر سدیدالسلطنه، که توجه بیگانگان را از قدیم به این جزیره حیاتی خاطر نشان می‌سازد. آمده است: کمپانی استیشن یعنی توقفگاه خدا در مسندم قرار دارد و مسندم عبارت از یک پارچه کوهی در دریا... است. به راس العیال هرگاه استحکامات نظامی فراز آن کوه بنا کنند اجانب به خلیج فارس اسکان پیدا کنند. اما در خلیج فارس برای ممانعت ورود کشتی خارجه بهتر از مسندم نقطه دیگر پیدا نخواهد شد. جزیره هرمز هم اهمیت مسندم را ندارد. اروپائیان مسندم و هنگام هر دو را کلید خلیج فارس گویند. ارتفاع کوه مسندم ۸۷۵ فوت است از مسندم تا جزیره لارک ۲۸ میل و از مسندم تا بیابان هم ۲۸ مایل خلاصه از مسندم توقفگاه بندر خضب را گذاشته و ایستگاه خود را در جزیره هنگام قرار دارند و در آنجا بنیان عمارت و مانیزم زندگانی گذاشته و چوب دولت متبوعه خود را در آنجا بلند کردند.^(۱) امروز این اهمیت هنوز وجود دارد بلکه افزون‌تر شده است که موارد زیر اهمیت و موقعیت خوب نظامی جزیره را بیان می‌کند.

۱- نظر به اینکه این جزیره پس از قشم ۱۱ کیلومتر از آبهای کرانه خلیج فارس به

این جزیره اختصاص دارد و بر اثر نزدیک بودن به رأس مسندام و باب هرمز دهانه خلیج را به اندازه ۱۱ کیلومتر تنگ تر نموده است که از این لحاظ کمک شایانی به عمل مسدود نمودن باب هرمز می نماید و چنانچه معروف است جزیره هنگام کلید اصلی باب هرمز می باشد.

۲- این جزیره بر اثر تشکیل دادن تنگه میان خود و جزیره قشم تولید یک تکیه گاه دریایی نموده که این موقعیت حائز اهمیت شایانی است و استفاده خوبی از این لحاظ می توان برد.

۳- جزیره پهلوداری است جهت جزیره قشم که علاوه بر این که مقدار زیادی از کرانه های قشم را محافظت می کند مزاحمت عابری را از باب هرمز فراهم می نماید.

۴- از نظر تغذیه.... که در خلیج فارس و بحر عمان داخل عمل می شوند بسیار متناسب است.

۵- اهمیت دادن مخصوص متعرضین به این جزیره از نظر در دست گرفتن باب هرمز موقعی دفاعی این جزیره را بهتر می نماید.^(۱)

موقعیت این جزیره به نحوی است که مبداء عملیاتی فوق العاده مناسبی چه از نظر قوای خودی و چه از نظر عملیات آینده متعرض محسوب می گردد.

جزیره هنگام به منزله یک نقطه اتکاء یا موضع مقدم برای جزیره قشم است بنابراین دفاع از این جزیره ضروری است و از لحاظ تاکتیکی دفاع از جزیره از دو نظر مورد بررسی قرار می گیرد:

۱- دفاع از دور: یعنی جلوگیری از عبور ناوهای که عازم تنگه هرمز هستند و جلوگیری از ورود آنها به خلیج فارس.

۲- دفاع از نزدیک: یعنی حفاظت خود جزیره و جلوگیری از نزدیک شدن ناوگان

تعرض کننده و پیاده شدن در جزیره

از موقعیت جزیره هنگام چنین نتیجه گیری می شود که دارای موقعیت نظامی ممتازی بوده و در دفاع از تنگه هرمز حساس است. به طور کلی این جزیره را می توان کلید باب هرمز نامید که مبداء بسیار مناسبی برای عملیات دریایی و تکیه گاه بسیار مطلوب برای زیردریایی ها و نقطه دفاعی در طرح دفاعی کشور محسوب می گردد.^(۱) همچنین موارد زیر که مربوط به موقعیت طبیعی، مصنوعی و نیروهای خودی و مردمی جزیره است برای دفاع از جزیره باید مد نظر قرار گیرد.

الف) موقعیت طبیعی

- ۱- ۸۰٪ جزیره را ارتفاعات تشکیل می دهد.
- ۲- تپه های کنار ساحل با وسایل مهندسی به راحتی قابل تغییرند.
- ۳- زدن خاکریز اطراف ساحل و جاده های حساس ممکن می باشد.
- ۴- درست کردن سنگر مستحکم مقدور است.
- ۵- در سمت تنگه هرمز و عمان و تنب بزرگ در کنار ساحل صخره هایی با ارتفاع وجود دارد.
- ۶- ارتفاع کنار ساحل در حداکثر مناطق طوری است که تا فاصله زیادی، دید خوب است.
- ۷- بزرگترین ارتفاع ۱۰۵ و ۱۰۶ متر می باشد.
- ۸- پیاده کردن نیرو در سمت چپ و راست روستای قیل و روستای حماسی به آسانی مقدور است.
- ۹- دهلیز شرقی و غربی برای دفاع مناسب است.
- ۱۰- سمت جنوب مناسب برای هلی برداست.

ب) موقعیت مصنوعی

- ۱- جاده‌های مختلفی را جهاد سازندگی احداث کرده است.
- ۲- در سمت تنگه خاکریز وجود دارد.
- ۳- سنگر بنا به نیاز تأمین گردیده است.
- ۴- مکانی جهت استقرار سایت مشاهده می‌شود.
- ۵- تعدادی سکوی پدافند هوایی وجود دارد.

ج) مردم جزیره

- ۱- در صورت بروز درگیری از ساکنین نمی‌توان استفاده کرد.
- ۲- مردم روستای حماسی ۹۰٪ به عمان رفته‌اند.
- ۳- مردم روستای قیل نیز آمادگی مهاجرت دارند.
- ۴- در حال حاضر کنترل دقیقی روی مردم جزیره نیست و تردد آنها به کشورهای عربی همسایه به سهولت صورت می‌گیرد.
- ۵- احتمال دارد دشمن به وسیله نیروهای بومی جزیره از فعل و انفعالات نیروهای خودی باخبر شود.
- ۶- در مواقع مختلف قایق‌های ناشناسی در جزیره تردد می‌نمایند که امکانات لازم برای کنترل آنان باید فراهم شود.



بخش ششم:

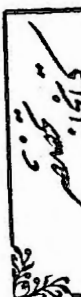
برنامه‌های آینده

- ۱- بهره برداری صحیح از آب شیرین کن ۲۰۰ متر مکعبی.
- ۲- احداث ۱۲ دستگاه خانه سازمانی.
- ۳- جدول‌گذاری و زیرسازی و آسفالت خیابان‌ها و کوچه‌ها.
- ۴- احداث موج‌شکن.
- ۵- تعمیر و بازسازی و مرمت اسکله قدیمی.
- ۶- حفر یک حلقه چاه.
- ۷- احداث منبع هوایی و لوله‌کشی.
- ۸- احداث یک باب مدرسه راهنمایی.
- ۹- احداث یک باب فروشگاه بزرگ.
- ۱۰- احداث یک جایگاه فروش و ذخیره نفت و بنزین.
- ۱۱- احداث نانوايي.
- ۱۲- احداث یک باب خانه بهداشت.
- ۱۳- بازسازی و مرمت برکه‌های موجود و لایروبی آنها.
- ۱۴- خرید و نصب ۲ دستگاه سردخانه ۲۰ تنی نگهداری ارزاق.
- ۱۵- احداث یک باب کارخانه یخ سازی قالبی برای کلیه جزیره.

منابع

- ۱- افشار ایرج، جغرافیای تاریخی دریایی پاریس، انتشارات حوزه هنری، تهران ۱۳۷۶.
- ۲- اقتداری احمد، آثار شهرهای باستانی، انتشارات انجمن آثار ملی، تهران، ۱۳۴۸.
- ۳- اقتداری احمد، خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۱۳۶۴.
- ۴- اقتداری احمد، کتاب سمینار خلیج فارس، جلد دوم، تهران.
- ۵- امین، منافع انگلیسیها در خلیج فارس، علی میر سعید قاضی، انتشارات زرین، چاپ اول، تهران، ۱۳۶۷.
- ۶- ایولاکست، جغرافیای نخست در خدمت جنگ، ابوالحسن سرو قد مقدم، آستان قدس رضوی، مشهد، ۱۳۶۷.
- ۷- با بندر، خلیج فارس، تهران، چاپخانه ارتش، ۱۳۱۷.
- ۸- بختیاری مجید، راهنمای مفصل ایران (بندرعباس)، گیتاشناسی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰.
- ۹- تبریزی محمد حسین بن خلف، برهان قاطع، جلد سوم، ابن سینا، تهران، ۱۳۴۲.
- ۱۰- بلوکباشی علی، جزیره قشم صدف ناشکافته خلیج فارس، دفتر پژوهشی فرهنگی، چاپ دوم، تهران، ۱۳۸۰.
- ۱۱- پاکدامن رحمت اله، قشم جزیره‌ای آشنا، برنامه و بودجه، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۴.
- ۱۲- تکمیل همایون ناصر، خلیج فارس، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول، تهران، ۱۳۸۰.
- ۱۳- حقایق نگار خورموجی، میرزا جعفرخان، تاریخ و جغرافیای فارس، انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۸۰.
- ۱۴- جعفری، عباس، گیتاشناسی ایران، گیتاشناسی، جلد سوم، تهران، ۱۳۷۹.

- ۱۵- جودت، افروز، جزیره قشم، بزرگترین جزیره خلیج فارس، مجله تلاش، شماره ۳۰، ۱۳۵۰.
- ۱۶- دهخدا علی اکبر، لغت نامه دهخدا، جلد نهم، دانشگاه تهران، تهران، ۱۳۷۳.
- ۱۷- درویش زاده علی، زمین شناسی ایران، امیرکبیر (دانش نشر امروز)، تهران ۱۳۷۰.
- ۱۸- راد جواد بابک، آثار کشف شده دوران تاریخ ایران در قشم، دفتر سوم، کرمان هشتمین کنگره تحقیقاتی ایرانی.
- ۱۹- رامشت م. ح. جغرافیای طبیعی خلیج فارس، انتشارات دانشگاه اصفهان ۱۳۶۳.
- ۲۰- رحیمی فرزانه حسن، جامعه گیاهی جزیره قشم، زمینه مجله کهکشان، شماره ۸، تهران ۱۳۶۹، ص ۲۳.
- ۲۱- رزم آرا علی، جغرافیای نظامی جزایر ایران در خلیج فارس، چاپخانه ارتش، تهران ۱۳۲۰.
- ۲۲- سالنامه شهرداری ها، انتشارات اتحادیه شهرداریهای کشور، تهران، ۱۳۴۱.
- ۲۳- سایکس سرپرستی، سفرنامه سرپرستی سایکس، سعادت نوری، تهران، بدون نشر و تاریخ.
- ۲۴- سدیدالسلطنه بندرعباسی محمدعلی، سرزمین های شمالی پیرامون خلیج فارس و دریای عمان، انتشارات جهان معاصر، چاپ اول، تهران ۱۳۷۱.
- ۲۵- سدیدالسلطنه محمدعلی خان، بندرعباس و خلیج فارس، انتشارات دنیای کتاب، چاپ دوم، تهران ۱۳۶۸.
- ۲۶- الرشیدی سعدالدین، سیاست جغرافیائی، چاپ عرفان، تهران ۱۳۵۰.
- ۲۷- سعیدی عباس، روند تکوین نظام سکونت گاهی در جزیره قشم، نشریه دانشکده علوم زمین، تهران، پاییز و زمستان ۱۳۸۰.
- ۲۸- سمینار خلیج فارس، انتشارات رادیو، جلد نخست، تهران ۱۳۴۱.
- ۲۹- شکویی حسین، جغرافیای کاربری و مکتبهای جغرافیایی، آستان قدس



رضوی، مشهد ۱۳۶۴.

۳۰- نیروی دریایی سپاه، معاونت اطلاعات و عملیات.

۳۱- طهماسبی حسین، تحولات انرژی کشور.

۳۲- طرح عمران، جزایر جنوب (قشم و هنگام)، مهندسین مشاور پژوهش و عمران، تهران، ۱۳۶۲.

۳۳- عزتی عزت، جغرافیای نظامی ایران، دانشکده علوم نظامی نازجا، تهران ۱۳۶۶.

۳۴- قشم بزرگترین جزیره ایران، دفتر مطالعات وزارت کار و امور اجتماعی، نشریه شماره ۶، تهران ۱۳۵۱.

۳۵- گزارش توجیهی اجرای قانون تعاریف و ضوابط کشوری هرمزگان، استانداری هرمزگان.

۳۶- مجله دانشمند، سال دهم، ۱۱۵، تهران ۱۳۵۲.

۳۷- مرکز آمار ایران، شناسنامه آبادیهای کشور، شهرستان قشم، چاپ اول، ۱۳۷۶.

۳۸- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی شهرستان قشم، تهران ۱۳۷۶.

۳۹- ملک زاده علی، جغرافیای طبیعی و تاریخ سیاسی خلیج فارس، تهران، ۱۳۳۳.

۴۰- مهرتبار حسین، صنایع ماهی در خلیج فارس، شرکت چاپ میهن، تهران، ۱۳۳۸.

۴۱- میر حیدر دُرّه، اصول و مبانی جغرافیای سیاسی، انتشارات امیرکبیر، تهران، ۵۷.

۴۲- نسترنج، گی، محمود عرفان، جغرافیای تاریخی سرزمینهای خلافت شرق، بنگاه ترجمه و نشر کتاب تهران ۱۳۷۷.

۴۳- نشأت صادق، تاریخ سیاسی خلیج فارس، انتشارات کانون کتاب، تهران، ۱۳۳۴.

۴۴- نوربخش حسین، جزیره قشم و خلیج فارس، انتشارات امیرکبیر، تهران،

۱۳۶۹.

۴۵- نوربخش حسین، خلیج فارس و جزایر ایرانی، انتشارات سنایی، تهران،

۱۳۶۲.

۴۶- ورجاوند پرویز، سفرنامه جنوب، انتشارات چاپخش، تهران ۱۳۵۱.

۴۷- وادالا. ر، خلیج فارس در عصر استعمار، شفیع جوادى، مؤسسه جغرافیایی

سحاب، چاپ دوم، تهران ۱۳۶۴.

۴۸- وکیلان منوچهر، گزارش خاک شناسی تفصیلی اراضی پی پست،

۴۹- ویژه نامه قشم، ضمیمه شماره ۸، مجله کهکشان.

۵۰- یغمائی اقبال، خلیج فارس، انتشارات فرهنگ و هنر، تهران، ۱۳۵۲.

51- Arran: indica, transl. By E.I. Robson, london, 1965.

52- J.Rennell (trans @ ed) The Geographical System of Herdotus. Vol. 1, London: Bulmer @ co., 1800.

53- Lorimer, G., Gazetteer of the parsian Gulf, oman and Central Arabia, London, 1915.

54-Mojtehed - zadeh Evolution of Eastern Boundaries:

The role of Khozeimeh Amirdom unpublished ph.D Thesis, University of London, 1993.

55- Niebuhr, Carsten: Beschreibung von Arabien, Kopenhagen, 1772.

